

Geconsolideerde jaarrekening 2013

Rabobank Groep

Rabobank

Inhoudsopgave

Algemene informatie	3		
Geconsolideerde balans	4	28 Eigen vermogen Rabobank Nederland	
Geconsolideerde winst-en-verliesrekening	6	en lokale Rabobanken	79
Geconsolideerd overzicht van gerealiseerde		29 Rabobank (Leden)certificaten	81
en niet-gerealiseerde resultaten	7	30 Capital Securities en Trust Preferred Securities	
Geconsolideerd vermogensoverzicht	8	III tot en met VI	82
Geconsolideerd overzicht van kasstromen	9	31 Overige belangen van derden	85
Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening	10	32 Rente	86
1 Consolidatiegrondslag	10	33 Provisies	86
2 Grondslagen voor financiële verslaggeving	10	34 Resultaat geassocieerde deelnemingen	87
3 Solvabiliteit en kapitaalbeheer	30	35 Resultaat uit financiële activa en verplichtingen tegen	
4 Risicopositie uit hoofde van financiële instrumenten	31	reële waarde met verwerking van waardeveranderingen	
5 Bedrijfssegmenten	55	in de winst-en-verliesrekening	87
6 Geldmiddelen en kasequivalenten	58	36 Overige resultaten	87
7 Vorderingen op andere banken	58	37 Personeelskosten	88
8 Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	59	38 Andere beheerskosten	89
9 Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking		39 Afschrijvingen	89
van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	59	40 Waardeveranderingen	90
10 Derivaten en overige handelsverplichtingen	59	41 Bankenbelasting	90
11 Kredieten aan cliënten	64	42 Belastingen	90
12 Voor verkoop beschikbare financiële activa	66	43 Vaste activa en verplichtingen aangehouden voor verkoop	91
13 Investerings in geassocieerde deelnemingen	66	44 Overnames en afstotingen	92
15 Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	68	45 Transacties tussen verbonden partijen	93
16 Vastgoedbeleggingen	69	46 Kosten externe accountant	94
17 Overige activa	70	47 Bezoldiging raad van commissarissen en raad van bestuur	94
18 Schulden aan andere banken	71	48 Belangrijkste dochterondernemingen	
19 Toevertrouwde middelen	71	en geassocieerde deelnemingen	97
20 Uitgegeven schuldpapieren	71	49 Joint ventures	98
21 Overige schulden	72	50 Overdracht van financiële activa en als zekerheid	
22 Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde		verstreckte financiële activa	98
met verwerking van waardeveranderingen in de		51 Gebeurtenissen na balansdatum	100
winst-en-verliesrekening	72	52 Balans per 1 januari 2012	100
23 Voorzieningen	73	53 Managementverklaring inzake interne beheersing	
24 Uitgestelde belastingen	74	van de financiële verslaggeving	101
25 Personeelsbeloningen	75	54 Goedkeuring raad van commissarissen	102
26 Achtergestelde schulden	77	Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	103
27 Niet in de balans opgenomen voorwaardelijke		Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant	105
verbintenissen en verplichtingen	78		

Algemene informatie

De Rabobank Groep (Rabobank) is een internationale financiële dienstverlener op coöperatieve grondslag. De Rabobank bestaat uit 129 zelfstandige lokale Rabobanken (met 722 vestigingen) in Nederland, leden van de centrale organisatie Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) en een aantal gespecialiseerde dochterondernemingen. De Rabobank levert in verschillende landen over de hele wereld diensten op het gebied van retailbanking, wholesalebanking, leasing en vastgoed. De Rabobank stelt het gezamenlijke belang van mensen en gemeenschappen voorop en in de dienstverlening staat het leveren van waarde voor de klant centraal. In Nederland ligt de nadruk op breed marktleiderschap, internationaal ligt de focus op het uitbreiden van de leidende positie als food- en agribank. De Rabobank is actief in 41 landen en heeft circa 56.900 fte in dienst.

Rabobank Nederland is een coöperatieve entiteit met aandelen en is voornamelijk voortgevloeid uit de fusie van de twee grootste coöperatieve entiteiten in Nederland, die op 1 december 1972 werd geëffectueerd. Rabobank Nederland heeft haar statutaire zetel in Amsterdam en is voor onbepaalde tijd opgericht naar Nederlands recht. Rabobank Nederland is ingeschreven in het Handelsregister van de Kamer van Koophandel onder nummer 30046259.

Lidmaatschap van Rabobank Nederland is voorbehouden aan coöperatieve banken van wie de statuten door Rabobank Nederland zijn goedgekeurd; zij vormen de lokale Rabobanken.

De activiteiten van Rabobank Nederland kunnen grofweg in drie categorieën worden verdeelt: ten eerste heeft zij de rol van 'centrale bank' voor de lokale Rabobanken waarbij zij de oprichting, het voortbestaan en de ontwikkeling van coöperatieve banken stimuleert, en waarbij zij overeenkomsten sluit met, onderhandelt over rechten voor en verplichtingen aangaat namens de lokale Rabobanken, voor zover deze verplichtingen voor alle lokale Rabobanken dezelfde gevolgen hebben. Ten tweede heeft zij een uit de wet voortvloeiende toezichthoudende rol ten aanzien van de lokale Rabobanken. Ten derde, heeft zij haar eigen bankbedrijf, dat zowel een aanvulling is op als onafhankelijk is van het bedrijf van de lokale Rabobanken.

De lokale Rabobanken vormen een organisatie van coöperatieve entiteiten naar Nederlands recht. Op 31 december 2013 hadden de lokale Rabobanken in totaal circa 1,9 miljoen leden.

Adres:

Croeselaan 18
Postbus 17100
3500 HG Utrecht
Nederland

www.rabobank.com

Geconsolideerde balans

In miljoenen euro's	Toelichting	Per 31 december 2013	Per 31 december 2012
Activa			
Geldmiddelen en kasequivalenten	6	43.039	68.103
Vorderingen op andere banken	7	40.844	35.386
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	8	5.289	6.387
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	9	4.971	5.911
Derivaten	10	39.703	65.423
Kredieten aan cliënten	11	460.202	485.299
Voor verkoop beschikbare financiële activa	12	46.411	50.425
Investerings in geassocieerde deelnemingen	13	3.629	3.649
Immateriële vaste activa	14	1.991	2.343
Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	15	6.901	6.500
Vastgoedbeleggingen	16	1.073	1.489
Acute belastingvorderingen		190	597
Uitgestelde belastingvorderingen	24	1.911	960
Overige activa	17, 25	8.805	9.763
Vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	43, 44	9.180	8.475
Totaal activa		674.139	750.710

In miljoenen euro's	Toelichting	Per 31 december 2013	Per 31 december 2012
Verplichtingen			
Schulden aan overige banken	18	15.496	27.059
Toevertrouwde middelen	19	329.400	334.271
Uitgegeven schuldpapieren	20	195.361	223.336
Derivaten en overige handelsverplichtingen	10	50.171	74.800
Overige schulden	21, 25	7.436	11.166
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	22	19.069	24.091
Voorzieningen	23	972	752
Acute belastingverplichtingen		267	205
Uitgestelde belastingverplichtingen	24	290	186
Achtergestelde schulden	26	7.815	5.407
Verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	43, 44	7.825	7.357
Totaal verplichtingen		634.102	708.630
Eigen vermogen			
Eigen vermogen Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	28	24.641	25.311
Eigenvermogensinstrumenten rechtstreeks uitgegeven			
Rabobank (Leden)certificaten	29	5.823	6.672
Capital Securities	30	7.029	7.114
		12.852	13.786
Eigenvermogensinstrumenten uitgegeven door dochtermaatschappijen			
Capital Securities	30	236	236
Trust Preferred Securities III tot en met VI	30	1.269	1.340
		1.505	1.576
Overige belangen van derden	31	1.039	1.407
Totaal eigen vermogen		40.037	42.080
Totaal verplichtingen en eigen vermogen		674.139	750.710

Geconsolideerde winst-en-verliesrekening

In miljoenen euro's	Toelichting	Jaar eindigend op 31 december	
		2013	2012
Rentebaten	32	19.756	21.965
Rentelasten	32	10.663	12.794
Rente	32	9.093	9.171
Baten uit hoofde provisies	33	2.194	2.577
Lasten uit hoofde provisies	33	194	349
Provisies	33	2.000	2.228
Resultaat geassocieerde deelnemingen	34	157	255
Resultaat uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	35	232	872
Resultaat uit voor verkoop beschikbare financiële activa	12	56	132
Overige resultaten	36	1.482	958
Baten		13.020	13.616
Personeelskosten	37	5.325	5.494
Andere beheerskosten	38	3.912	2.982
Afschrijvingen	39	528	527
Bedrijfslasten		9.765	9.003
Waardeveranderingen	40	2.643	2.350
Bankenbelasting	41	197	196
Bedrijfsresultaat vóór belastingen		415	2.067
Belastingen	42	68	158
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten		347	1.909
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	43	1.665	149
Nettowinst		2.012	2.058
Waarvan toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	28	929	843
Waarvan toekomend aan houders Rabobank (Leden)certificaten	29	309	328
Waarvan toekomend aan Capital Securities	30	655	717
Waarvan toekomend aan Trust Preferred Securities III tot en met VI	30	67	75
Waarvan toekomend aan overige belangen van derden	31	52	95
Nettowinst van het jaar		2.012	2.058

Geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten

in miljoenen euro's	Toelichting	Jaar eindigend op 31 december	
		2013	2012
Nettowinst over de periode		2.012	2.058
Voortvloeiend in de periode (na belastingen):			
<i>Omrekeningsreserves vreemde valuta</i>	28		
Valutaomrekeningsverschillen		-412	-249
<i>Herwaarderingsreserve - Voor verkoop beschikbare financiële activa</i>	28		
Valutaomrekeningsverschillen		-43	21
Wijzigingen geassocieerde deelnemingen		-28	59
Wijzigingen in reële waarde		-34	393
Amortisatie als gevolg van gereclassificeerde activa		37	55
Naar nettowinst overgebrachte resultaten		-70	-201
<i>Herwaarderingsreserve - Deelnemingen</i>	28		
Wijzigingen in reële waarde		-21	-16
<i>Herwaarderingsreserve - Kasstroomafdekkingen</i>	28		
Wijzigingen in reële waarde		-1.450	145
Naar nettowinst overgebrachte resultaten		1.459	7
<i>Herwaarderingsreserve - Pensioenen</i>	28		
Wijzigingen in reële waarde		-758	-1.611
<i>Belangen van derden</i>	31		
Valutaomrekeningsverschillen		-16	-5
Herwaarderingsreserve - Voor verkoop beschikbare financiële activa		-	22
Totaal baten en lasten over het boekjaar direct opgenomen in het eigen vermogen		-1.336	-1.380
Totaal baten en lasten		676	678
Waarvan toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken		-391	-554
Waarvan toekomend aan houders Rabobank (Leden)certificaten		309	328
Waarvan toekomend aan Capital Securities		655	717
Waarvan toekomend aan Trust Preferred Securities III tot en met VI		67	75
Waarvan toekomend aan overige belangen van derden		36	112
Totaal baten en lasten		676	678

Geconsolideerd vermogensoverzicht

in miljoenen euro's	Toelichting	Eigen vermogen Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	Eigen-vermogens- instrumenten rechtstreeks uitgegeven	Eigen-vermogens- instrumenten uitgegeven door dochter- maatschappijen	Overige belangen derden	Totaal
Stand per 1 januari 2013		25.311	13.786	1.576	1.407	42.080
Nettowinst		929	946	85	52	2.012
Baten en lasten over het boekjaar direct opgenomen in het eigen vermogen bestaande uit:	28					
Omrekeningsreserves vreemde valuta		-412	-	-	-16	-428
Herwaarderingsreserve - Voor verkoop beschikbare financiële activa		-138	-	-	-	-138
Herwaarderingsreserve - Deelnemingen		-21	-	-	-	-21
Herwaarderingsreserve - Kasstroomafdekkingen		9	-	-	-	9
Herwaarderingsreserve - Pensioenen		-758	-	-	-	-758
Totaal baten en lasten		-391	946	85	36	676
Betalingen op Rabobank (Leden)certificaten, Trust Preferred Securities III tot en met VI en Capital Securities		-	-946	-85	-	-1.031
Aflossing Capital Securities	30	-14	-83	-	-	-97
Omwisseling van Rabobank Extra Ledenobligaties	29	-	225	-	-	225
Gedurende het jaar teruggenomen Rabobank (Leden)certificaten	29	-	-2.074	-	-	-2.074
Gedurende het jaar uitgegeven Rabobank (Leden)certificaten	29	-	1.000	-	-	1.000
Kosten uitgifte Rabobank (Leden)certificaten	29	-79	-	-	-	-79
(Dis-)Agio met betrekking tot Rabobank (Leden)certificaten	29	-133	-	-	-	-133
Uitbreiding belang structured finance deal	31	-	-	-	-360	-360
Overige		-53	-2	-71	-44	-170
Stand per 31 december 2013		24.641	12.852	1.505	1.039	40.037
Stand per 1 januari 2012		26.500	14.259	1.566	2.676	45.001
Stelselwijziging IAS 19R		-882	-	-	-	-882
		25.618	14.259	1.566	2.676	44.119
Nettowinst		843	1.027	93	95	2.058
Baten en lasten over het boekjaar direct opgenomen in het eigen vermogen bestaande uit:	28					
Omrekeningsreserves vreemde valuta		-249	-	-	-5	-254
Herwaarderingsreserve - Voor verkoop beschikbare financiële activa		327	-	-	22	349
Herwaarderingsreserve - Deelnemingen		-16	-	-	-	-16
Herwaarderingsreserve - Kasstroomafdekkingen		152	-	-	-	152
Herwaarderingsreserve - Pensioenen		-1.611	-	-	-	-1.611
Totaal baten en lasten		-554	1.027	93	112	678
Betalingen op Rabobank (Leden)certificaten, Trust Preferred Securities III tot en met VI en Capital Securities		-	-1.027	-93	-	-1.120
Inkoop Capital Securities	30	-26	-522	-	-	-548
Uitbreiding belang Obvion en Bank BGZ	31	124	-	-	-591	-467
Verkoop Sarasin	31	-	-	-	-661	-661
Omwisseling van Rabobank Extra Ledenobligaties	29	-	225	-	-	225
Gedurende het jaar teruggenomen Rabobank (Leden)certificaten	29	-	-167	-	-	-167
Overige		149	-9	10	-129	21
Stand per 31 december 2012		25.311	13.786	1.576	1.407	42.080

Geconsolideerd overzicht van kasstromen

in miljoenen euro's	Jaar eindigend op 31 december		
	Toelichting	2013	2012
Kasstromen uit bedrijfsactiviteiten			
Bedrijfsresultaat vóór belastinglast van voortgezette bedrijfsactiviteiten		415	2.067
Bedrijfsresultaat vóór belastinglast van beëindigde bedrijfsactiviteiten	44	1.719	233
Aangepast voor:			
<i>Niet-geldelijke posten opgenomen in het bedrijfsresultaat vóór belasting</i>			
Afschrijvingen	39	528	527
Afschrijvingen bedrijfsmiddelen operational lease en vastgoedbeleggingen	15,16	818	818
Waardeveranderingen	40	2.643	2.350
Bijzondere waardeverminderingen vastgoedactiviteiten		637	-
Resultaat op verkoop van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen		20	1
Resultaat geassocieerde deelnemingen	34	-157	-255
Reële waarde resultaten uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	35	-232	-872
Resultaat uit voor verkoop beschikbare financiële activa	12	-56	-132
Beëindiging toegezegd pensioenregeling	25	-2.022	-
Voorzieningen		220	-
Niet-geldelijke posten betreffende beëindigde bedrijfsactiviteiten		204	107
<i>Nettomutatie in operationele bedrijfsmiddelen</i>			
Vorderingen en schulden op andere banken	7,18,43	-16.320	-9.290
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	8,35	64	3.662
Derivaten	10	25.591	-6.450
Nettomutatie in overige financiële activa en passiva tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	9,22,43	-3.053	-2.827
Kredieten aan cliënten	11,43	16.005	-12.970
Dividend ontvangen van geassocieerde deelnemingen en financiële activa		95	84
<i>Nettomutatie in verplichtingen uit hoofde van operationele activiteiten</i>			
Derivaten en overige handelsverplichtingen	10	-24.520	9.869
Toevertrouwde middelen	19,43	1.536	3.369
Uitgegeven schuld papier	20	-27.689	7.144
Overige schulden	21,43	-2.464	1.645
Betaalde belastingen		-318	-416
Overige mutaties		1.643	470
Nettokasstroom uit bedrijfsactiviteiten		-24.693	-866
Kasstromen uit investeringsactiviteiten			
Overname van geassocieerde deelnemingen, na aftrek van overgenomen geldmiddelen	13	-58	-41
Afstoting van geassocieerde deelnemingen, na aftrek van overgenomen geldmiddelen		1	12
Overname van dochteronderneming, na aftrek van overgenomen geldmiddelen		-	3
Afstoting van dochteronderneming, na aftrek van overgenomen geldmiddelen	44	1.788	-297
Verwerving van onroerende zaken, bedrijfsmiddelen en vastgoedbeleggingen	15,16	-1.791	-2.025
Ontvangsten uit verkoop van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen		669	863
Verwerving van voor verkoop beschikbare financiële activa	12	-44.524	-37.339
Ontvangsten uit verkoop en aflossing van voor verkoop beschikbare en tot einde looptijd aangehouden financiële activa		44.167	36.974
Nettokasstroom uit investeringsactiviteiten		252	-1.850
Kasstromen uit financieringsactiviteiten			
Inname van Rabobank (Leden)certificaten	29	-2.788	-594
Verkoop van Rabobank (Leden)certificaten		1.465	430
Betalingen op Rabobank (Leden)certificaten, Trust Preferred Securities III tot en met VI en Capital Securities		-1.030	-1.120
Betalingen op Senior Contingent Notes en Rabo Extra Ledenobligaties		-86	-102
Aflossing Capital Securities	30	-83	-522
Uitbreiding belang Obvion en Bank BGZ		-	-467
Ontvangsten uit uitgifte van achtergestelde schulden		3.224	2.751
Aflossing van achtergestelde schulden		-733	-
Nettokasstroom uit financieringsactiviteiten		-31	376
Nettomutatie in geldmiddelen en kasequivalenten		-24.472	-2.340
Geldmiddelen en kasequivalenten aan het begin van het jaar		68.103	70.430
Koersverschillen vreemde valuta op geldmiddelen en kasequivalenten		-592	13
Geldmiddelen en kasequivalenten aan het eind van het jaar		43.039	68.103
In de nettokasstroom uit bedrijfsactiviteiten zijn begrepen kasstromen uit hoofde van rente			
Rente-inkomsten		19.961	22.154
Rente-uitgaven		11.009	12.866

Toelichting op de geconsolideerde jaarrekening

1 Consolidatiegrondslag

De Rabobank Groep (Rabobank) bestaat uit de lokale Rabobanken (Leden), de centrale coöperatie Rabobank Nederland en een aantal gespecialiseerde dochterondernemingen. Rabobank Nederland adviseert de Leden en ondersteunt hen bij hun dienstverlening. Tevens adviseert Rabobank Nederland de Leden en oefent zij, uit hoofde van de Wet op het financieel toezicht, toezicht uit op de lokale Rabobanken. Daarnaast is Rabobank Nederland krachtens de Wet op het financieel toezicht door het ministerie van Financiën in het gedragstoezicht aangewezen als houder van een collectieve vergunning.

De coöperatieve structuur van de Rabobank kent meerdere uitvoerende niveaus, elk met zijn eigen taken en verantwoordelijkheden.

In jaarverslaggevingstermen heeft Rabobank Nederland 'control' over de lokale Rabobanken. De geconsolideerde jaarrekening van de Rabobank omvat de financiële gegevens van Rabobank Nederland en de financiële gegevens van de Leden en de overige groepsmaatschappijen.

2 Grondslagen voor financiële verslaggeving

De belangrijkste grondslagen voor financiële verslaggeving die bij het opstellen van deze geconsolideerde jaarrekening zijn toegepast, worden hieronder vermeld.

2.1 Algemeen

De geconsolideerde jaarrekening van de Rabobank wordt opgesteld volgens International Financial Reporting Standards (IFRS), zoals goedgekeurd door de Europese Unie.

Nieuwe en gewijzigde standaarden uitgegeven door de IASB en bekrachtigd door de Europese Unie en van toepassing in het huidige boekjaar

IFRS 13 Waardering tegen reële waarde

Deze standaard bevat één enkel IFRS-kader voor het bepalen van de reële waarde en een uitvoerige leidraad voor de waardering tegen reële waarde van zowel financiële als niet-financiële activa en verplichtingen. IFRS 13 is van toepassing wanneer een andere IFRS waarderingen tegen reële waarde of informatie-verschaffing over waarderingen tegen reële waarde voorschrijft of toestaat. De belangrijkste impact voor de Rabobank is de waardering van derivaten waarbij rekening moet worden gehouden met het tegenpartijrisico. Voor activa gebruikte de Rabobank voorheen met name historische informatie om dit risico in te schatten. Onder IFRS 13 maakt de Rabobank, waar mogelijk, gebruik van de meest recente marktinformatie om dit risico te kwantificeren, zoals CDS curves en Monte Carlo simulaties. Daarnaast is rekening gehouden met onze eigen kredietwaardigheid, zie voor de impact paragraaf 2.1.1. IFRS 13 leidt ook tot meer toelichtingsvereisten, zie met name paragraaf 4.9 'Reële waarden van financiële activa en verplichtingen'. Deze standaard is van kracht per 1 januari 2013.

IAS 1 Presentatie van de jaarrekening – Presentatie van posten van niet-gerealiseerde resultaten

Deze aanpassing is van kracht per 1 januari 2013 en betreft enkel een presentatiewijziging. In het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten zijn de niet-gerealiseerde resultaten die niet naar de winst-en-verliesrekening zullen worden overgeboekt separaat gepresenteerd.

IAS 19R Personeelsbeloningen

In juni 2011 heeft de IASB verbeteringen gepubliceerd van de vereisten inzake de verantwoording van vergoedingen na uitdiensttreding. Het gaat om omvangrijke wijzigingen, die als volgt kunnen worden samengevat:

- Pensioenoverschotten en -tekorten dienen volledig in de balans te worden opgenomen, rekening houdend met het actiefplafond. Het uitstelmechanisme dat als de corridormethode bekendstond, is geschrapt. De actuariële winsten en verliezen, die in de gewijzigde IAS 19 als herwaarderingen worden aangeduid, dienen zodra ze zich voordoen in de niet-gerealiseerde resultaten te worden opgenomen en mogen niet in een latere periode naar de winst-en-verliesrekening worden overgeboekt.
- Bij wijziging van een regeling dienen backservicekosten te worden verantwoord. Nog niet onvoorwaardelijk geworden uitkeringen mogen niet langer over de wachtperiode worden gespreid.
- De jaarlijkse kosten voor een gefinancierde vergoedingsregeling omvatten nettorentelasten of -baten, die worden berekend door de disconteringsvoet aan het begin van het jaar op het actief of de verplichting uit hoofde van de toegezegdpensioenregeling toe te passen.
- Het onderscheid tussen korte- en langetermijnpersoneelsbeloningen wordt gemaakt op grond van het verwachte tijdstip van afwikkeling in plaats van op het recht van de werknemer.
- Middellange- en langetermijnbeloningsregelingen dienen op dezelfde wijze als pensioenen te worden opgenomen en gewaardeerd. Alle actuariële winsten en verliezen en backservicekosten worden echter onverminderd in de winst-en-verliesrekening verantwoord.
- Een ontslagvergoeding wordt opgenomen:
 - zodra de entiteit kosten van een herstructurering binnen het toepassingsgebied van IAS 37 Voorzieningen, voorwaardelijke verplichtingen en voorwaardelijke activa opneemt waaronder de betaling van ontslagvergoedingen is begrepen; of
 - zodra de entiteit het aanbod van de ontslagvergoedingen niet langer kan intrekken, indien dit tijdstip eerder is.
- Er is extra informatieverschaffing vereist inzake de kenmerken van vergoedingsregelingen, die in de jaarrekening opgenomen bedragen en de risico's die met toegezegdpensioenregelingen en collectieve regelingen van meer werkgevers samenhangen.

IFRS 7 Financiële instrumenten: informatieverschaffing/IAS 32 Financiële instrumenten:

Presentatie – Saldering van financiële activa en financiële verplichtingen

Met de wijziging in IFRS 7 wordt beoogd de verstrekking van aanvullende kwantitatieve informatie over de saldering van financiële activa en financiële verplichtingen verplicht te stellen, zodat gebruikers de uit hoofde van IFRS verstrekte gegevens en de uit hoofde van de Generally Accepted Accounting Principles (GAAP) van de Verenigde Staten verstrekte gegevens beter met elkaar kunnen vergelijken en op elkaar kunnen laten aansluiten. Deze wijziging is per 1 januari 2013 van kracht en heeft geen invloed op het resultaat of het eigen vermogen.

IAS 12 Winstbelastingen – Uitgestelde belastingen: realisatie van onderliggende activa

Het doel van de wijzigingen in IAS 12 is in een uitzondering op het in IAS 12 vastgelegde waarderingsprincipe te voorzien in de vorm van een weerlegbaar vermoeden dat de boekwaarde van een tegen reële waarde gewaardeerde vastgoedbelegging via verkoop zou worden gerealiseerd en dat een entiteit van het op de verkoop van het onderliggende actief toepasselijke belastingtarief zou moeten gebruikmaken. Deze wijziging is per 1 januari 2013 van kracht en heeft geen invloed op het resultaat of het eigen vermogen.

Wijzigingen in IFRS 1 Overheidsleningen

De wijziging van IFRS 1 betreft de verwerking van overheidsleningen met een rentevoet die lager is dan de markrentevoet door een eerste toepasser van IFRS. Op de overgangdatum naar IFRS moeten alle overheidsleningen als financiële verplichting of als eigen-vermogensinstrument worden geclassificeerd in overeenstemming met IAS 32 – Financiële instrumenten: presentatie. Deze wijziging is niet van toepassing voor de Rabobank.

Verbeteringen in International Financial Reporting Standards cyclus 2009-2011

Doel van de verbeteringen is niet dringende, maar noodzakelijke kwesties te behandelen die door de IASB tijdens de in 2009 begonnen projectcyclus zijn besproken op het gebied van inconsistenties in IFRS of onduidelijke formuleringen. Drie verbeteringen, namelijk de wijzigingen in bijlage D van IFRS 1, IAS 16 en IAS 34, zijn verduidelijkingen of verbeteringen van de desbetreffende standaarden. De andere drie verbeteringen, namelijk de wijzigingen in IFRS 1, IAS 1 en IAS 32, omvatten veranderingen in de bestaande vereisten of bijkomende leidraden betreffende de uitvoering van die vereisten.

Nieuwe en gewijzigde standaarden uitgegeven door de IASB, bekrachtigd door de Europese Unie, maar nog niet van toepassing in het huidige boekjaar

IFRS 10 Geconsolideerde jaarrekening

Deze standaard vervangt de consolidatiebepalingen van de huidige IAS 27 en SIC 12. IFRS 10 heeft belangrijke consequenties voor de afweging wanneer een onderneming 'control' heeft in een andere entiteit.

De mogelijke invloed van deze aanpassingen wordt nog onderzocht. Momenteel is de verwachting dat de consolidatiekring niet materieel zal wijzigen. Deze standaard is van kracht per 1 januari 2014.

IFRS 11 Gezamenlijke overeenkomsten

De IASB heeft in mei 2011 een standaard met betrekking tot joint ventures gepubliceerd, die IAS 31 en SIC 13 vervangen. Proportionele consolidatie van joint ventures wordt niet langer toegestaan. Alle belangen in joint ventures dienen volgens de equity methode te worden verwerkt. Met deze wijziging is convergentie met US GAAP bereikt. De overige regels zijn voor een groot deel gelijk aan IAS 31. Deze richtlijn heeft geen invloed op het resultaat en het eigen vermogen, maar heeft wel impact op de samenstelling van het resultaat en zal leiden tot een beperkte balansverkortings. Deze standaard is van kracht per 1 januari 2014.

IFRS 12 Informatieverschaffing over belangen in andere entiteiten

Het doel van IFRS 12 is om gebruikers van de jaarrekening in staat te stellen om het doel en de bijbehorende risico's van belangen in andere entiteiten te beoordelen. En daarnaast de effecten van die belangen op de financiële positie, prestatie en kasstromen te beoordelen. Dit betreft additionele informatieverschaffing en heeft geen invloed op het resultaat en het eigen vermogen. Deze standaard is van kracht per 1 januari 2014.

Wijzigingen in IFRS 10, IFRS 11 en 12 – Overgangsbepalingen

Deze wijzigingen in IFRS 10 – De geconsolideerde jaarrekening, IFRS 11 – Gezamenlijke overeenkomsten en IFRS 12 – Informatieverschaffing over betrokkenheid bij andere entiteiten, hebben tot doel om de overgang naar de nieuwe standaarden te vereenvoudigen. De informatie over de specifieke rubrieken die wordt vereist door IAS 8.20 wordt beperkt tot de meest recente vergelijkende periode. Deze wijziging is van kracht per 1 januari 2014.

Wijzigingen in IFRS 10, IFRS 12 en IAS 27 – Beleggingsentiteiten

IFRS 10 is gewijzigd om beter aan te sluiten bij het bedrijfsmodel van beleggingsentiteiten. Op grond van de standaard zijn beleggingsentiteiten verplicht hun dochterondernemingen te waarderen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening in plaats van hen te consolideren. IFRS 12 is gewijzigd om de verschaffing van specifieke informatie over dergelijke dochterondernemingen van beleggingsentiteiten verplicht te stellen. Als gevolg van de wijzigingen in IAS 27 beschikken beleggingsondernemingen ook niet meer over de mogelijkheid om investeringen in bepaalde dochterondernemingen ofwel tegen kostprijs, ofwel tegen reële waarde in hun enkelvoudige jaarrekening te waarderen. Deze wijziging heeft nauwelijks impact op de Rabobank en is van kracht per 1 januari 2014.

IAS 27 Enkelvoudige jaarrekening

Dit is een heruitgave van IAS 27. De vereisten voor consolidatie die voorheen opgenomen waren in IAS 27, zijn opgenomen in IFRS 10. De aangepaste standaard is bedoeld voor de enkelvoudige jaarrekening van entiteiten die ook een geconsolideerde jaarrekening opstellen. Deze standaard heeft geen impact op de geconsolideerde jaarrekening van de Rabobank en is van kracht per 1 januari 2014.

IAS 28 Investerings in geassocieerde deelnemingen

In IAS 28 is de accounting voor investeringen in geassocieerde deelnemingen vastgelegd en worden de vereisten voor het verwerken van investeringen in geassocieerde deelnemingen en joint ventures volgens de equity methode beschreven. Deze standaard heeft geen impact op het resultaat of het eigen vermogen en is van kracht per 1 januari 2014.

Wijzigingen in IAS 39 Financiële instrumenten: novatie van derivaten en voortzetting van hedge accounting

Deze wijzigingen willen uitkomst bieden in situaties waarin een centrale tegenpartij als gevolg van wet- of regelgeving in het kader van een novatie de plaats inneemt van een tegenpartij bij een derivaat dat als een afdekkingsinstrument is aangewezen. Op die manier kan de hedge accounting ondanks de novatie toch worden voortgezet, wat zonder wijziging niet zou zijn toegestaan. Deze standaard heeft geen impact op het resultaat of het eigen vermogen en is van kracht per 1 januari 2014.

Wijzigingen in IAS 36 Bijzondere waardeverminderingen van activa

Met deze wijzigingen wordt beoogd te verduidelijken dat het toepassingsgebied van de informatieverschaffing over de realiseerbare waarde van activa beperkt blijft tot activa die een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan, wanneer deze realiseerbare waarde op de reële waarde minus vervreemdingskosten is gebaseerd. Deze wijziging is van kracht per 1 januari 2014.

Nieuwe standaarden uitgegeven door de IASB, maar nog niet bekrachtigd door de Europese Unie

Wijzigingen in IAS 19 Personeelsbeloningen: werknemersbijdragen

Verbeteringen in International Financial Reporting Standards cyclus 2010-2012

Verbeteringen in International Financial Reporting Standards cyclus 2011-2013

IFRIC Interpretatie 21 Heffingen

Hoewel deze nieuwe vereisten momenteel geanalyseerd worden en de impact nog niet bekend is, verwacht de Rabobank niet dat de invoering van deze gewijzigde standaarden een significant effect zal hebben op het resultaat en het eigen vermogen.

IFRS 9 Financiële instrumenten

In de afgelopen jaren zijn de verschillende onderdelen van IFRS 9 Financiële instrumenten gepubliceerd, die oorspronkelijk van toepassing waren vanaf 2015. Echter in november 2013 heeft de International Accounting Standards Board besloten deze standaard aan te passen en de verplichte toepassing van IFRS 9 uit te stellen tot een nader te bepalen datum. Toepassing van IFRS 9 kan een significante impact hebben op het resultaat en vermogen, dit wordt momenteel onderzocht.

De geconsolideerde jaarrekening wordt opgesteld op basis van de hierna opgenomen grondslagen.

De overige activa en passiva worden, voor zover niet anders vermeld, op basis van de historische kosten verantwoord.

Tenzij anders aangegeven, worden bedragen in de geconsolideerde jaarrekening vermeld in miljoenen euro's.

2.1.1 Veranderingen in waarderingsgrondslagen en presentatie

De gewijzigde standaard IAS 19 is retrospectief toegepast en het effect op de vergelijkende cijfers is als volgt:

in miljoenen euro's	31 december 2012	1 januari 2012
Effect van IAS 19R op het eigen vermogen		
Eigen vermogen voor de toepassing van de gewijzigde standaard	44.627	45.001
Toename uitgestelde belastingvorderingen	339	-
Afname overige activa	-2.039	-1.175
Toename overige schulden	-1.216	-
Toename verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-141	-
Afname uitgestelde belastingverplichtingen	510	293
	-2.547	-882
Eigen vermogen na toepassing van de gewijzigde standaard	42.080	44.119

De aangepaste balans voor de wijziging in IAS 19 per 1 januari 2012 is te vinden in hoofdstuk 52 'Balans per 1 januari 2012'.

Het niet meer classificeren van de bankactiviteiten van Robeco als beëindigde bedrijfsactiviteit heeft effect op de vergelijkende cijfers in de winst-en-verliesrekening. Meer informatie over de verkoop van Robeco is te vinden in hoofdstuk 44 'Overnames en afstotingen'. In onderstaand overzicht is het effect van de genoemde wijzigingen op de winst-en-verliesrekening en het overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten te vinden.

Effect van IAS 19R en Robeco op de geconsolideerde winst-en-verliesrekening				
In miljoenen euro's	2012 voor aanpassing	IAS 19R	Robeco Direct	2012 aangepast
Rentebaten	21.702	44	219	21.965
Rentelasten	12.606	-	189	12.794
Rente	9.097	44	30	9.171
Baten uit hoofde provisies	2.553	-	24	2.577
Lasten uit hoofde provisies	347	-	2	349
Provisies	2.206		22	2.228
Resultaat geassocieerde deelnemingen	255	-	-	255
Resultaat uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	823	-	49	872
Resultaat uit voor verkoop beschikbare financiële activa	114	-	18	132
Overige resultaten	957	-	1	958
Baten	13.452	44	120	13.616
Personeelskosten	5.325	116	53	5.494
Andere beheerskosten	2.979	-	3	2.982
Afschrijvingen	527	-	-	527
Bedrijfslasten	8.831	116	56	9.003
Waardeveranderingen	2.350	-	-	2.350
Bankenbelasting	196	-	-	196
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	2.075	-72	64	2.067
Belastingen	160	-18	16	158
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	1.915	-54	48	1.909
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	197	-	-48	149
Nettowinst	2.112	-54	-	2.058
Waarvan toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	897	-54	-	843
Waarvan toekomend aan houders Rabobank (Leden)certificaten	328	-	-	328
Waarvan toekomend aan Capital Securities	717	-	-	717
Waarvan toekomend aan Trust Preferred Securities III tot en met VI	75	-	-	75
Waarvan toekomend aan overige belangen van derden	95	-	-	95
Nettowinst	2.112	-54	-	2.058

Effect van IAS 19R op het overzicht van geconsolideerde gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten	
	2012
Totaal baten en lasten vóór de toepassing van de gewijzigde standaard	231
Herberekening van de pensioenverplichting	-2.148
Belastingeffect	537
Totaal baten en lasten na toepassing van de gewijzigde standaard	-1.380

In het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten zijn de niet-gerealiseerde resultaten die niet naar de winst-en-verliesrekening zullen worden overgeboekt separaat gepresenteerd als gevolg van een wijziging in IAS 1.

De nieuwe standaard IFRS 13 is prospectief toegepast en heeft voor de Rabobank tot gevolg dat een nieuwe methode voor het schatten van het tegenpartijrisico van derivaten is toegepast vanaf 1 januari 2013. Hierdoor is de post 'Derivaten' per 31 december 2013 aan de actiefzijde met 79 en passiefzijde van de balans met 64 afgenomen. De overige resultaten zijn in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening met hetzelfde bedrag gedaald.

In het geconsolideerd overzicht van kasstromen zijn de vergelijkende cijfers aangepast omdat abusievelijk de kasstromen met betrekking tot de inname en verkoop van Rabobank (Leden)certificaten onder de kasstromen uit bedrijfsactiviteiten waren opgenomen in plaats van onder de kasstromen uit financieringsactiviteiten.

Overige aanpassingen in de toelichtingen op de geconsolideerde jaarrekening

In de geconsolideerde jaarrekening 2012 is in hoofdstuk 11 'Kredieten aan cliënten' abusievelijk de reële waarde van voor verkoop beschikbare financiële activa gereclassificeerd naar kredieten 530 te laag gepresenteerd. De reële waarde is aangepast van 3.464 naar 3.994. Ook zijn in paragraaf 4.9 'Reële waarden van financiële activa en verplichtingen' abusievelijk de derivaten en overige handelsverplichtingen in categorie 1 te laag gepresenteerd. De derivaten en overige handelsverplichtingen zijn in categorie 1 aangepast van 2.054 naar 2.406 en in categorie 2 van 72.625 naar 72.273. In hoofdstuk 5 'Bedrijfssegmenten' is abusievelijk de goodwill met betrekking tot de aankoop van Bouwfonds in het segment vastgoed in plaats van in het segment retailbankbedrijf gepresenteerd. In hoofdstuk 11 'Kredieten aan cliënten' is de collectieve waardeverandering per 31 december 2012 verhoogd met een bedrag van 95 en de specifieke waardeverandering met hetzelfde bedrag verlaagd.

2.1.2 Oordelen en schattingen

Het opstellen van de jaarrekening vereist dat het management schattingen doet en aannames hanteert die van invloed zijn op de gerapporteerde bedragen van activa en verplichtingen, op de rapportering van voorwaardelijke activa en verplichtingen op de datum van de halfjaarrekening en op de gerapporteerde bedragen van baten en lasten gedurende de verslagperiode. Het betreft met name het vaststellen van de voorzieningen, belastingen, consolidatie, het bepalen van reële waarden van activa en passiva en het vaststellen van bijzondere waardeverminderingen. Hierbij worden de situaties beoordeeld, gebaseerd op beschikbare financiële gegevens en informatie. Hoewel deze schattingen worden gedaan op basis van de meest zorgvuldige beoordeling door het management van actuele gebeurtenissen en acties, kunnen de daadwerkelijke resultaten afwijken van deze schattingen. Door verslechterde marktomstandigheden voor zowel woningen als commercieel vastgoed en het beperkte aantal transacties zijn de onzekerheden met betrekking tot de waardering van vastgoed (grondposities, onderhanden werk, gereed product en vastgoedbeleggingen) en vastgoedfinancieringen toegenomen. De waardering van vastgoed kent verschillende aannames en waarderingstechnieken. Het gebruik van verschillende aannames en technieken kan, door het subjectieve karakter, tot verschillende uitkomsten leiden. Deze jaarrekening is opgesteld op basis van continuïteit en er zijn geen aanwijzingen waaruit geconcludeerd zou moeten worden dat dit anders wordt.

2.2 Groepsjaarrekening

2.2.1 Dochterondernemingen

De dochterondernemingen, dat wil zeggen de ondernemingen en overige entiteiten (inclusief voor een bijzonder doel opgerichte entiteiten – special purpose entities – waarbij de Rabobank, direct of indirect,

zeggenschap heeft over het financiële en operationele beleid), zijn geconsolideerd. De activa, verplichtingen en resultaten van deze ondernemingen zijn volledig geconsolideerd.

Dochterondernemingen worden geconsolideerd per de datum waarop de effectieve zeggenschap overgaat op de Rabobank en worden niet langer geconsolideerd per de datum waarop deze zeggenschap eindigt. Alle onderlinge transacties, saldi en ongerealiseerde winsten en verliezen op transacties tussen dochterondernemingen van de Rabobank Groep zijn bij de consolidatie geëlimineerd.

Interne aansprakelijkstelling (kruislingse garantieregeling)

Er bestaat tussen rechtspersonen die behoren tot de Rabobank Groep een interne verhouding van aansprakelijkstelling als bedoeld in de Wet op het financieel toezicht (Wft). De regeling houdt in dat in geval van een tekort aan middelen van een deelnemende instelling om haar verplichtingen tegenover haar crediteuren na te komen, de overige deelnemers de middelen van die instelling moeten aanvullen om deze instelling in staat te stellen haar verplichtingen aan haar crediteuren na te komen.

De deelnemers zijn:

- De lokale Rabobanken, leden van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A.
- Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) te Amsterdam
- Rabohypotheekbank N.V. te Amsterdam
- Raiffeisenhypotheekbank N.V. te Amsterdam
- Schretlen & Co N.V. te Amsterdam
- De Lage Landen International B.V. te Eindhoven
- De Lage Landen Financiering B.V. te Eindhoven
- De Lage Landen Trade Finance B.V. te Eindhoven
- De Lage Landen Financial Services B.V. te Eindhoven

2.2.2 Joint ventures

Het belang van de Rabobank in entiteiten waarover de zeggenschap wordt gedeeld, wordt proportioneel geconsolideerd. Bij deze methode neemt de Rabobank in de relevante onderdelen van de jaarrekening ook haar aandeel op in de baten en lasten, activa en verplichtingen en kasstromen van de afzonderlijke joint ventures.

2.2.3 Investerings in geassocieerde deelnemingen

Investerings in geassocieerde deelnemingen worden verantwoord op basis van de equitymethode. Hierbij wordt het aandeel van de Rabobank in de winsten of verliezen, met inachtneming van de Rabobank grondslagen, na de verwerving, van deelnemingen verantwoord in de winst-en-verliesrekening, en haar aandeel in de mutaties in reserves na de verwerving wordt verantwoord in reserves. De cumulatieve mutaties na de verwerving worden aangepast in de kostprijs van de investering.

Geassocieerde deelnemingen zijn entiteiten waarop de Rabobank invloed van betekenis heeft en waarin ze normaliter tussen de 20% en 50% van de stemrechten houdt, maar waarover ze geen zeggenschap heeft. Ongerealiseerde winsten op transacties tussen de Rabobank en haar deelnemingen worden geëlimineerd overeenkomstig de omvang van het belang van de Rabobank in de geassocieerde deelnemingen.

Ongerealiseerde verliezen worden eveneens geëlimineerd, tenzij de transactie aanwijzingen oplevert voor een bijzondere waardevermindering van het overgedragen actief.

De investering van de Rabobank in geassocieerde deelnemingen omvat ook goodwill bij de verwerving.

Als het aandeel van de Rabobank in de verliezen van een deelneming gelijk is aan of groter dan haar belang in de deelneming, verantwoordt de Rabobank geen verdere verliezen, tenzij de Rabobank verplichtingen is aangegaan of betalingen heeft gedaan ten behoeve van de deelnemingen.

2.3 Afgeleide financiële instrumenten en hedging

2.3.1 Algemeen

Afgeleide financiële instrumenten (derivaten) omvatten over het algemeen vreemdevalutacontracten, valuta- en rentefutures, forward rate agreements, valuta- en renteswaps en valuta- en renteopties (zowel geschreven als verworven).

Afgeleide financiële instrumenten kunnen hetzij aan een beurs verhandeld worden of over the counter (OTC) tussen de Rabobank en een cliënt. Alle derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde wordt bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen, door handelaren aangeboden prijzen, modellering van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen op basis van de actuele marktprijzen en contractuele prijzen voor de onderliggende instrumenten, en de tijdswaarde van geld, rendementscurves en de volatiliteit van de onderliggende activa of verplichtingen. Alle derivaten worden opgenomen als activa wanneer hun reële waarde positief is en als verplichtingen wanneer hun reële waarde negatief is.

Derivaten die zijn besloten in overige financiële instrumenten worden als afzonderlijke derivaten behandeld als de risico's en kenmerken ervan niet nauw samenhangen met die van het basiscontract en het basiscontract niet tegen reële waarde is opgenomen, waarbij ongerealiseerde winsten en verliezen in de resultaten worden opgenomen.

2.3.2 Niet als afdekking gebruikte instrumenten

Wanneer de Rabobank derivaten voor handelsdoeleinden aangaat, worden gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen verantwoord in 'Resultaten uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'.

2.3.3 Afdekkingsinstrumenten

De Rabobank maakt tevens gebruik van afgeleide financiële instrumenten als onderdeel van haar balans-beheer om renterisico's, kredietrisico's en valutarisico's te beheersen. De Rabobank maakt gebruik van de mogelijkheden die de EU heeft geboden door de carve-out in IAS 39. Door de carve-out kan op bepaalde posities wel fair value portfolio hedge accounting worden toegepast.

Op de datum dat zij een afgeleid contract aangaat, kan de Rabobank bepaalde derivaten aanwijzen als (1) een afdekking van de reële waarde van een op de balans opgenomen actief of verplichting (reëlewaarde-afdekking); (2) een afdekking van een toekomstige kasstroom toe te rekenen aan een op de balans opgenomen actief of verplichting, een verwachte transactie of vaste verplichting (kasstroomafdekking); of (3) een afdekking van een netto-investering in een buitenlandse entiteit (netto-investeringsafdekking). Hedge accounting kan, voor op deze wijze aangewezen derivaten, worden gebruikt als aan bepaalde criteria is voldaan.

De criteria waaraan een afgeleid financieel instrument moet voldoen voor verantwoording als afdekkingsinstrument omvatten ook:

- formele documentatie van het afdekkingsinstrument, de afgedekte positie, de doelstelling van de afdekking, de strategie en de afdekkingsrelatie wordt opgesteld voordat hedge accounting wordt toegepast;
- de afdekking is naar verwachting effectief (binnen een bandbreedte van 80% tot 125%) in het bereiken van compensatie van aan het afgedekte risico toe te rekenen veranderingen in reële waarde of kasstromen van de afgedekte positie gedurende de hele verslagperiode;
- de afdekking is vanaf het begin continu effectief.

Wijzigingen in de reële waarde van derivaten die worden aangemerkt als reëlewaardehedge en die effectief blijken in relatie tot het afgedekte risico, worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening, samen met de overeenkomstige wijziging in reële waarde van de afgedekte activa of verplichtingen die worden toegerekend aan die specifieke afgedekte risico's.

Wanneer de afdekking niet langer voldoet aan de criteria voor hedge accounting (reëlewaardehedgemodel), wordt de aanpassing van de boekwaarde van een afgedekt rentedragend financieel instrument geamortiseerd ten gunste of ten laste van de winst-en-verliesrekening over de periode tot einde van de gehedgde periode. De aanpassing van de boekwaarde van een afgedekt eigenvermogensinstrument wordt verantwoord als eigen vermogen tot de afstoting van het eigenvermogensinstrument (netto-investeringsafdekking).

Wijzigingen in de reële waarde van derivaten die worden aangemerkt en kwalificeren als kasstroom-afdekkingen en die effectief blijken in relatie tot het afgedekte risico, worden verantwoord in de afdekkingsreserve in het eigen vermogen (zie hoofdstuk 10), het niet-effectieve deel van wijzigingen in de reële waarde van de derivaten wordt verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

Als de verwachte transactie of de vaste verplichting resulteert in de verantwoording van een niet-financieel actief of een niet-financiële verplichting, worden winsten en verliezen die voorheen uitgesteld waren in het eigen vermogen overgedragen uit het eigen vermogen en opgenomen in de initiële waardering van de kostprijs van het actief of de verplichting. Voor het overige worden in het eigen vermogen uitgestelde bedragen overgebracht naar de winst-en-verliesrekening en gerubriceerd als baten of lasten in de periodes waarin de afgedekte vaste verplichting of de verwachte transactie van invloed is op de winst-en-verliesrekening.

Bepaalde afgeleide transacties, die weliswaar als economische afdekkingen fungeren in het kader van de risicobeheersposities van de Rabobank, kwalificeren zich niet voor hedge accounting volgens de specifieke regels in IFRS en worden dus behandeld als voor handelsdoeleinden aangehouden derivaten.

De reële waarde van voor handelsdoeleinden en voor hedging aangehouden afgeleide financiële instrumenten wordt vermeld in hoofdstuk 10 'Derivaten en overige handelsverplichtingen'.

2.3.4 Handelsverplichtingen

Handelsverplichtingen bestaan voornamelijk uit alle negatieve reële waarden van derivaten en leveringsverplichtingen uit shortverkopen van effecten. Effecten worden short verkocht om winst te genereren uit hoofde van kortetermijnprijschommelingen. De effecten benodigd voor de afwikkeling van shortverkopen worden verkregen door effectenuitleningsovereenkomsten of effectenterugkoopovereenkomsten. Short verkochte effecten worden opgenomen tegen reële waarde per balansdatum.

2.4 Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa zijn financiële activa die zijn verworven om winst te genereren uit kortetermijnfluctuaties in prijzen of marges van handelaren, of financiële activa die onderdeel zijn van een portefeuille die een patroon van kortetermijnwinstneming kent.

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde op basis van genoteerde biedprijzen. Alle gerelateerde gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen worden opgenomen onder 'Resultaten uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'. Rente verdiend op voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa wordt verantwoord als rentebaten.

Dividenden ontvangen op voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa worden verantwoord als 'Resultaten uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'.

Alle aankopen en verkopen van voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa die levering vereisen binnen een door regelgeving of marktconventie voorgeschreven tijdslimiet, worden verantwoord op de transactiedatum.

2.5 Overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening

De Rabobank heeft ervoor geopteerd om als financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening financiële instrumenten aan te wijzen die niet worden verworven of aangegaan om winst te genereren uit kortetermijnfluctuaties in prijzen of marges van handelaren. Deze financiële instrumenten, waaronder venture capital, worden gewaardeerd tegen reële waarde.

Financiële activa en verplichtingen zijn door het management in deze categorie geclassificeerd bij eerste verwerking, wanneer wordt voldaan aan (één van de) volgende criteria:

- deze aanwijzing elimineert of vermindert significant een inconsistente behandeling die anders zou zijn ontstaan bij het waarderen van de activa of verplichtingen of bij het erkennen van winsten of verliezen op verschillende waarderingsgrondslagen; of

- de activa en verplichtingen zijn onderdelen van een groep van financiële activa en/of financiële verplichtingen die gemanaged en beoordeeld worden op basis van de reële waarde in overeenstemming met een gedocumenteerde risicomanagementstrategie of investeringsstrategie; of
- het financieel instrument bevat een 'embedded' derivaat, tenzij het 'embedded' derivaat geen significante impact heeft op de kasstromen of als het evident is dat, met een beperkte of geen analyse, het derivaat niet apart hoeft te worden opgenomen.

Rente verdiend of te betalen op deze activa en verplichtingen wordt verantwoord als rentebaten of -lasten. Alle overige gerealiseerde en ongerealiseerde winsten en verliezen bij herwaardering van deze financiële instrumenten tegen reële waarde worden opgenomen onder 'Resultaat uit overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'. Alle aankopen en verkopen van overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening die levering vereisen binnen een door regelgeving of marktconventie voorgeschreven tijdslimiet, worden verantwoord op de transactiedatum.

2.6 Day 1 profit

Als er op het moment van het aangaan van een financieel instrument tegen reële waarde gebruikgemaakt wordt van waarderingstechnieken, dan kan er een verschil ontstaan tussen de transactieprijs en de reële waarde. Een eventueel verschil hiertussen wordt de day 1 profit genoemd. De Rabobank verantwoordt deze winst onmiddellijk onder 'Resultaten uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening', wanneer de waarderingstechniek gebaseerd is op waarneembare inputs (van actieve markten). Als gebruikgemaakt is van niet-waarneembare inputs, dan wordt de day 1 profit geamortiseerd over de looptijd van de transactie en verantwoord als 'Overige schulden'. De winst wordt alsnog genomen als het betreffende financiële instrument verkocht is of de gegevensinvoer alsnog waarneembaar is geworden.

2.7 Voor verkoop beschikbare financiële activa

Het management bepaalt de rubricering van financiële activa op de datum van verwerving, de rubricering is afhankelijk van het doel waarvoor de beleggingen worden verkregen.

Financiële activa die zijn bedoeld om voor onbepaalde tijd te worden aangehouden en die kunnen worden verkocht om te voorzien in liquiditeitsbehoeften of als reactie op wijzigingen in het rentetarief, wisselkoersen of aandelenkoersen, worden gerubriceerd als voor verkoop beschikbaar.

Voor verkoop beschikbare financiële activa worden bij eerste waardering verantwoord tegen reële waarde inclusief transactiekosten, op basis van genoteerde biedprijzen of bedragen afgeleid uit kasstroommodellen.

De reële waarde voor niet-genoteerde eigenvermogensinstrumenten, die wordt geschat op basis van geëigende koerswinstverhoudingen, is aangepast om de specifieke omstandigheden van de emittent te weerspiegelen. Ongerealiseerde winsten en verliezen, voortvloeiend uit wijzigingen in de reële waarde van als voor verkoop beschikbaar gerubriceerde financiële activa, worden verantwoord in het eigen vermogen, tenzij het geamortiseerde rente betreft. Als de financiële activa worden afgestoten, worden de aanpassingen van de reële waarde opgenomen in de winst-en-verliesrekening.

Het management beoordeelt op iedere balansdatum of er objectieve aanwijzingen bestaan dat voor verkoop beschikbare activa een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan. Objectieve aanwijzingen voor een mogelijke waardevermindering kunnen zijn:

- significante financiële problemen bij de emittent;
- contractbreuk met betrekking tot rentebetalingen of aflossingen;
- het wegvallen van een actieve markt voor dat financieel actief vanwege financiële moeilijkheden.

Eigenvermogensinstrumenten worden geacht een bijzondere waardevermindering te hebben ondergaan, wanneer de kostprijs de realiseerbare waarde duurzaam overtreft. Dat wil zeggen dat de reële waarde langdurig of significant lager is dan de kostprijs. Voor de investeringen in de vorm van niet-genoteerde eigenvermogensinstrumenten wordt de realiseerbare waarde bepaald door toepassing van erkende waarderingstechnieken. Voor genoteerde financiële activa wordt de realiseerbare waarde bepaald aan de

hand van de marktprijs. Bijzondere waardeverminderingen op eigenvermogensinstrumenten worden later niet teruggenomen via de winst-en-verliesrekening.

Vreemdvermogensinstrumenten hebben een bijzondere waardevermindering ondergaan als er objectieve aanwijzingen zijn dat de daling van de reële waarde zodanig is dat het niet redelijk is om te veronderstellen dat de waarde in de voorzienbare toekomst zal herstellen tot het niveau van de boekwaarde.

Als er sprake is van een bijzondere waardevermindering wordt het cumulatieve verlies bepaald als het verschil tussen kostprijs en de huidige reële waarde, verminderd met eventueel eerder verantwoorde bijzondere waardeverminderingen. Dit wordt overgeboekt van de herwaarderingsreserve in het eigen vermogen naar de winst-en-verliesrekening. Wanneer in een periode daarna de bijzondere waardevermindering van vreemdvermogensinstrumenten afneemt en de afname objectief kan worden toegeschreven aan een gebeurtenis die zich na de afwaardering heeft afgespeeld, wordt de bijzondere waardevermindering teruggenomen via de winst-en-verliesrekening.

Alle aankopen en verkopen volgens standaardmarktconventies van voor verkoop beschikbare financiële activa worden verantwoord op de transactiedatum. Alle overige aankopen en verkopen worden verantwoord op de datum van afwikkeling.

2.8 Terugkoopovereenkomsten en omgekeerde terugkoopovereenkomsten

Financiële activa die zijn verkocht onder voorbehoud van een gerelateerde terugkoopovereenkomst (terugkoopovereenkomsten) worden in de jaarrekening opgenomen als 'Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa' of 'Voor verkoop beschikbare financiële activa'. De verplichting ten aanzien van de tegenpartij is opgenomen in 'Schulden aan andere banken' of 'Toevertrouwde middelen' al naar gelang van toepassing.

Financiële activa verworven in het kader van terugkoopovereenkomsten (omgekeerde terugkoopovereenkomsten) worden opgenomen als 'Vorderingen op andere banken' of 'Kredieten aan cliënten', al naar gelang van toepassing. Het verschil tussen verkoopprijs en terugkooopprijs wordt verantwoord als rentebaten of rentelasten over de duur van de overeenkomsten op basis van de effectieverentemethode.

2.9 Securitatisatie en overige regelingen voor verwijdering van de balans

De Rabobank securitiseert, verkoopt en onderhoudt verschillende financiële activa, waarbij sprake kan zijn van een verkoop van deze activa aan special purpose entities (SPE's) die op hun beurt effecten uitgeven aan beleggers. De Rabobank kan een belang houden in de vertitelde en verkochte financiële activa in de vorm van achtergestelde interest-only strips, achtergestelde effecten, spread accounts, servicingrechten, garanties, put- en callopties en overige regelingen.

Een financieel actief (of een deel van een financieel actief) wordt van de balans verwijderd als:

- de rechten op de kasstromen uit het actief aflopen;
- de rechten op de kasstromen uit het actief en nagenoeg alle risico's en voordelen van het eigendom van het actief worden overgedragen;
- een verplichting om de kasstromen uit het actief over te dragen verondersteld wordt en nagenoeg alle risico's en voordelen worden overgedragen;
- niet alle economische risico's en voordelen worden overgedragen of behouden maar de zeggenschap over het actief wordt overgedragen.

Een financiële verplichting (of een deel daarvan) wordt van de balans verwijderd als de financiële verplichting tenietgaat, dat wil zeggen wanneer de in het contract vastgelegde verplichting nagekomen of ontbonden wordt, dan wel afloopt.

Als de Rabobank de zeggenschap over het actief behoudt maar niet nagenoeg alle risico's en voordelen, wordt het actief verantwoord overeenkomstig de mate van de aanhoudende betrokkenheid van de Rabobank. Een gerelateerde verplichting wordt eveneens verantwoord overeenkomstig de mate van aanhoudende betrokkenheid. De verantwoording van de wijziging in de waarde van de verplichting geschiedt in overeenstemming met de verantwoording van wijzigingen in de waarde van het actief.

Wanneer een transactie niet aan de bovenstaande voorwaarden voldoet voor verwijdering van de balans, wordt zij verantwoord als een lening met zekerheidsstelling.

Voor zover een overdracht van een financieel actief zich niet kwalificeert voor verwijdering van de balans, worden de contractuele rechten van de Rabobank in verband met de overdracht niet afzonderlijk verantwoord als derivaten als verantwoording van zowel het afgeleide als het overgedragen actief, danwel de verplichting voortvloeiend uit de overdracht zou resulteren in dubbele verantwoording van dezelfde rechten of verplichtingen.

Winsten of verliezen op securitisatie of verkooptransacties hangen voor een deel af van de vorige boekwaarde van de financiële activa die bij de overdracht zijn betrokken. De boekwaarde van deze activa wordt toegerekend aan de verkochte en de aangehouden belangen op basis van de relatieve reële waarde van deze belangen op de datum van verkoop. Winsten of verliezen worden verantwoord op het tijdstip van de overdracht en worden verantwoord in het resultaat.

De bepaling van de reële waarde van de verkochte en de aangehouden belangen geschiedt op basis van genoteerde marktprijzen of door bepaling van de contante waarde van verwachte kasstromen op basis van prijsmodellen die rekening houden met verschillende aannames, zoals kredietverliezen, rekenrente, rendementscurves, betalingsnelheid en overige factoren.

De Rabobank bepaalt of de SPE in de geconsolideerde jaarrekening moet worden opgenomen. De Rabobank voert daartoe een beoordeling uit van de SPE door een reeks van factoren te overwegen, waaronder de activiteiten, besluitvormingsbevoegdheden en de toerekening van voordelen en risico's van de activiteiten van de SPE.

2.10 Geldmiddelen en kasequivalenten

Kasequivalenten zijn zeer liquide investeringen voor de korte termijn, die worden aangehouden om te kunnen voldoen aan kortetermijnverplichtingen in geldmiddelen en niet zozeer voor investeringen of andere doeleinden. De resterende looptijd is minder dan negentig dagen vanaf de aankoopdatum. Ze zijn eenvoudig converteerbaar in vaststaande geldbedragen en onderhevig aan een verwaarloosbaar risico van waardeveranderingen.

2.11 Saldering van financiële activa en verplichtingen

Financiële activa en financiële verplichtingen worden gesaldeerd en het nettobedrag wordt in de balans opgenomen als er een juridisch afdwingbaar recht is om de verantwoorde bedragen te salderen en als het voornemen bestaat om de verwachte toekomstige kasstromen op nettobasis te verrekenen, of tegelijkertijd het actief te realiseren en de verplichting af te wikkelen. Het betreft hier met name saldering van rekening courant en derivaten. De saldering van belastingen wordt behandeld in paragraaf 2.24.

2.12 Vreemde valuta

2.12.1 Buitenlandse entiteiten

Posten opgenomen in de jaarrekening van elke entiteit in de Rabobank Groep worden gewaardeerd op basis van de valuta die het best de economische realiteit van de onderliggende gebeurtenissen en omstandigheden weergeeft die relevant zijn voor die entiteit (de functionele valuta).

De geconsolideerde jaarrekening wordt gepresenteerd in euro's, de functionele valuta van de moedermaatschappij.

Winst-en-verliesrekeningen en kasstromen van buitenlandse entiteiten worden omgerekend in de presentatievaluta van de Rabobank tegen de koers op transactiedata die te benaderen is door middel van gemiddelde koersen en hun balans wordt omgerekend tegen de wisselkoersen op 31 december.

Valutakoersverschillen voortvloeiend uit de omrekening van de netto-investering in buitenlandse entiteiten en van leningen en overige valuta-instrumenten, aangemerkt als hedges van dergelijke investeringen, worden verwerkt in het eigen vermogen. Wanneer een buitenlandse entiteit is verkocht, worden dergelijke valutakoersverschillen verantwoord in de winst-en-verliesrekening als deel van de winst of verlies op verkoop. Goodwill en reëlewaardeaanpassingen, voortvloeiend uit de overname van een buitenlandse entiteit, worden verantwoord als activa en verplichtingen van de buitenlandse entiteit en omgerekend tegen de slotkoers.

2.12.2 *Transacties in vreemde valuta*

Transacties in vreemde valuta worden omgerekend in de waarderingsvaluta op basis van de wisselkoersen op de transactiedatum. Omrekeningsverschillen die ontstaan bij afwikkeling van dergelijke transacties en bij omrekening van monetaire activa en verplichtingen, luidend in buitenlandse valuta, worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening. Omrekeningsverschillen die kwalificeren als netto-investeringsafdekkingen worden verantwoord in het eigen vermogen.

Omrekeningsverschillen op schuldpapieren en overige monetaire financiële activa gewaardeerd tegen reële waarde worden opgenomen onder valutakoerswinsten en verliezen. Omrekeningsverschillen op niet-monetaire posten, zoals voor handelsdoeleinden aangehouden eigenvermogensinstrumenten, worden verantwoord als deel van reëlewaardewinsten of -verliezen. Omrekeningsverschillen op voor verkoop beschikbare niet-monetaire posten worden opgenomen onder de herwaarderingsreserve in het eigen vermogen.

2.13 Rente

Rentebaten en -lasten worden op basis van het toerekeningsbeginsel verantwoord in de winst-en-verliesrekening voor alle rentedragende instrumenten waarbij de effectieverentemethode wordt gehanteerd. Rentebaten omvatten mede coupons met betrekking tot vastrentende financiële activa en voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en geaccumuleerd agio en disagio op schatkistpapier en overige contant gemaakte instrumenten. Wanneer leningen onderhevig zijn aan bijzondere waardevermindering, worden zij afgewaardeerd tot hun realiseerbare bedragen. Rentebaten worden vervolgens verantwoord op basis van het oorspronkelijke rentetarief dat is gehanteerd om de toekomstige kasstromen contant te maken om het realiseerbare bedrag te bepalen. De rente op handelsderivaten aangehouden voor economische afdekkingsdoeleinden wordt afzonderlijk gepresenteerd onder de rentebaten.

2.14 Provisies

Inkomsten uit hoofde van vermogensbeheeractiviteiten bestaan voornamelijk uit unit trust, fondsenbeheer en administratie. Baten uit vermogensbeheer en assurantiebemiddeling worden verantwoord als verdiend wanneer de dienst is geleverd.

Provisies worden verantwoord op basis van het toerekeningsbeginsel. Provisies voortvloeiend uit het onderhandelen of deelnemen aan het onderhandelen van een transactie voor een derde, bijvoorbeeld de overname van leningen, aandelen of overige effecten of de aankoop of verkoop van ondernemingen, worden verantwoord bij afronding van de onderliggende transacties.

2.15 Kredieten aan cliënten en vorderingen op andere banken

Kredieten aan cliënten en vorderingen op andere banken zijn niet-afgeleide financiële activa met vaste of bepaalde betalingen, die niet op een actieve markt zijn genoteerd. Als uitzondering hierop gelden dergelijke activa die door de Rabobank geclassificeerd zijn als aangehouden voor handelsdoeleinden of bij eerste opname in de balans aangemerkt zijn als gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening of als beschikbaar voor verkoop. Kredieten aan cliënten en vorderingen op andere banken worden initieel gewaardeerd tegen reële waarde inclusief transactiekosten en vervolgens op basis van de geamortiseerde kostprijs inclusief transactiekosten.

De leningen worden onderworpen aan een individuele of een collectieve impairmentanalyse.

Een waarderingscorrectie, voorziening voor verwachte verliezen op leningen, wordt gemaakt als er objectieve aanwijzingen zijn dat de Rabobank niet alle ingevolge de oorspronkelijke contractuele bepalingen verschuldigde bedragen zal kunnen innen. Het bedrag van de voorziening is het verschil tussen de boekwaarde en het realiseerbare bedrag, zijnde de contante waarde van verwachte kasstromen. Hierin zijn – naast de verwachte rente-inkomsten en aflossingen – de bedragen opgenomen, die realiseerbaar zijn uit garanties en waarborgen en contant gemaakt zijn tegen het oorspronkelijke (gemiddelde) effectieve rentetarief van leningen.

De voorziening voor leningen omvat verliezen wanneer er objectieve aanwijzingen zijn dat er op de balansdatum sprake is van verliezen in onderdelen van de leningenportefeuille.

Objectieve aanwijzingen voor een mogelijke waardevermindering kunnen zijn:

- significante financiële problemen bij de kredietnemer;
- in gebreke blijven of nalatigheid van kredietnemers bij de betaling van interest en/of aflossing;
- heronderhandeling van een lening;
- kans op faillissement of financiële reorganisatie bij de kredietnemer;
- veranderende betalingsstatus van kredietnemers;
- veranderingen in economische omstandigheden die aanleiding kunnen geven tot het in gebreke blijven van de kredietnemer.

Bij elk afzonderlijk bedrijfsonderdeel worden de verliezen geschat op basis van de kredietwaardigheidsbeoordeling van de leners en de waarde van de zekerheden die zijn ondergezet ten behoeve van de Rabobank, waarbij rekening wordt gehouden met de actuele economische omstandigheden waarin de leners hun activiteiten ontplooiën. De boekwaarde van de leningen wordt verminderd door gebruik te maken van een voorzieningenrekening, gebaseerd op het door de Rabobank meest waarschijnlijk geachte scenario, en het bedrag van het verlies wordt verantwoord in de winst-en-verliesrekening. Afboekingen van voorzieningen voor verwachte verliezen op leningen vinden plaats zodra het uitwinningproces is beëindigd, de gestelde zekerheden te gelde zijn gemaakt en er vrijwel geen andere verhaalsmogelijkheid meer is en bij een formele schuldkiwtschelding. Als er nagenoeg geen continuïteitsperspectief is, vindt op portefeuilleniveau afboeking van een voorziening plaats voor verwachte verliezen op leningen tot de hoogte van het bedrag dat als oninbaar beschouwd wordt. Alsnog geïnde bedragen worden ten gunste gebracht van de post 'Waardeveranderingen' in de winst-en-verliesrekening. Zodra het continuïteitsperspectief is hersteld en achterstanden conform afspraak zijn ingelopen, wordt de lening niet langer als impaired (onvolwaardig) beschouwd. Het management beoordeelt continu deze heronderhandelde leningen om er zeker van te zijn dat aan alle criteria is voldaan en dat de toekomstige kasstromen naar verwachting plaatsvinden. Het management beoordeelt op iedere balansdatum of er objectieve aanwijzingen bestaan dat geherclassificeerde leningen die voorheen als voor verkoop beschikbare activa waren opgenomen, een bijzondere waardevermindering hebben ondergaan.

Voor uitzettingen die binnen CRD III worden gekwalificeerd als corporate uitzettingen, worden de uitzettingen gemeten volgens het één-obligor principe. Dit principe houdt in dat het goedgekeurde limiet voor een debiteur van toepassing is op de som van alle uitzettingen – inclusief derivaten, garanties en dergelijke – van de debiteurgroep waartoe de debiteur behoort. Tot een debiteurgroep behoren alle debiteuren die vallen binnen de economische entiteit waarin juridische entiteiten en bedrijven organisatorisch verwant zijn. Daarnaast behoren ook de meerderheidsaandeelhouders tot de economische entiteit. Het one-obligor principe is entiteit overstijgend; de uitzettingen van de debiteuren groep over alle groepsonderdelen worden meegenomen.

2.16 Immateriële vaste activa

2.16.1 Goodwill

Goodwill vertegenwoordigt het bedrag waarmee de kostprijs van een overname de reële waarde te boven gaat van het aandeel van de Rabobank in de nettoactiva en de voorwaardelijke verplichtingen van de verworven dochteronderneming of deelneming op de overnamedatum. Bij iedere overname wordt het overige belang derden in de overgenomen entiteit gewaardeerd tegen reële waarde of tegen het proportionele deel van de identificeerbare activa en passiva van de overgenomen entiteit. Jaarlijks, of vaker als er aanwijzingen zijn, wordt er een impairmenttest uitgevoerd om vast te stellen of een bijzondere waardevermindering heeft plaatsgevonden.

2.16.2 Ontwikkelingskosten van software

Kosten in verband met de ontwikkeling of instandhouding van software worden verantwoord als een last wanneer zij worden gemaakt. Kosten die direct worden gemaakt in verband met identificeerbare en unieke softwareproducten waarover de Rabobank de zeggenschap heeft en die waarschijnlijk gedurende een periode langer dan een jaar economische voordelen zullen opleveren die de kosten te boven gaan, worden verantwoord als immateriële activa. Directe kosten omvatten ook personeelskosten van het software-ontwikkelingsteam, financieringskosten en een geëigend deel van de relevante overhead.

Uitgaven die de prestaties van software verbeteren ten opzichte van hun oorspronkelijke specificaties worden aan de oorspronkelijke kostprijs van de software toegevoegd. Softwareontwikkelingskosten worden verantwoord als activa en lineair afgeschreven over hun gebruiksduur van maximaal vijf jaren.

2.16.3 Overige immateriële vaste activa

De overige immateriële vaste activa bestaan voornamelijk uit immateriële vaste activa die nieuw zijn geïdentificeerd bij bedrijfscombinaties en worden afgeschreven overeenkomstig de looptijd van de activa. De activa worden jaarlijks beoordeeld op bijzondere waardevermindering, op basis van verwachte toekomstige cashflows. Een bijzonder waardeverminderingverlies wordt opgenomen als verwachte toekomstige winsten de waarde van het actief niet ondersteunen.

2.16.4 Bijzondere waardevermindering van goodwill

Goodwill wordt jaarlijks in het vierde kwartaal van het boekjaar, of vaker als er een indicatie is die wijst op een mogelijke bijzondere waardevermindering, getoetst op bijzondere waardevermindering door een vergelijking van de realiseerbare waarde met de boekwaarde. De hoogste van de bedrijfswaarde enerzijds en de reële waarde verminderd met verkoopkosten anderzijds bepaalt de realiseerbare waarde. Het type van overgenomen onderneming is bepalend voor de definiëring van kasstroomgenererende eenheden. De bedrijfswaarde van een kasstroomgenererende eenheid wordt bepaald door berekening van de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen van die kasstroomgenererende eenheid met de rentevoet voor belasting.

De belangrijkste aannames die zijn gebruikt in het kasstroommodel zijn afhankelijk van de inputgegevens die verschillende financiële en economische variabelen weerspiegelen, zoals de risicovrije rente in een land en een premie die het inherente risico van de betreffende entiteit weergeeft. Deze variabelen worden bepaald op basis van een beoordeling door het management. Bijzondere waardeverminderingen van goodwill worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Overige resultaten'.

2.16.5 Bijzondere waardevermindering van overige immateriële vaste activa

Telkens op de balansdatum beoordeelt de Rabobank of er aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen van de overige immateriële activa. Is er sprake van dergelijke aanwijzingen, dan wordt een analyse uitgevoerd om te beoordelen of de boekwaarde van de overige immateriële activa volledig realiseerbaar is. Afwaardering vindt plaats wanneer de boekwaarde hoger is dan het realiseerbare bedrag. Voor de goodwill en de software in ontwikkeling wordt jaarlijks per balansdatum, of vaker als er een aanwijzing is, een impairmenttest uitgevoerd om vast te stellen of een bijzondere waardevermindering heeft plaatsgevonden. Bijzondere waardeverminderingen en terugboekingen van bijzondere waardeverminderingen van de overige immateriële vaste activa worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Andere beheerskosten'.

2.17 Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen

2.17.1 Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen voor eigen gebruik

Apparatuur (voor eigen gebruik) wordt verantwoord tegen historische kosten na aftrek van geaccumuleerde afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen. Vaste activa, terreinen en gebouwen (voor eigen gebruik) bestaan hoofdzakelijk uit kantoren en worden eveneens verantwoord tegen kostprijs, na aftrek van geaccumuleerde afschrijvingen en eventuele bijzondere waardeverminderingen.

Afschrijvingen worden als volgt lineair berekend ter afwaardering van de kostprijs van dergelijke activa tot hun restwaarde over hun geschatte gebruiksduur.

- Terreinen	Niet afgeschreven
- Gebouwen	25 - 40 jaar
Apparatuur, waaronder	
- Computerapparatuur	1 - 5 jaar
- Overige apparatuur en motorvoertuigen	3 - 8 jaar

De Rabobank beoordeelt jaarlijks of er aanwijzingen zijn voor bijzondere waardeverminderingen van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen. Wanneer de boekwaarde van een actief groter is dan het geschatte realiseerbare bedrag, wordt deze onmiddellijk afgewaardeerd naar het realiseerbare bedrag. Bijzondere waardeverminderingen en terugboekingen van bijzondere waardeverminderingen van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen worden in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Andere beheerskosten'. Winsten en verliezen op afstoting van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen worden bepaald ten opzichte van hun boekwaarde en worden verwerkt bij de bepaling van het bedrijfsresultaat. Herstelwerkzaamheden en instandhouding worden ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening wanneer de uitgave is gedaan. Uitgaven die de voordelen van terreinen en gebouwen verlengen of vergroten ten opzichte van hun oorspronkelijke gebruik, worden geactiveerd en vervolgens afgeschreven.

2.18 Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen, voornamelijk bestaand uit kantoorgebouwen, worden aangehouden voor de langetermijnhuurbaten en worden niet gebruikt door de Rabobank of haar dochterondernemingen. Vastgoedbeleggingen worden verantwoord als langetermijnbelegging en opgenomen tegen kostprijs na aftrek van geaccumuleerde afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen. De vastgoedbeleggingen worden afgeschreven over 40 jaar.

2.19 Overige activa

2.19.1 Onderhanden werk

Het onderhanden werk is verantwoord als 'Overige activa'. Onderhanden werk betreft commercieel vastgoedprojecten, en verkochte en onverkochte woningbouwprojecten in aanbouw of voorbereiding en wordt gewaardeerd tegen gemaakte kosten, vermeerderd met toegerekende rente en verminderd met eventueel noodzakelijke voorzieningen. Aan kopers en opdrachtgevers gefactureerde termijnen worden in mindering gebracht op onderhanden werk. Als voor een project het saldo negatief is (de gefactureerde termijnen bedragen meer dan de geactiveerde kosten), wordt het saldo op dat project verantwoord als 'Overige schulden'. Winsten en verliezen worden genomen op basis van de voortgang van het project ('percentage of completion'-methode) omdat er sprake is van een 'continuous transfer' van eigendom. De Rabobank draagt de zeggenschap en de wezenlijke risico's en voordelen van eigendom van het onderhanden werk in zijn actuele staat over aan de koper naarmate de bouw vordert.

2.19.2 Bouwterreinen

Bouwterreinen worden gewaardeerd tegen kostprijs, met inbegrip van toegerekende rente en bijkomende kosten voor de aankoop en het bouwrijp maken van terreinen. Voor grond waarop volgens het bestemmingsplan geen speciale bestemming rust, wordt, als er geen zekerheid bestaat dat de grond bebouwd zal worden, geen rente toegerekend. In de kostprijs van grond is niet de voorwaardelijke verplichting opgenomen die afhankelijk is van toekomstige bestemmingswijziging op de betreffende grond. Voor bij verkoop verwachte verliezen wordt een bijzondere waardevermindering toegepast op de boekwaarde van het terrein.

2.20 Leasing

2.20.1 Rabobank is de lessee

Leaseovereenkomsten van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen, waarbij nagenoeg alle risico's en voordelen van het eigendom worden overgedragen aan de Rabobank, worden gerubriceerd als financiële leaseovereenkomsten. Financiële leaseovereenkomsten worden geactiveerd bij aanvang van de leaseovereenkomst tegen de reële waarde van de geleaste vaste activa of tegen de contante waarde van de minimale leasebetalingen als de contante waarde lager is. Elke leasebetaling wordt zodanig toegerekend tussen de verplichting en financieringskosten dat dit resulteert in een constante rente over het resterende saldo van de verplichting. De corresponderende huurverplichtingen worden, na aftrek van financieringskosten, opgenomen onder 'Overige schulden'. De rentecomponent van de financieringskosten wordt ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening over de leaseperiode. Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen, verworven in het kader van financiële leaseovereenkomsten, worden afgeschreven over de gebruiksduur van het actief of wanneer korter, de leasetermijn.

Leaseovereenkomsten waarbij een aanzienlijk deel van de risico's en voordelen van het eigendom wordt behouden door de lessor, worden gerubriceerd als operationele leaseovereenkomsten. Betalingen uit hoofde van operationele leaseovereenkomsten worden (na aftrek van eventuele kortingen door de lessor) lineair ten laste gebracht van de winst-en-verliesrekening over de leaseperiode.

2.20.2 Rabobank is de lessor

Financiële leaseovereenkomsten

Als activa worden geleased in het kader van een financiële leaseovereenkomst, wordt de contante waarde van de leasebetalingen verantwoord als een vordering onder 'Vorderingen op andere banken' of 'Kredieten aan cliënten'. Het verschil tussen de brutovordering en de contante waarde van de vordering wordt verantwoord als onverdiende financieringsbaten. Lease-inkomsten worden verantwoord als rentebaten over de leaseperiode op basis van de netto-investeringsmethode, die een constante periodieke rente weergeeft.

Operationele leaseovereenkomsten

Activa geleased in het kader van operationele leaseovereenkomsten worden in de balans opgenomen onder 'Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen'. Zij worden afgeschreven over hun verwachte gebruiksduur in overeenstemming met die voor vergelijkbare onroerende zaken en bedrijfsmiddelen. Huurinkomsten worden (na aftrek van aan lessees verstrekte kortingen en afschrijvingen) verantwoord in 'Overige resultaten' op lineaire basis over de leaseperiode.

2.21 Voorzieningen

Voorzieningen worden verantwoord als de Rabobank een actuele juridische of feitelijke verplichting heeft uit hoofde van gebeurtenissen in het verleden wanneer het waarschijnlijk is dat een uitstroom van middelen nodig is om die verplichting af te wikkelen en als een betrouwbare schatting kan worden gemaakt van het bedrag. Als de Rabobank vergoeding verwacht van een voorziening, bijvoorbeeld in het kader van een verzekeringscontract, wordt de vergoeding verantwoord als een afzonderlijk actief als de vergoeding nagenoeg zeker is. De voorzieningen worden gewaardeerd op de contante waarde van de verwachte toekomstige kasstromen.

2.21.1 Herstructurering

Herstructureringsvoorzieningen bestaan uit betalingen uit hoofde van afvloeiingsregelingen en overige direct aan de herstructureringsprogramma's toe te rekenen kosten. Deze kosten worden verantwoord in de periode waarin voor de Rabobank een juridische of feitelijke betalingsverplichting ontstaat, voor afvloeiing een gedetailleerd plan is opgesteld en tevens een geldige verwachting bij de betrokkenen is gewekt dat de reorganisatie zal worden doorgevoerd.

2.21.2 Fiscale en juridische zaken

De voorziening voor fiscale en juridische zaken is gebaseerd op de best mogelijke schattingen zoals beschikbaar op jaareinde, waarbij rekening wordt gehouden met de adviezen van juridische en fiscale adviseurs. Het tijdstip van de uitgaande kasstromen die samenhangen met deze voorzieningen is onzeker omdat de uitkomst van de geschillen en de tijd die daarmee gemoeid is onvoorspelbaar zijn.

2.21.3 Overige voorzieningen

Onder overige voorzieningen vallen voorzieningen ten behoeve van verlieslatende overeenkomsten, kredietverplichtingen en uit hoofde van het depositogarantiestelsel.

2.22 Personeelsbeloningen

De Rabobank heeft verschillende pensioenregelingen op basis van de lokale omstandigheden en praktijken in de landen waar zij activiteiten ontplooit. De regelingen worden over het algemeen gefinancierd door betalingen aan verzekeringsmaatschappijen of trustee-administered funds zoals bepaald door periodieke actuariële berekeningen. Een toegezegdpensioenregeling is een pensioenregeling die een bedrag aan te

betalen pensioenuitkeringen toezegt, gewoonlijk in relatie tot een of meer factoren als leeftijd, dienstjaren of beloning. Een toegezegdebijdrageregeling is een pensioenregeling in het kader waarvan de Rabobank vaste bijdragen betaalt aan een afzonderlijke entiteit (een fonds) en geen juridische of feitelijke verplichting heeft als het fonds onvoldoende activa heeft om alle uitkeringen aan personeel te betalen in verband met diensttijd van personeel in de actuele en voorgaande periodes.

2.22.1 Pensioenverplichtingen

De verplichting uit hoofde van toegezegdpensioenregelingen is de contante waarde van de toegezegdpensioenverplichting op de balansdatum na aftrek van de reële waarde van fondsbeleggingen. De toegezegdpensioenverplichting wordt jaarlijks berekend door onafhankelijke actuarissen op basis van de 'projected unit credit'-methode. De contante waarde van de toegezegdpensioenverplichting wordt bepaald door de geschatte toekomstige uitstroom van geldmiddelen op basis van rentetarieven van hoogwaardige bedrijfsobligaties met looptijden welke die van de gerelateerde verplichting benaderen. De meeste pensioenregelingen zijn middelloonregelingen en de kosten van dergelijke regelingen, dat wil zeggen de netto-pensioenlasten voor de periode na aftrek van werknemersbijdragen en rente, worden opgenomen in 'Personeelskosten'. De nettorentelasten of -baten worden berekend door de disconteringsvoet aan het begin van het jaar op het actief of de verplichting uit hoofde van de toegezegdpensioenregeling toe te passen. Actuariële winsten en verliezen voortvloeiend uit aanpassingen aan de feitelijke ontwikkelingen of actuariële aannames worden verwerkt in de het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten.

2.22.2 Toegezegdebijdrageregelingen

Voor toegezegdebijdrageregelingen betaalt de Rabobank bijdragen aan openbaar of privaat beheerde pensioenverzekeringsplannen op een verplichte, contractuele of vrijwillige basis. Zodra de bijdragen zijn voldaan, heeft de Rabobank geen verdere betalingsverplichtingen. De reguliere bijdragen zijn netto periodieke kosten over het jaar waarin zij betaalbaar worden en zij worden als zodanig opgenomen onder 'Personeelskosten'.

2.22.3 Overige verplichtingen na uitdiensttreding

Sommige onderdelen van de Rabobank bieden hun werknemers overige tegemoetkomingen na uitdiensttreding aan. Voor het recht op deze uitkeringen is gewoonlijk vereist dat de werknemer tot de pensioenleeftijd in dienst blijft en een minimum aantal dienstjaren heeft. De verwachte kosten van deze uitkeringen worden over de diensttijd opgebouwd, op basis van een systematiek die vergelijkbaar is met toegezegdpensioenregelingen. Deze verplichtingen worden ieder jaar gewaardeerd door onafhankelijke actuarissen.

2.22.4 Variabele beloningen

De kosten uit hoofde van variabele beloningen die onvoorwaardelijk en in contanten betaald worden, worden verantwoord in het jaar waarin de werknemer de diensten levert. De kosten met betrekking tot de voorwaardelijke betalingen in contanten worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening in de personeelskosten gedurende het dienstverband in het prestatiejaar en de wachtperiode (totaal vier jaar). De verplichting wordt verantwoord in de overige schulden. Op eigenvermogensinstrumenten gebaseerde betalingen worden behandeld in paragraaf 2.23.

2.23 Op eigenvermogensinstrumenten gebaseerde betalingen

De vergoeding voor diensten van bepaalde werknemers (identified staff) vindt plaats in de vorm van op eigenvermogensinstrumenten (vergelijkbaar met en zich gedragend als Rabobank (Leden)certificaten) gebaseerde betalingen die in contanten worden afgewikkeld. De kosten van de ontvangen diensten worden bepaald op basis van de reële waarde van de toegekende eigenvermogensinstrumenten per de toekenningsdatum en worden jaarlijks herberekend voor de dan geldende waarde. De kosten met betrekking tot de toegekende eigenvermogensinstrumenten worden opgenomen in de winst-en-verliesrekening in de personeelskosten gedurende het dienstverband in het prestatiejaar en de wachtperiode (totaal vier jaar). De verplichting wordt verantwoord in de overige schulden.

2.24 Belasting

Acute belastingvorderingen en -verplichtingen worden gesaldeerd als er een wettelijk recht op saldering bestaat en als er de intentie is voor simultane afwerking of verrekening. Uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen worden gesaldeerd als er een wettelijk recht op saldering bestaat en als zij betrekking hebben op dezelfde belastingautoriteit en voortkomen uit dezelfde fiscale groep.

Volledige voorzieningen worden getroffen voor uitgestelde belasting, op basis van de liabilitymethode, op tijdelijke verschillen tussen de fiscale waarde van activa en verplichtingen en hun boekwaardes in de jaarrekening.

De belangrijkste tijdelijke verschillen komen voort uit afschrijvingen van: onroerende zaken en bedrijfsmiddelen, herwaardering van bepaalde financiële activa en verplichtingen inclusief afgeleide contracten, voorzieningen voor pensioenen en overige uitkeringen na uitdiensttreding, voorzieningen voor kredietverliezen en overige bijzondere waardeverminderingen en belastingverliezen en – in verband met overnames – het verschil tussen de reële waarde van de overgenomen nettoactiva en hun fiscale waarde. De per de balansdatum vigerende of nagenoeg vigerende belastingtarieven worden gehanteerd om de uitgestelde belastingen te bepalen. Bij de verantwoording van uitgestelde belastingvorderingen wordt rekening gehouden met de mate waarin het waarschijnlijk is dat in de toekomst een belastbare winst beschikbaar is voor aanwending van de tijdelijke verschillen.

Voorzieningen worden getroffen voor tijdelijke verschillen, voortvloeiend uit investeringen in dochterondernemingen, deelnemingen en joint ventures, behalve wanneer de timing van de omkering van het tijdelijke verschil gestuurd kan worden en als het waarschijnlijk is dat het verschil niet in de overzienbare toekomst wordt omgekeerd.

Belastingen op de winst worden op basis van de toepasselijke belastingwetgeving in iedere jurisdictie verantwoord als een last in de periode waarin de winst ontstaat. De belastingeffecten van verrekenbare compensabele verliezen worden verantwoord als een actief als het waarschijnlijk is dat toekomstige belastbare winsten beschikbaar zullen zijn voor aanwending van deze verliezen.

Voor herwaarderingen van voor verkoop beschikbare financiële activa en kasstroomafdekkingen die direct ten laste of ten gunste worden gebracht van het eigen vermogen, worden uitgestelde belastingvorderingen of uitgestelde belastingverplichtingen opgenomen. Bij realisatie wordt dit vervolgens, samen met de uitgestelde winst of het uitgestelde verlies, verantwoord in de winst-en-verliesrekening.

2.25 Schulden aan andere banken, toevertrouwde middelen en uitgegeven schuldpapieren

Deze opgenomen gelden worden bij eerste opname verantwoord tegen reële waarde, dat wil zeggen hun uitgifteprijs na aftrek van direct toerekenbare en incidentele transactiekosten en vervolgens op basis van de geamortiseerde kostprijs inclusief transactiekosten.

Als de Rabobank eigen schuldinstrumenten aankoopt, worden deze uit de balans verwijderd en wordt het verschil tussen de boekwaarde van een verplichting en de betaalde vergoeding verantwoord onder de baten of lasten.

2.26 Rabobank (Leden)certificaten

De opbrengst van de emissie van de Rabobank (Leden)certificaten staat perpetueel ter beschikking van de Rabobank Groep en is achtergesteld ten opzichte van alle schulden (ook ten opzichte van de Trust Preferred Securities en de Capital Securities). Omdat de betaling van de beoogde vergoedingen volledig discretionair is, wordt de opbrengst van de emissie van de Rabobank (Leden)certificaten verantwoord als 'Eigen vermogen'. In verband hiermee worden de beoogde vergoedingen verantwoord via de winstbestemming.

2.27 Trust Preferred Securities en Capital Securities

Trust Preferred Securities, die een verplichte coupon hebben en aflosbaar zijn per een specifieke datum of tegen de optie van de houder van het waardepapier, worden gerubriceerd als financiële verplichtingen en worden opgenomen onder achtergestelde schulden. De vergoedingen op deze preferente aandelen worden verantwoord in de winst-en-verliesrekening als rentelasten op basis van geamortiseerde kostprijs, waarbij gebruik is gemaakt van de effectieverentemethode.

De overige Trust Preferred Securities en Capital Securities worden verantwoord als 'Eigen vermogen' omdat er geen formele verplichting bestaat tot (terug)betaling van de hoofdsom en de vergoeding.

2.28 Financiële garanties

Financiële garantiecontracten zijn contracten die vereisen dat de uitgever de houder voor een bepaald bedrag schadeloos stelt voor een verlies dat zich voordoet omdat een specifieke debiteur niet aan zijn verplichtingen voldoet, conform de voorwaarden van een schuldbewijs. Zulke financiële garanties worden bij eerste verwerking tegen reële waarde verantwoord en vervolgens gewaardeerd tegen de waarde van de verdisconteerde verplichting. Onder de garantie of hogere waarde bij eerste verwerking wordt dit verminderd met het bedrag van het reeds verantwoorde cumulatieve resultaat om zo de opbrengstgrondslagen weer te geven.

2.29 Gesegmenteerde informatie

Een segment is een identificeerbaar onderdeel van de Rabobank dat actief is in het verschaffen van producten of diensten (bedrijfssegment), dat onderhevig is aan risico's en voordelen die afwijken van die van overige segmenten. De door de Rabobank te rapporteren segmenten zijn gedefinieerd op basis van de 'managementbenadering', dat wil zeggen de segmenten die door het management worden beoordeeld ten behoeve van het strategische management van de Rabobank en om bedrijfsbeslissingen te nemen en verschillende risks en returns te kennen. Het primaire rapportageformat van de Rabobank is het bedrijfssegment, secundair is het geografisch segment.

2.30 Bedrijfscombinaties

Bedrijfscombinaties worden verantwoord op basis van de overnamemethode. De overnameprijs van een acquisitie wordt bepaald als het geldbedrag of equivalent daarvan dat is overeengekomen voor de verkrijging van de bedrijfscombinatie, eventueel vermeerderd met kosten die direct toerekenbaar zijn aan de overname. Goodwill is het verschil tussen de overnameprijs van de acquisitie en het belang van de Rabobank in de reële waarde van de verkregen activa, verplichtingen en voorwaardelijke verplichtingen. Goodwill wordt geactiveerd en opgenomen als een immaterieel actief. Voor elke bedrijfscombinatie worden de minderheidsbelangen gewaardeerd tegen het aandeel van de gekochte onderneming in de identificeerbare netto activa. Directe acquisitiekosten worden ten laste van de winst-en-verliesrekening gebracht.

2.31 Groepen van activa die worden afgestoten en classificeren als aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten

Groepen van activa die afgestoten worden en classificeren als aangehouden voor verkoop worden gewaardeerd tegen de boekwaarde of, indien lager, de reële waarde onder aftrek van de verwachte verkoopkosten. Een groep van activa (of een vast actief) die wordt afgestoten en classificeert als aangehouden voor verkoop als de boekwaarde hoofdzakelijk zal worden gerealiseerd in een verkooptransactie en niet door het voortgezette gebruik ervan. Dit is alleen het geval als de verkoop zeer waarschijnlijk is en de groep van activa (of een vast actief) die wordt afgestoten direct beschikbaar is voor verkoop in haar huidige staat. Verder moet het management zich verbonden hebben aan de verkoop, waarvan de verwachting is dat deze binnen één jaar na het moment van classificatie als aangehouden voor verkoop plaats zal vinden. Wanneer een groep van activa die classificeert als aangehouden voor verkoop een belangrijke bedrijfsactiviteit of belangrijk geografisch gebied vertegenwoordigt dan classificeert deze groep van activa als beëindigde bedrijfsactiviteiten. In de geconsolideerde winst-en-verliesrekening worden de baten en lasten van de beëindigde bedrijfsactiviteiten apart gepresenteerd van de baten en lasten van de voortgezette bedrijfsactiviteiten.

2.32 Kasstroomoverzicht

Onder geldmiddelen en kasequivalenten worden de aanwezige kasmiddelen, geldmarktuitzettingen en de tegoeden bij de centrale banken verstaan. Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de indirecte berekeningsmethode en geeft inzicht in de herkomst van deze liquide middelen die gedurende het jaar beschikbaar zijn gekomen en de wijze waarop de liquide middelen gedurende het jaar zijn aangewend. Bij de nettokasstroom uit operationele activiteiten wordt het bedrijfsresultaat vóór belastinglasten gecorrigeerd voor posten in de winst-en-verliesrekening en mutaties in balansposten die niet daadwerkelijk leiden tot kasstromen in het boekjaar.

De kasstromen worden gesplitst naar operationele-, investerings- en financieringsactiviteiten. Mutaties in kredieten, interbancaire deposito's, toevertrouwde middelen en uitgegeven schuldpapieren zijn opgenomen onder de kasstroom uit operationele activiteiten. Investeringsactiviteiten omvatten aan- en verkopen en aflossingen inzake financiële beleggingen, aan- en verkopen van dochterondernemingen en van onroerende zaken en bedrijfsmiddelen. De ontvangsten, uitgiften en betalingen op de Rabobank (Leden)certificaten, Trust Preferred Securities, Capital Securities, Senior Contingent Notes, Rabo Extra Ledenobligaties en achtergestelde schulden worden als financieringsactiviteit aangemerkt. Mutaties uit hoofde van valutaomrekeningsverschillen worden, evenals de consolidatie-effecten bij de verwerving van deelnemingen, geëlimineerd. Het verschil tussen de in het kasstroomoverzicht opgenomen nettomutatie en de mutatie van de in de balans opgenomen geldmiddelen en kasequivalenten is het gevolg van koersverschillen en is afzonderlijk opgenomen als onderdeel van de aansluiting tussen de nettomutatie en de balansmutatie van de geldmiddelen en kasequivalenten.

3 Solvabiliteit en kapitaalbeheer

De Rabobank wil als bank over een adequate solvabiliteitspositie beschikken. Hierbij stuurt de bank op een aantal solvabiliteitsratio's. De belangrijkste hierbij zijn de core tier 1-ratio, de tier 1-ratio, de kapitaalratio en de equity capital-ratio. De Rabobank hanteert intern doelstellingen die boven de minimale eisen van de toezicht-houders liggen. Zij houdt rekening met marktverwachtingen en ontwikkelingen in wet- en regelgeving. De Rabobank streeft naar een onderscheidende positie in vergelijking tot andere financiële instellingen. Het beheer van de solvabiliteitspositie vindt plaats op basis van beleidsdocumenten. De solvabiliteitspositie en de te hanteren doelstellingen staan periodiek op de agenda van de Balans- en Risicomanagement Commissie Rabobank Groep, de raad van bestuur en van de raad van commissarissen.

De Rabobank moet voldoen aan een aantal wettelijk bepaalde minimale solvabiliteitsposities. De solvabiliteitspositie wordt bepaald aan de hand van ratio's. Deze ratio's vergelijken het toetsingsvermogen (kapitaalratio) en het kernvermogen (tier 1-ratio) van de bank met het totaal van de naar risico gewogen activa. Onder de CRD III zijn de minimaal vereiste percentages voor toetsingsvermogen en kernvermogen respectievelijk 8% en 4% van de naar risicogewogen activa. Vanaf 1 januari 2014 worden de minimaal vereiste percentages vastgesteld aan de hand van CRD/CRR IV. Hierbij zullen de minimaal vereiste percentages geleidelijk worden verhoogd. In haar kapitaalsplanning houdt de Rabobank hier reeds rekening mee.

De bepaling van de risicogewogen activa kent aparte benadering voor kredietrisico, operationeel risico en marktrisico. De bepaling van de naar risico gewogen activa voor kredietrisico kent een groot aantal deelbenaderingen. Voor de meeste activa wordt de risicoweging bepaald aan de hand van intern vastgestelde ratings en een aantal specifieke kenmerken van het betreffende activum. Voor buitenbalansposten wordt aan de hand van intern vastgestelde conversiefactoren eerst de balansequivalent bepaald. De resulterende equivalente bedragen worden vervolgens eveneens naar risico gewogen. Het bedrag met betrekking tot de naar risico gewogen activa voor operationeel risico wordt aan de hand van een zogenaamd Advanced Measurement Approach model bepaald. De marktrisicobenadering dekt het algemene marktrisico af en het risico van open posities in valuta, schulden, eigenvermogensinstrumenten en goederen.

De ratio's zoals hier gepresenteerd zijn gebaseerd op CRD III.

Ratio's voor de Rabobank Groep		
in miljoenen euro's	2013	2012
Ingehouden winsten (toelichting: 28)	28.107	27.457
Rabobank (Leden)certificaten	5.823	6.672
Deel van het belang van derden aangemerkt als toetsingsvermogen	437	402
Aftrekposten*	-5.816	-5.278
Core tier 1-vermogen	28.551	29.253
Trust Preferred Securities III tot en met VI (toelichting: 30)	1.269	1.340
Trust Preferred Securities II (toelichting: 26)	-	415
Capital Securities (toelichting: 30)	7.265	7.350
Aftrekposten*	-1.993	-
Tier 1-vermogen	35.092	38.358
Deel van de reserves aangemerkt als toetsingsvermogen	-301	138
Deel van de achtergestelde schulden aangemerkt als toetsingsvermogen	7.744	4.935
Aftrekposten	-885	-1.110
Toetsingsvermogen (BIS-vermogen)	41.650	42.321
Risicogewogen activa	210.829	222.847
Core tier 1-ratio	13,5%	13,1%
Tier 1-ratio	16,6%	17,2%
Kapitaalratio	19,8%	19,0%
Equity capital-ratio**	16,1%	15,3%

* Van de herwaarderingsreserve - pensioenen die betrekking heeft op de in 2013 beëindigde toegezegd pensioenregeling ondergebracht bij Stichting Rabobank Pensioenfonds en de pensioenregeling van Robeco is, rekening houdend met de correctiebepaling uit de 'Q&A Gevolgen pensioenverslaggevingsstandaard (IAS 19 Revised) banken en beleggingsondernemingen in 2013' van De Nederlandsche Bank 1.089 in mindering gebracht op het core tier 1-vermogen en 1.993 op het aanvullend tier 1-vermogen. Indien dezelfde systematiek zou zijn toegepast per 30 juni 2013, dan komt de core tier 1-ratio uit op 13,0% (was 12,9%), de tier 1-ratio op 16,1% (was 16,9%) en de kapitaalratio op 17,9% (was 18,7%). Per 1 januari 2014 worden beide bedragen in mindering gebracht op het core tier 1-vermogen.

** De equity capital-ratio wordt berekend door de posten ingehouden winsten en Rabobank (Leden)certificaten te relateren aan de risicogewogen activa.

4 Risicopositie uit hoofde van financiële instrumenten

4.1 Risicogovernance

Binnen de Rabobank Groep vindt het risicomanagement plaats op diverse niveaus. Op het hoogste niveau stelt de raad van bestuur de te volgen risicostrategie, beleidsuitgangspunten en limieten vast, onder toezicht van de raad van commissarissen en op advies van de Balans- en Risicomanagement Commissie Rabobank Groep en de Kredietbeleidscommissie Rabobank Groep. De raad van commissarissen evalueert regelmatig de risico's die verbonden zijn aan de activiteiten en de portefeuille van de Rabobank Groep. De Chief Financial Officer, tevens lid van de raad van bestuur, is verantwoordelijk voor het risicobeleid binnen de Rabobank Groep. Binnen de Rabobank Groep is de verantwoordelijkheid voor het risicobeleid verdeeld over twee directoraten. Group Risk Management is verantwoordelijk voor het beleid omtrent rente-, markt-, liquiditeits-, valuta- en operationeel risico, evenals voor het beleid omtrent de kredietrisico's op portefeuillenniveau. Kredietrisicomanagement is verantwoordelijk voor het acceptatiebeleid van kredietrisico's op postniveau. Daarnaast kennen de groepsonderdelen een onafhankelijk risicomanagement.

4.1.1 Risk appetite

De Rabobank is continu bezig met het identificeren en managen van de risico's voor haar organisatie. Hierbij wordt een integrale risicomanagement benadering gehanteerd. Onderdeel van de risicomanagement-cyclus is het bepalen van de risk appetite, het opstellen van integrale risicoanalyses en het meten en monitoren van risico's. Hierbij hanteert de Rabobank een risicostrategie die gericht is op de continuïteit en die toegespitst is op bescherming van de winst, behoud van solide balansverhoudingen en bescherming van de identiteit en reputatie.

4.2 Strategie voor het gebruik van financiële instrumenten

Naar hun aard zijn de activiteiten van de Rabobank gerelateerd aan het gebruik van financiële instrumenten, waaronder ook derivaten. De Rabobank neemt deposito's van cliënten in bewaring tegen zowel vaste als variabele rente voor verschillende periodes en streeft ernaar rentemarges te verdienen door belegging van deze middelen in hoogwaardige activa. De Rabobank streeft ernaar deze marges te vergroten door consolidering van kortlopende middelen en leningen voor langere periodes tegen hogere tarieven en door tegelijkertijd voldoende liquiditeit aan te houden om alle bedragen die eventueel opeisbaar worden te kunnen voldoen.

De Rabobank streeft er ook naar om haar renteresultaat te vergroten door marges te verkrijgen, na aftrek van voorzieningen en door leningen te verstrekken aan commerciële en retailleningnemers met verschillende kredietwaardigheidsbeoordelingen. Dergelijke risico's betreffen niet alleen op de balans verantwoorde kredieten; de Rabobank gaat ook garanties aan, zoals letters of credit en performance en overige verplichtingen. De Rabobank handelt daarnaast in financiële instrumenten wanneer zij posities inneemt in ter beurze verhandelde contracten en niet ter beurze verhandelde (OTC-)contracten, waaronder derivaten, om te profiteren van kortetermijnbewegingen in de aandelen en obligatiemarkten, in valuta- en rentetarieven en in goederenprijzen.

4.3 Renterisico

Onder renterisico wordt het risico verstaan dat het financiële resultaat en/of de economische waarde in het bankboek, gegeven de balanssamenstelling, negatief wordt beïnvloed door bewegingen in de geld- en kapitaalmarktrentes.

Het accepteren van een bepaalde mate van renterisico is een wezenlijk onderdeel van het bankieren en kan een belangrijke bron van resultaat en waardecreatie zijn. Binnen de Rabobank stelt de raad van bestuur de risk appetite vast en de daaruit volgende limieten voor de twee kernindicatoren:

- equity at risk, de duration van het eigen vermogen; en
- income at risk, de rentewinstgevoeligheidsanalyse waarbij een geleidelijke stijging respectievelijk daling wordt verondersteld voor de komende 12 maanden.

Het renterisico bij de Rabobank vindt zijn oorzaak in looptijdverschillen tussen leningen en middelen, optierisico, basisrisico en rentecurverisico. Het eventuele renterisico dat klanten lopen doordat hun verplichtingen door rentestijgingen toenemen, heeft geen impact op de renterisicopositie van de Rabobank. Eventuele negatieve effecten die hieruit voortvloeien worden beschouwd als kredietrisico.

Het renterisico wordt gemanaged door de Balans en Risico Management Commissie van de Rabobank Groep onder voorzitterschap van de CFRO. Uitvoering van de besluiten van deze commissie vindt plaats door de Centrale Thésaurie, terwijl meting en rapportering plaatsvindt door Group Risk Management.

Het renterisico van de Rabobank volgt voornamelijk uit het hypotheekverstrekkingen en de verstrekte zakelijke financieringen met een lange rentevastperiode. Deze verstrekkingen worden gefinancierd door het spaarbedrijf, uit de tegoeden die klanten aanhouden op betaalrekeningen en rekening courant en externe professionele funding. Het meten van renterisico wordt niet alleen gedaan op basis van de contractueel vastgelegde gegevens. Er wordt ook rekening gehouden met klantgedrag in het gehanteerde interne renterisicomodel.

De voor het beheer van het renterisico gebruikte definitie van het eigen vermogen wijkt af van de IFRS-definitie van het eigen vermogen. Voor renterisicobeheer is de economische waarde van het eigen vermogen gedefinieerd als de contante waarde van de activa minus de contante waarde van de passiva plus de contante waarde van de niet in de balans opgenomen posten. Door toepassing van hedge accounting en vanwege het feit dat een groot gedeelte van de balans in termen van IFRS tegen geamortiseerde kostprijs is opgenomen en dus geen waardeveranderingen ondergaat, zullen de effecten van de berekende waardeveranderingen op het IFRS-vermogen grotendeels beperkt blijven tot een impact op het renteresultaat. Hierna wordt een nadere toelichting gegeven op de income at risk en equity at risk ontwikkeling in 2013.

4.3.1 Income at risk

De income at risk wordt maandelijks berekend op grond van een standaard rentewinstgevoeligheid analyse. Deze analyse toont het effect op de rentewinst van een geleidelijke parallelle rentedaling en -stijging met 200 basispunten in de komende twaalf maanden ten opzichte van het scenario waarin de markrentes en tarieven gelijk blijven. De income at risk is gelijk aan het meest negatieve effect op de rentewinst. In geheel 2013 was de Rabobank gevoelig voor een rentedaling. De income at risk is maximaal - 54 geweest in 2013 en ultimo 2013 - 50. Deze lage stand volgt uit de interne veronderstelling dat de rentes niet lager dan 0% kunnen zijn. De veronderstelde daling is eind 2013 5 basispunten hoger dan per eind 2012. Dit wordt veroorzaakt doordat de gestegen geldmarktrente een parallelle daling van 10 basispunten mogelijk maakt zonder dat rentes negatief worden. De effecten op de rentewinst kunnen groter zijn bij niet-parallelle rentewijzigingen.

Income at risk		
in miljoenen euro's	31 dec 2013	31 dec 2012
	10 bp daling	5 bp daling
1-12 maanden	-50	-18

4.3.2 Equity at risk

De equity at risk of duration van het eigen vermogen drukt uit met hoeveel procent de economische waarde van het eigen vermogen afneemt bij een parallelle stijging van de rentecurve met 1%. De raad van bestuur stelt als ondergrens 0% en als bovengrens 10%. De Balans en Risico Management Commissie hanteert aanvullend limieten voor de basispunt gevoeligheid van het eigen vermogen en het deltaprofiel van het eigen vermogen. De equity at risk is in de loop van 2013 gestegen van 1,4% naar 2,3%. Vanuit de business neemt de renterisicopositie nauwelijks toe. De oorzaak hiervan is het lage niveau aan nieuwe hypotheek en zakelijke financieringen in combinatie met een toename van het volume aan bankspaarproducten met een lange rentetypische looptijd. De effecten op de rentewinst kunnen groter zijn bij niet-parallelle rentewijzigingen.

Equity at risk		
	31 dec 2013	31 dec 2012
	2,3%	1,4%

In aanvulling op de maandelijks rentegevoeligheidsmetingen worden periodiek analyses uitgevoerd, waarbij van één of meerdere macro-economische scenario's het effect op het renteresultaat wordt becijferd. De uitkomsten van deze scenarioanalyses zijn onderdeel van het integrale renterisicobeheer en worden opgenomen in de rapportages aan de Balans- en Risicomanagement Commissie Rabobank Groep.

4.4 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij niet in staat is om een financiële of andere contractuele verplichting aan een bank te voldoen. Kredietrisico is inherent aan het verlenen van kredieten. Posities in verhandelbare activa, zoals obligaties en aandelen, zijn eveneens onderhevig aan kredietrisico. De Rabobank beperkt het kredietrisico door het stellen van limieten op de kredietverlening aan een individuele tegenpartij of aan een groep van tegenpartijen en op de kredietverlening aan landen. Een belangrijk uitgangspunt bij de kredietverlening is het vier-ogen-principe. Over de grotere kredietaanvragen wordt in commissieverband besloten. Er is een structuur aangebracht van commissies op diverse niveaus, waarbij de hoogte van de financiering bepalend is voor de vraag welke commissie bevoegd is. Over de grootste financieringsaanvragen besluit de raad van bestuur zelf. Het kredietrisico op afzonderlijke leningnemers kan verder worden beperkt door sublimieten die al dan niet op de balans verantwoorde risico's afdekken en dagelijkse leveringslimieten in relatie tot handelsposten zoals valutatermijncontracten. Daadwerkelijke risico's worden grotendeels dagelijks getoetst aan de limieten. Nadat een krediet is verstrekt, vindt doorlopend kredietbeheer plaats waarbij nieuwe, (niet-)financiële informatie wordt beoordeeld. Zonodig worden de kredietlimieten aangepast. Bij de kredietverlening verkrijgt de Rabobank veelal zekerheden of garanties.

4.4.1 Maximaal kredietrisico

De volgende tabel geeft voor de verschillende categorieën het maximale kredietrisico weer waaraan de Rabobank op de balansdatum is blootgesteld, zonder rekening te houden met eventuele zekerheidsstellingen of andere vormen van kredietrisicoreductie. Daarnaast wordt het financiële effect van eventuele zekerheidsstellingen of andere vormen van kredietrisicoreductie weergegeven.

De onderstaande bedragen wijken in een aantal gevallen af van de balanswaarden, aangezien de uitstaande eigenvermogensinstrumenten geen onderdeel vormen van het maximale kredietrisico.

In miljoenen euro's	Bruto maximale kredietrisico		Kredietrisicoreductie	
	2013	2012	2013	2012
Geldmiddelen en kasequivalenten	43.039	68.103	0%	0%
Vorderingen op andere banken	40.844	35.386	56%	43%
Derivaten	39.703	65.423	92%	89%
Kredieten aan cliënten	460.202	485.299	79%	80%
Voor verkoop beschikbare financiële activa	45.594	49.908	8%	7%
Subtotaal	629.382	704.119	67%	64%
Kredietgerelateerde en voorwaardelijke verplichtingen	49.556	53.548	15%	17%
Totaal	679.938	757.667	64%	61%

4.4.2 Kredietverlening

De Rabobank heeft een aanzienlijk marktaandeel in de particuliere kredietverlening; kredieten aan particulieren maken 49% uit van de totale kredieten aan cliënten. Het risicoprofiel van deze kredieten is laag, blijktens de zeer lage werkelijk geleden verliezen in voorgaande jaren van minder dan 5 basispunten, nu licht oplopend naar 6 basispunten. Het aandeel van de food- en agrisector in het totaal van de kredietportefeuille komt in 2013 uit op 20%. Het aandeel van handel, industrie en dienstverlening in het totaal van de kredietportefeuille is eind 2013 31%. Zowel de kredieten aan handel, industrie en dienstverlening, als de kredieten aan food en agri, zijn gespreid over een groot aantal bedrijfstakken in een groot aantal landen. Geen enkele van deze aandelen is groter dan 10% van de omvang van de totale kredieten aan cliënten.

in miljoenen euro's	2013		2012	
Totaal kredieten aan cliënten	460.202		485.299	
Waarvan: aan overheidscliënten	2.670		3.764	
terzake reverse repo en effectenleningen	10.697		11.410	
afdekking renterisico (hedge accounting)	7.860		12.034	
Kredieten aan private cliënten	438.975		458.091	
<i>Dit is als volgt verdeeld over geografische gebieden:</i>				
Nederland	335.046	77%	341.614	75%
Rest Europa	26.972	6%	35.737	8%
Noord-Amerika	40.853	9%	42.010	9%
Latijns-Amerika	10.635	2%	11.414	2%
Azië	6.631	2%	6.284	1%
Australië	18.698	4%	20.812	5%
Afrika	140	0%	220	0%
Totaal	438.975	100%	458.091	100%
<i>Kredietverlening per economische sector</i>				
Particulieren	216.351	49%	220.029	48%
Handel, industrie en dienstverlening	135.648	31%	145.626	32%
Food en agri	86.976	20%	92.436	20%
Totaal	438.975	100%	458.091	100%

Kredietportefeuille HID naar sector		
in miljoenen euro's	2013	2012
Verhuur onroerend goed	26.568	29.516
Financiële instellingen, niet banken	14.565	19.835
Groothandel	18.441	17.844
Activiteiten gerelateerd aan onroerend goed	6.795	7.142
Industrie	8.557	9.300
Transport en opslag	6.581	7.196
Bouw	6.615	7.066
Gezondheidszorg	6.065	6.017
Zakelijke dienstverlening	5.442	5.983
Detailhandel non-food	4.711	4.642
Nutsbedrijven	2.311	2.448
Informatie en communicatie	1.008	1.444
Kunst en recreatie	1.310	1.404
Overige HID	26.679	25.789
Totaal kredietverlening HID	135.648	145.626

Kredietportefeuille food en agri naar sector		
in miljoenen euro's	2013	2012
Graan en oliehoudende zaden	14.890	16.111
Vlees	16.716	17.747
Zuivel	14.293	15.436
Groenten en fruit	9.006	9.365
Farm inputs	6.032	6.024
Detailhandel food	4.735	5.730
Dranken	3.683	3.921
Bloemen	2.915	3.159
Suiker	1.959	2.268
Diverse oogstgewassen	1.649	2.682
Overige food en agri	11.098	9.993
Totaal kredietverlening food en agri	86.976	92.436

4.4.3 Derivaten

De Rabobank hanteert stringente limieten op open afgeleide posities, zowel qua bedrag als qua looptijd. Als ISDA (International Swaps and Derivatives Association) van toepassing is of een gelijkwaardige overkoepelende overeenkomst met de tegenpartij en als de jurisdictie van de tegenpartij saldering toestaat, dan wordt de netto open positie bewaakt. Dit kredietrisico wordt beheerd als onderdeel van de algehele leninglimieten ten aanzien van cliënten. Zonodig verkrijgt de Rabobank zekerheden of overige waarborgen voor kredietrisico's bij deze transacties.

Het kredietrisico vertegenwoordigt de actuele reële waarde van alle uitstaande afgeleide contracten met een positieve marktwaarde, rekening houdend met in rechte afdwingbare masternettingovereenkomsten.

4.4.4 Zekerheden en kredietbeheersingstechnieken

Het kredietrisico dat de Rabobank loopt wordt mede beperkt doordat de bank daar waar nodig zekerheid heeft verkregen.

De aard en de omvang van de vereiste zekerheden hangen mede af van de beoordeling van het kredietrisico van de financiering aan de tegenpartij. De Rabobank hanteert richtlijnen ten aanzien van de acceptatie en waardering van de verschillende soorten zekerheden. De belangrijkste verkregen zekerheden zijn:

- hypothecaire zekerheid op woonhuizen;
- hypothecaire zekerheid op onroerend goed, verpanding van roerende zaken, voorraden en vorderingen voor voornamelijk zakelijke kredietverstrekkingen;
- geldmiddelen en waardepapieren voor voornamelijk 'securities lending'-activiteiten en kooptransacties met terugkoopverplichting.

Het management houdt de marktwaarde van de verkregen zekerheden in beeld en vereist wanneer nodig aanvullende zekerheid. De bank gebruikt eveneens kredietderivaten om het kredietrisico te managen.

De Rabobank beperkt kredietrisico verder door masternettingovereenkomsten aan te gaan met tegenpartijen voor een aanzienlijk volume aan transacties. Masternettingovereenkomsten resulteren over het algemeen niet in een saldering van op de balans opgenomen activa en verplichtingen, aangezien transacties gewoonlijk op brutobasis worden afgewikkeld. Het kredietrisico wordt in zoverre verminderd door een masternettingovereenkomst dat wanneer een gebeurtenis of uitval plaatsvindt, alle bedragen met die tegenpartij worden beëindigd en op nettobasis worden afgewikkeld. Het totale kredietrisico voor de Rabobank op afgeleide financiële instrumenten waarop salderingsovereenkomsten van toepassing zijn, kan aanzienlijk wijzigen door het aangaan van nieuwe transacties, vervallen van bestaande transacties en fluctuaties van marktrentetarieven en wisselkoersen.

In de volgende tabel zijn salderingen opgenomen die conform de International Financial Reporting Standards zijn gesaldeerd in de geconsolideerde balans (IAS 32 saldering) en salderingen die niet zijn gesaldeerd in de geconsolideerde balans. De overige salderingen bestaan uit onderpanden die de Rabobank heeft ontvangen uit hoofde van omgekeerde terugkooptransacties en uit onderpanden die de Rabobank gegeven heeft uit hoofde van terugkooptransacties.

Saldering financiële instrumenten						
in miljoenen euro's	Brutoboekwaarde	IAS 32 saldering	Nettoboekwaarde opgenomen in de balans	Masternettingovereenkomsten	Overige salderingen	Nettowaarde na overige salderingen
Per 31 december 2013						
Vorderingen op andere banken	41.843	-999	40.844	-	-23.277	17.567
Financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	4.971	-	4.971	-	-	4.971
Derivaten	66.836	-27.133	39.703	-30.492	-	9.211
Kredieten aan cliënten	478.294	-18.092	460.202	-	-11.265	448.937
Overige activa	9.175	-370	8.805	-	-	8.805
Totaal	601.119	-46.594	554.525	-30.492	-34.542	489.491
Schulden aan andere banken	18.135	-2.639	15.496	-	-904	14.592
Toevertrouwde middelen	341.292	-11.892	329.400	-	-1.636	327.764
Derivaten	80.406	-31.693	48.713	-30.492	-	18.221
Overige schulden	7.806	-370	7.436	-	-	7.436
Totaal	447.639	-46.594	401.045	-30.492	-2.540	368.013
Per 31 december 2012						
Vorderingen op andere banken	37.029	-1.643	35.386	-	-17.397	17.989
Financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	5.915	-4	5.911	-	-	5.911
Derivaten	98.650	-33.227	65.423	-50.896	-	14.527
Kredieten aan cliënten	515.468	-30.169	485.299	-	-12.085	473.214
Overige activa	10.353	-590	9.763	-	-	9.763
Totaal	667.425	-65.633	601.782	-50.896	-29.482	521.404
Schulden aan andere banken	30.443	-3.384	27.059	-	-1.473	25.586
Toevertrouwde middelen	356.012	-21.741	334.271	-	-2.872	331.399
Derivaten	113.155	-39.918	73.237	-50.896	-	22.341
Overige schulden	11.756	-590	11.166	-	-	11.166
Totaal	511.366	-65.633	445.733	-50.896	-4.345	390.492

4.4.5 Niet op de balans opgenomen financiële instrumenten

De garanties en standby letters of credit die de Rabobank verleent aan derden voor het geval dat een cliënt niet aan zijn verplichtingen aan deze derden voldoet, zijn aan kredietrisico onderhevig.

Bij documentaire en commerciële kredietbrieven en schriftelijke toezeggingen door de Rabobank namens een cliënt wordt een derde geautoriseerd om wissels te trekken op de Rabobank tot een vastgesteld bedrag in het kader van specifieke voorwaarden. Deze transacties worden afgedekt door de onderliggende leveringen van goederen waarop zij betrekking hebben en zijn dus aan minder risico onderhevig dan een directe lening.

Verplichtingen om leningen tegen een specifiek rentetarief uit te geven gedurende een vaststaande periode worden opgenomen als kredietverstrekkingverplichtingen. Zij worden als zodanig verantwoord tenzij deze verplichtingen niet voortduren na de periode die naar verwachting nodig is om geëigende acceptatieprocedures uit te voeren. Dan worden zij als transacties volgens standaardmarktconventies behandeld. Bij toezeggingen om krediet te verlenen loopt de bank kredietrisico. De omvang van dit risico is echter lager dan het totaal van de niet-gebruikte toezeggingen, aangezien de toezeggingen om krediet te verlenen worden gedaan op voorwaarde dat cliënten voldoen aan bepaalde eisen voor kredieten. De Rabobank bewaakt de resterende looptijd van krediettoezeggingen, aangezien langetermijntoezeggingen over het algemeen met een groter risico gepaard gaan dan kortetermijntoezeggingen.

4.4.6 Kredietkwaliteit financiële activa

De Rabobank Groep hanteert bij het goedkeuringsproces van kredieten de Rabobank Risk Rating die de faalkans ofwel probability of default (PD) van de kredietrelatie weerspiegelt over een termijn van één jaar. Onderstaande tabel geeft de kredietkwaliteit (na aftrek van de voorziening voor oninbaarheid) weer van de leninggerelateerde balansposten. De categorieën kredietkwaliteit zijn bepaald op basis van de interne Rabobank Risk Rating. De Rabobank Risk Rating bestaat uit 21 performing ratings en vier default ratings. De default ratings vormen het totale impaired exposure. De categorie kwetsbaar bestaat uit performing ratings die vervallen zijn, maar geen waardevermindering hebben ondergaan.

Kredietkwaliteit financiële activa					
in miljoenen euro's	(Vrijwel) geen risico	Adequaat tot en met goed	Kwetsbaar	Impaired	Totaal
Per 31 december 2013					
Vorderingen op andere banken	26.799	14.041	-	4	40.844
Kredieten aan cliënten					
Kredieten aan overheidscliënten	1.612	933	1	-	2.546
Kredieten aan private cliënten:					
- debetstanden	984	13.368	934	1.788	17.074
- woninghypotheken	51.071	163.548	3.177	1.588	219.384
- leasing	1.019	18.397	1.538	562	21.516
- reverse repo en effecteninleningen	4.450	6.247	-	-	10.697
- zakelijke kredieten	19.916	151.011	4.572	4.902	180.401
- overige	962	7.358	110	154	8.584
Totaal	106.813	374.903	10.332	8.998	501.046
Per 31 december 2012					
Vorderingen op andere banken	25.242	10.137	-	7	35.386
Kredieten aan cliënten					
Kredieten aan overheidscliënten	2.621	1.140	2	1	3.764
Kredieten aan private cliënten:					
- debetstanden	650	11.334	1.293	1.433	14.710
- woninghypotheken	69.214	147.797	3.416	1.052	221.479
- leasing	1.410	18.290	1.519	745	21.964
- reverse repo en effecteninleningen	3.778	7.632	-	-	11.410
- zakelijke kredieten	24.256	164.651	6.391	4.393	199.691
- overige	1.214	10.730	153	184	12.281
Totaal	128.385	371.711	12.774	7.815	520.685

In de onderstaande tabel wordt een analyse weergegeven van de ouderdom van financiële activa die vervallen zijn (een betalingsachterstand hebben) maar geen waardevermindering hebben ondergaan.

Ouderdomsanalyse					
in miljoenen euro's	< 30 dagen	30 tot 60 dagen	61 tot 90 dagen	> 90 dagen	Totaal
Per 31 december 2013					
Vorderingen op andere banken	-	-	-	-	-
Kredieten aan cliënten					
Kredieten aan overheidscliënten	1	-	-	-	1
Kredieten aan private cliënten					
- debetstanden	594	264	67	9	934
- woninghypotheken	2.057	683	356	81	3.177
- leasing	1.042	289	206	1	1.538
- reverse repo en effecteninleningen	-	-	-	-	-
- zakelijke kredieten	3.187	907	362	116	4.572
- overige	84	20	6	-	110
Totaal	6.965	2.163	997	207	10.332
Per 31 december 2012					
Vorderingen op andere banken	-	-	-	-	-
Kredieten aan cliënten					
Kredieten aan overheidscliënten	2	-	-	-	2
Kredieten aan private cliënten					
- debetstanden	865	338	75	15	1.293
- woninghypotheken	2.271	743	347	55	3.416
- leasing	988	290	240	1	1.519
- reverse repo en effecteninleningen	-	-	-	-	-
- zakelijke kredieten	4.455	1.203	448	285	6.391
- overige	103	26	22	2	153
Totaal	8.684	2.600	1.132	358	12.774

4.4.7 Clementie (forbearance)

Op basis van haar rol als relatiebankier zal de Rabobank door adequaat kredietbeheer, periodiek overleg met haar cliënten en het tijdig nemen van maatregelen, mogelijke wanbetaling door de cliënt trachten te voorkomen. Als ondanks die inspanningen een cliënt toch in problemen raakt, probeert de Rabobank, zolang zij op termijn continuïteitsperspectieven ziet, de lening te herstructureren in plaats van het onderpand uit te winnen. Deze zogenoemde forbearance maatregelen betreffen concessies die de Rabobank doet richting cliënten die door financiële problemen niet aan hun huidige betalingsverplichtingen aan de bank kunnen voldoen. De Rabobank heeft beleid ontwikkeld om, conform de vereisten van EBA, vanaf ultimo 2014 ieder kwartaal haar forbearance-portefeuille te kunnen rapporteren. Als nieuwe afspraken met cliënten worden geïdentificeerd als zijnde forbearance, dan leidt dit tot aanvullende maatregelen waaronder het aanmerken als geïdentificeerde lening. Hierbij dient aangetekend te worden dat binnen de classificatie kwetsbare continuïteit zowel performing als non performing debiteuren vallen. Wanneer forbearance-maatregelen worden toegestaan zal de debiteur per definitie door Bijzonder Beheer worden behandeld. De nieuwe regelgeving vergt forse inspanningen om de gedetailleerde vastlegging van deze maatregelen in de rapportagesystemen mogelijk te maken. Als debiteuren weer in normale continuïteit terugkeren, worden ze tot twee jaar na hersteldatum gerapporteerd als onderdeel van de forbearance portefeuille.

4.4.8 Landenrisico GIIPS landen

Per 31 december 2013 heeft de Rabobank Groep een exposure van 174 (2012: 202) uit hoofde van staatsobligaties uitgegeven door Spanje, Ierland en Italië. De Rabobank heeft geen staatsobligaties meer van de overige GIIPS landen. De exposure op obligaties uitgegeven door financiële instellingen betreft voornamelijk Spaanse gedekte obligaties waarbij de uitgevende instelling aanvullende zekerheden heeft verstrekt. De totale nominale omvang van de obligatieposities bedraagt 1.671 (2012: 1.795).

in miljoenen euro's	Staats- obligaties	Staats- gegarandeerde obligaties	Obligaties uitgegeven door financiële instellingen	Totaal	Cumulatieve aanpassingen ten laste winst-en- verliesrekening
Land					
Per 31 december 2013					
<i>Griekenland</i>					
Kredieten	-	42	-	42	8
<i>Ierland</i>					
Voor verkoop beschikbare financiële activa	6	-	41	47	-
<i>Italië</i>					
Kredieten	-	-	47	47	-
Voor verkoop beschikbare financiële activa	59	-	5	64	-
Financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	65	-	-	65	-
<i>Spanje</i>					
Kredieten	-	-	98	98	-
Voor verkoop beschikbare financiële activa	-	-	1.292	1.292	6
Financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	44	-	-	44	-
Totaal	174	42	1.483	1.699	14

in miljoenen euro's	Staats- obligaties	Staats- gegarandeerde obligaties	Obligaties uitgegeven door financiële instellingen	Totaal	Cumulatieve aanpassingen ten laste winst-en- verliesrekening
Land					
Per 31 december 2012					
<i>Griekenland</i>					
Kredieten	-	24	-	24	47
<i>Ierland</i>					
Voor verkoop beschikbare financiële activa	6	-	41	47	-
Financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	48	-	-	48	-
<i>Italië</i>					
Kredieten	-	-	46	46	-
Voor verkoop beschikbare financiële activa	56	-	10	66	-
Financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	92	-	-	92	-
<i>Spanje</i>					
Kredieten	-	-	178	178	-
Voor verkoop beschikbare financiële activa	-	-	1.158	1.158	67
Financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	-	-	3	3	-
Totaal	202	24	1.436	1.662	114

Ten aanzien van de Griekse staatsobligaties en enkele obligaties uitgegeven door financiële instellingen is op basis van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving geconstateerd dat er sprake is van een bijzondere waardevermindering. Deze posities zijn afgewaardeerd naar de marktwaarde per 31 december 2013. De gemiddelde waardering van de Griekse staatsgegarandeerde obligaties bedraagt per 31 december 2013 84% (2012: 34%).

Uitgezonderd posities in Nederlandse, Duitse en Franse staatsobligaties, is het exposure uit hoofde van staatsobligaties uitgegeven door andere Europese landen zeer beperkt.

4.4.9 Ontwikkelingen vastgoedportefeuille

De commercieel vastgoedportefeuille van de Rabobank in Nederland wordt voornamelijk beheerd door FGH Bank en de lokale Rabobanken.

De marktomstandigheden hebben invloed op de kwaliteit van de kredietportefeuille in commercieel vastgoed. De waarde van vastgoedobjecten daalt in de huidige marktomstandigheden, waarbij met name de waarde van minder courant vastgoed en vastgoed op secundaire locaties extra onder druk staat. In het revisie- en taxatiebeleid, alsmede in het bijzonder beheerbeleid, is sprake van een risicogerichte benadering. Als uit deze controle blijkt dat de gehanteerde waarde mogelijk niet meer conform actuele marktwaarde is, wordt tot hertaxatie overgegaan. Waarderingen worden door een onafhankelijke taxateur uitgevoerd.

De Rabobank voldoet hiermee aan de aangescherpte vereisten die De Nederlandsche Bank (DNB), gelet op de marktomstandigheden, stelt aan waardering en ouderdom van waarderingen.

Binnen de Rabobank Groep wordt de Nederlandse portefeuille commercieel vastgoed met verhoogde aandacht beheerd. Hiertoe is medio 2010 de Task Force Commercieel Vastgoed in het leven geroepen.

Deze Task Force rapporteert frequent aan de raad van bestuur omtrent de ontwikkeling van zowel de omvang als de risicograad van de Nederlandse portefeuille en zal ook de komende jaren de ontwikkelingen in de markt en in de portefeuille nauwgezet volgen. Het financierings-, revisie- en taxatiebeleid is de afgelopen jaren aangescherpt.

DNB heeft, vanwege de hiervoor beschreven zorgelijke ontwikkelingen in het commercieel vastgoed, in 2013 een Asset Quality Review gehouden onder de grootste Nederlandse banken om te beoordelen of zij voldoende kapitaal en voorzieningen aanhouden voor financieringen in deze sector. Bij de Rabobank was nagenoeg de gehele kredietportefeuille commercieel vastgoed in scope. Ook heeft een toets plaatsgevonden op de interne modellen die worden gebruikt om vast te stellen hoeveel kapitaal moet worden aangehouden voor onverwachte verliezen. Geconstateerd is dat de Rabobank voldoende Pillar 1-kapitaal voor deze portefeuille aanhoudt.

Ten aanzien van de voorzieningen heeft de Rabobank met name in het tweede halfjaar forse dotaties doorgevoerd als gevolg van de verslechtering van de kwaliteit van de portefeuille. De Rabobank Groep onderschrijft de intenties van het Platform Taxateurs en Accountants (PTA) om te komen tot meer professionaliteit, kwaliteit en transparantie met betrekking tot het vaststellen van de waarde van vastgoed. Rabobank constateert dat zij al in belangrijke mate voldeed aan de aanbevelingen zoals gesteld in het rapport van de PTA voor zover relevant voor taxeren binnen het bancaire proces. Waar dit nog niet het geval was heeft de Rabobank haar taxatieproces in lijn gebracht met de aanbevelingen van de PTA.

In de tabel op de volgende pagina zijn enkele gegevens weergegeven van de kredietportefeuille commercieel vastgoed in Nederland per 31 december 2013. De sector Projectontwikkeling is aanvullend separaat in beeld gebracht aangezien ook deze sector te maken heeft met langere doorlooptijden en een stagnerende vastgoedmarkt. De kredietverlening door de Rabobank in deze subsector is met 3 miljard euro relatief gering, de portefeuille heeft echter een fors hoger niveau van risicokosten dan de portefeuille Beleggingsvastgoed.

in miljoenen euro's	Krediet- portefeuille	Impaired portefeuille	Voorzeningen	Waarde- veranderingen	Afboekingen
Per 31 december 2013					
Beleggingsvastgoed retailbankbedrijf binnenland	9.910	1.104	516	144	35
Beleggingsvastgoed Rabo Vastgoedgroep (FGH Bank)	14.446	2.410	788	485	23
Totaal beleggingsvastgoed	24.356	3.514	1.304	629	58
Projectontwikkeling retailbankbedrijf binnenland	1.942	793	396	168	48
Projectontwikkeling Rabo Vastgoedgroep (FGH Bank)	1.041	357	30	29	11
Totaal projectontwikkeling	2.983	1.150	426	197	59

in miljoenen euro's	Krediet- portefeuille	Impaired portefeuille	Voorzeningen	Waarde- veranderingen	Afboekingen
Per 31 december 2012					
Beleggingsvastgoed retailbankbedrijf binnenland	10.346	908	389	103	14
Beleggingsvastgoed Rabo Vastgoedgroep (FGH Bank)	15.524	1.476	339	223	64
Totaal beleggingsvastgoed	25.870	2.384	728	326	78
Projectontwikkeling retailbankbedrijf binnenland	2.135	595	255	112	39
Projectontwikkeling Rabo Vastgoedgroep (FGH Bank)	978	49	14	9	3
Totaal projectontwikkeling	3.113	644	269	121	42

De commercieel vastgoedportefeuille van de Rabobank in Nederland is in 2013 verder gekrompen als gevolg van aflossingen en een lagere risk appetite. De marktontwikkelingen resulteren in een druk op de kwaliteit van de portefeuille wat zichtbaar is in een hoger niveau van de onvolwaardige kredieten en dus in de kosten kredietverliezen gedurende de afgelopen jaren. Een belangrijke mitigerende factor voor de kwaliteit van de kredietportefeuille is dat bij de Rabobank het relatiebankieren centraal staat en het financieringsbeleid meer klant- dan object gedreven is. Indien de huidige marktontwikkelingen zich voortzetten, wordt ook de komende jaren voor de vastgoedportefeuille een aanhoudend hoog niveau van de kredietverliezen verwacht.

Van de commercieel vastgoed portefeuille in het buitenland is ACCBank verantwoordelijk voor het belangrijkste deel daarvan ad 1,1 miljard (2012: 1,5 miljard). Deze portefeuille is als run-off te beschouwen. Alhoewel de waarde van het vastgoed op de primaire locaties in Ierland enigszins stabiliseert, staat de waarde op de andere locaties nog immer onder druk. Er zijn dan ook in 2013 aanvullende dotaties gedaan ad 249 (2012: 185) aan de voorzieningen. Ook het komend jaar worden nog aanvullende dotaties verwacht, zij het op een lager niveau dan de afgelopen jaren.

4.5 Valutarisico

De Rabobank is blootgesteld aan het effect van fluctuaties in de valutakoersen op haar financiële positie en kasstromen. In de handelsboeken wordt het valutarisico net als andere marktrisico's beheerst op basis van door de raad van bestuur vastgestelde Value at Risk (VaR) limieten. Dit risico wordt dagelijks bewaakt. Het beleid is erop gericht om open posities zoveel mogelijk te voorkomen. Per 31 december 2013 bedroeg de VaR uit hoofde van valutarisico in de handelsboeken 0,6 (2012: 0,8) miljoen. In de niet-handelsboeken is alleen sprake van translatierisico op in buitenlandse activiteiten geïnvesteerd kapitaal en op de niet in euro's genoteerde uitgiftes van hybride vermogensinstrumenten. Ten aanzien van het bewaken en beheersen van het translatierisico hanteert de Rabobank een beleid dat erop gericht is de vermogenspositie van de bank te beschermen tegen valutakoersschommelingen.

Naast de VaR uit hoofde van valutarisico zijn ook andere risico-indicatoren van belang. Zo geeft de basispuntgevoeligheid aan hoe de waarde van handelsboekposities verandert als de rentecurve parallel met 1 basispunt stijgt. Onderstaande tabel geeft deze posities per belangrijke valutasoort weer.

Basispuntgevoeligheid		
<i>in miljoenen euro's</i>	2013	2012
Euro	0,6	0,0
Amerikaanse dollar	1,1	0,6
Britse pond sterling	0,0	0,2
Australische dollar	-0,1	-0,0
Japanse yen	0,0	0,1
Overig	-0,1	-0,1
Totaal	1,5	0,8

4.6 Liquiditeitsrisico

De Rabobank is blootgesteld aan liquiditeitsrisico, dat wil zeggen het risico dat de bank niet tijdig aan alle (terug)-betalingsverplichtingen kan voldoen, maar ook het risico dat de bank groei van de activa op enig moment niet of niet tegen een redelijke prijs kan financieren. Dit kan bijvoorbeeld als klanten of professionele tegenpartijen plotseling meer geld opvragen dan verwacht, terwijl de bank niet genoeg geld in kas heeft en ook het verkopen of belenen van activa of het lenen van geld bij derden geen uitkomst biedt.

Binnen de Rabobank is liquiditeitsrisico reeds lang onderkend als een belangrijk risicotype. Het beleid binnen de Rabobank is dan ook dat de looptijd van de funding is afgestemd op de looptijd van de verstrekkingen. Langlopende kredietverlening dient te worden gefinancierd met toevertrouwde middelen van klanten, of langetermijnfunding van de professionele markten.

De beheersing van het liquiditeitsrisico is gebaseerd op een drietal pijlers. De eerste pijler stelt strikte limieten aan de maximale uitgaande kasstromen binnen het wholesalebankbedrijf. Onder meer wordt er dagelijks gemeten en gerapporteerd welke inkomende en uitgaande kasstromen de eerste twaalf maanden te verwachten zijn. Voor deze uitgaande kasstromen zijn limieten bepaald, ook, per valuta en per locatie. Om voorbereid te zijn op mogelijke crisissituaties zijn er gedetailleerde contingency funding plannen (CFP's) opgesteld. Deze CFP's worden frequent operationeel getest.

Via de tweede pijler wordt een omvangrijke buffer van liquide activa aangehouden. Naast de tegoeden aangehouden bij centrale banken, kunnen deze activa worden aangewend om te belenen bij centrale banken, om te gebruiken in repotransacties of om direct te verkopen in de markt, om op deze wijze onmiddellijk liquiditeiten te genereren. De hoogte van de liquiditeitsbuffer hangt samen met het risico dat de Rabobank op haar balans loopt. De afgelopen jaren heeft de Rabobank Groep een gedeelte van de leningenportefeuille (intern) gesecuritiseerd, waardoor deze beleenbaar is bij de centrale bank en daarmee functioneert als extra liquiditeitsbuffer. Omdat dit interne securitisaties betreft, alleen voor liquiditeitsdoeleinden, zijn deze niet zichtbaar op de bedrijfseconomische balans maar tellen deze wel mee in de aanwezige liquiditeitsbuffer.

Als derde pijler wordt het liquiditeitsrisico beperkt door het prudente fundingbeleid, dat erop gericht is om tegen aanvaardbare kosten te voorzien in de financieringsbehoefte van de groepsonderdelen. Hierbij spelen de diversificatie van financieringsbronnen en valuta's, de flexibiliteit van de gebruikte fundinginstrumenten en een actieve investor relations-functie een belangrijke rol. Hierdoor wordt voorkomen dat de Rabobank Groep te veel afhankelijk is van één bepaalde financieringsbron.

Daarnaast worden maandelijks, door middel van scenarioanalyse, de mogelijke gevolgen van een breed scala aan stressscenarios gesimuleerd. Hierbij worden niet alleen marktspecifieke scenario's geanalyseerd, maar ook Rabobankspecifieke en een combinatie van deze scenario's. Ook wordt er maandelijks gerapporteerd aan DNB over de groepsbrede liquiditeitspositie, op basis van de door de toezichthouder opgestelde richtlijnen.

De volgende tabel groepeerde de niet-gedisconteerde verplichtingen van de Rabobank naar liquiditeitstypische looptijd op basis van de resterende periode per balansdatum tot de verwachte contractuele vervaldatum. De totaalbedragen sluiten niet volledig aan op de waarden in de geconsolideerde balans, aangezien deze tabel gebaseerd is op kasstromen op niet-gedisconteerde basis, gerelateerd aan zowel de hoofdsom als aan alle toekomstige rentebetalingen. De 'derivaten en overige handelsverplichtingen' zijn niet geanalyseerd op basis van de contractuele vervaldatum, omdat ze niet essentieel zijn voor het beheer van het liquiditeitsrisico en de rapportage aan het management van de Rabobank.

Contractuele vervaldatum						
in miljoenen euro's	Opeisbaar	Minder dan 3 maanden	3 maanden tot 1 jaar	1 - 5 jaar	Over 5 jaar	Totaal
Per 31 december 2013						
Verplichtingen						
Schulden aan andere banken	2.934	5.791	1.670	3.906	1.392	15.693
Toevertrouwde middelen	250.658	35.739	10.567	16.059	21.462	334.485
Uitgegeven schuldpapieren	112	31.975	63.353	74.674	42.378	212.492
Overige schulden (exclusief personeelsbeloningen)	1.332	4.658	238	870	83	7.181
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	69	821	1.511	6.892	22.280	31.573
Achternestelde schulden	-	5	-	94	12.055	12.154
Totaal financiële verplichtingen	255.105	78.989	77.339	102.495	99.650	613.578
Financiële garanties	11.429	-	-	-	-	11.429
in miljoenen euro's	Opeisbaar	Minder dan 3 maanden	3 maanden tot 1 jaar	1 - 5 jaar	Over 5 jaar	Totaal
Per 31 december 2012						
Verplichtingen						
Schulden aan andere banken	2.520	16.113	2.057	5.272	1.295	27.257
Toevertrouwde middelen	237.363	56.396	11.180	15.165	18.938	339.042
Uitgegeven schuldpapieren	1	46.979	61.483	83.113	51.984	243.560
Overige schulden (exclusief personeelsbeloningen)	1.515	7.176	446	834	18	9.989
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	3.144	964	3.204	8.464	17.690	33.466
Achternestelde schulden	-	18	30	573	6.900	7.521
Totaal financiële verplichtingen	244.543	127.646	78.400	113.421	96.825	660.835
Financiële garanties	14.904	-	-	-	-	14.904

De tabel op de volgende pagina groepeerde de activa en verplichtingen van de Rabobank op basis van de resterende periode per balansdatum tot de contractuele vervaldatum. Deze bedragen sluiten aan met de balans.

Contractuele vervaldatum

in miljoenen euro's	Opeisbaar	Minder dan 3 maanden	3 maanden tot 1 jaar	1-5 jaar	Langer dan 5 jaar	Totaal
Per 31 december 2013						
Financiële activa						
Geldmiddelen en kasequivalenten	15.495	27.542	2	-	-	43.039
Vorderingen op andere banken	6.380	30.730	2.376	1.138	220	40.844
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	50	1.868	544	1.802	1.025	5.289
Overige financiële activa tegen reële waarde via winst-en-verliesrekening	40	851	402	888	2.790	4.971
Derivaten	152	3.511	2.841	11.477	21.722	39.703
Kredieten aan cliënten	27.749	33.300	33.823	89.947	275.383	460.202
Voor verkoop beschikbare financiële activa	70	3.917	3.040	11.778	27.606	46.411
Uitgestelde belastingvorderingen	460	-	-	-	1.451	1.911
Overige activa (exclusief personeelsbeloningen)	989	4.789	1.153	1.441	427	8.799
Totaal financiële activa	51.385	106.508	44.181	118.471	330.624	651.169
Financiële verplichtingen						
Schulden aan andere banken	2.907	5.829	1.691	3.803	1.266	15.496
Toevertrouwde middelen	249.908	36.462	10.526	15.586	16.918	329.400
Uitgegeven schuldpapieren	112	31.850	62.865	70.110	30.424	195.361
Derivaten en overige handelsverplichtingen	888	3.958	2.872	16.454	25.999	50.171
Overige schulden (exclusief personeelsbeloningen)	1.663	4.235	299	866	85	7.148
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerping van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	70	653	1.533	7.076	9.737	19.069
Uitgestelde belastingverplichtingen	162	-	-	-	128	290
Achtergestelde schulden	-	5	-	89	7.721	7.815
Totaal financiële verplichtingen	255.710	82.992	79.786	113.984	92.278	624.750
Netto liquiditeitssaldo	-204.325	23.516	-35.605	4.487	238.346	26.419
in miljoenen euro's	Opeisbaar	Minder dan 3 maanden	3 maanden tot 1 jaar	1-5 jaar	Langer dan 5 jaar	Totaal
Per 31 december 2012						
Financiële activa						
Geldmiddelen en kasequivalenten	64.198	3.903	2	-	-	68.103
Vorderingen op andere banken	14.619	17.005	1.545	1.943	274	35.386
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	1.316	768	582	2.260	1.461	6.387
Overige financiële activa tegen reële waarde via winst-en-verliesrekening	-	8	1.217	1.205	3.481	5.911
Derivaten	300	4.912	4.374	22.332	33.505	65.423
Kredieten aan cliënten	28.166	41.362	32.683	85.437	297.651	485.299
Voor verkoop beschikbare financiële activa	56	3.957	3.189	6.718	36.505	50.425
Uitgestelde belastingvorderingen	62	-	-	-	898	960
Overige activa (exclusief personeelsbeloningen)	1.019	4.947	1.534	2.088	167	9.755
Totaal activa	109.736	76.862	45.126	121.983	373.942	727.649
Financiële verplichtingen						
Schulden aan andere banken	2.520	16.101	2.047	5.157	1.234	27.059
Toevertrouwde middelen	238.013	56.293	10.962	14.309	14.694	334.271
Uitgegeven schuldpapieren	1	46.851	61.091	77.756	37.637	223.336
Derivaten en overige handelsverplichtingen	10.000	5.182	4.580	26.790	28.248	74.800
Overige schulden (exclusief personeelsbeloningen)	1.570	6.800	466	828	38	9.702
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1.532	920	3.294	8.340	10.005	24.091
Uitgestelde belastingverplichtingen	23	-	-	-	163	186
Achtergestelde schulden	-	12	22	540	4.833	5.407
Totaal verplichtingen	253.659	132.159	82.462	133.720	96.852	698.852
Netto liquiditeitssaldo	-143.923	-55.297	-37.336	-11.737	277.090	28.797

Het overzicht op de vorige pagina is samengesteld op basis van contractuele informatie. Hierbij wordt geen rekening gehouden met het werkelijke gedrag van de verschillende balansposten. In het dagelijkse beheer van het liquiditeitsrisico wordt hiermee wel rekening gehouden. Een voorbeeld hiervan zijn de particuliere spaargelden. Contractueel zijn deze direct opvraagbaar. De ervaring leert echter dat dit een zeer stabiele financieringsbron is, die de bank lang ter beschikking staat. Ook in de regelgeving van de toezichthouder wordt hiermee rekening gehouden. Op basis van de liquiditeitsrichtlijnen van DNB is er per 31 december 2013 een ruim liquiditeitssurplus. Dit was in geheel 2013 het geval. Gemiddeld bedroeg het liquiditeitssurplus 40% (2012: 44%) van de totale 1-maands liquiditeitseis. Het surplus per 31 december 2013 bedraagt 30% (2012: 41%).

De liquiditeitsbehoefte om opnames in het kader van garanties en standby letters of credit is aanzienlijk lager dan het bedrag van de verplichting, aangezien de Rabobank over het algemeen niet verwacht dat de derde in het kader van de overeenkomst middelen zal opnemen. Het totale uitstaande bedrag aan contractuele verplichtingen om krediet te verlenen, vertegenwoordigt niet noodzakelijkerwijs in de toekomst benodigde kasmiddelen, aangezien vele van deze verplichtingen zullen vervallen of eindigen zonder gefinancierd te zijn. Het Basels Comite heeft in juli 2013 een document genaamd 'Global systemically important banks: updated assessment methodology and the higher loss absorbency requirement' gepubliceerd. In dat document worden 12 indicatoren genoemd op basis waarvan banken als systeembank op wereldniveau kunnen worden aangemerkt. In dat document is aangegeven dat banken met een leverage ratio exposure groter dan 200 miljard euro in ieder geval de 12 indicatoren openbaar maakt. De betreffende indicatoren worden in het Capital Adequacy and Risk Management Report 2013 toegelicht. Zie ook de [corporate website](#).

4.7 Marktrisico

De Rabobank staat bloot aan marktrisico's. Marktrisico ontstaat uit hoofde van open posities ten aanzien van rentetarieven, valuta, creditspreads, grondstoffen en aandelenproducten, die allen beïnvloed worden door algemene en specifieke marktwijzigingen. De Rabobank past een VaR-methode toe voor de schatting van het marktrisico van aangehouden posities in het handelsboek en de maximaal verwachte verliezen, op basis van een aantal aannames voor verschillende wijzigingen in de marktomstandigheden. Om ook het risico onder 'niet-normale' marktomstandigheden te kunnen inschatten, wordt daarnaast ook het effect berekend van bepaalde extreme gebeurtenissen (event risk) op de waardeontwikkeling van de portefeuilles.

De raad van bestuur stelt jaarlijks de risicobereidheid en de daarbij behorende VaR-limieten en eventrisicolimieten vast. Deze limieten zijn doorvertaald naar limieten op boekniveau, en worden dagelijks bewaakt door de afdeling marktriscomanagement. De risicopositie wordt dagelijks gerapporteerd aan het senior management en maandelijks in de diverse risicomanagementcommissies besproken. Naast de VaR-limieten geldt een zeer uitgebreid stelsel van trading controls per boek, zoals rotatierisico (risico dat de rentecurve kantelt), deltalimieten per bucket, nominale limieten en maximaal aantal contracten. Op deze wijze worden ook risico's die elkaar in de VaR-systematiek kunnen compenseren gelimiteerd.

Het interne VaR-model is een integraal onderdeel van het risicomanagementraamwerk van de Rabobank. Dit interne model is ook goedgekeurd door DNB voor het bepalen van de solvabiliteitseis voor marktrisico. De Rabobank heeft gekozen voor het hanteren van een VaR op basis van historische simulatie, waarbij één jaar historische data wordt gebruikt. De VaR wordt berekend over een tijdshorizon van zowel één dag als van tien dagen. Voor het interne risicomanagement heeft de Rabobank gekozen voor het hanteren van een betrouwbaarheidsniveau van 97,5%. Daarnaast wordt ook de VaR met een betrouwbaarheid van 99% dagelijks berekend.

Het grote voordeel van een VaR-model op basis van historische simulatie is dat er geen veronderstellingen hoeven te worden gedaan met betrekking tot verdelingen van mogelijke waardemutaties van de diverse financiële instrumenten. Een nadeel is dat een keuze gemaakt moet worden met betrekking tot de periode van historische marktbevingen die van invloed kan zijn op de hoogte van de berekende VaR. Op basis van de eisen van de toezichthouder en na eigen onderzoek is gekozen voor het gebruik van een historische periode van één jaar.

Door middel van backtesting worden de daadwerkelijke uitkomsten regelmatig getoetst om de validiteit van de bij de VaR-berekening gehanteerde aannames en parameters/factoren vast te stellen.

Naast het VaR-model is er ook een stresstestingprogramma opgesteld. Hierbij wordt het effect berekend van extreme, maar plausible gebeurtenissen die niet in het normale VaR-model zijn opgenomen.

Hiertoe worden, deels op basis van historische gebeurtenissen, zoals de aandelencrash van 1987, de credit market turbulence van 1998 en de gebeurtenissen van de afgelopen jaren, scenario's doorgerekend en gevoeligheidsanalyses uitgevoerd. Door het complementeren van het VaR-model met de stresstestresultaten wordt een completer beeld van de risicoposities verkregen.

In de onderstaande tabel is de samenstelling van de VaR weergegeven. Hierbij wordt de VaR onderverdeeld in een aantal componenten. Er wordt een diversificatievoordeel behaald doordat tegengestelde posities van verschillende boeken elkaar deels opheffen. Analyses van het renterisico binnen het kernbedrijf zijn opgenomen onder paragraaf 4.3 'Renterisico'. De gemiddelde VaR is in 2013 gedaald ten opzichte van 2012.

VaR (1 dag, 97,5%)							
in miljoenen euro's	Rente	Credit	Valuta	Aandelen	Grondstoffen	Diversificatie	Totaal
2013 - 31 december	4	2	1	1	-	-3	4
2013 - gemiddeld	6	2	-	1	1	Nvt	6
2013 - hoogste	10	2	1	2	2	Nvt	9
2013 - laagste	3	1	-	-	-	Nvt	4
2012 - 31 december	8	1	1	2	1	-5	8
2012 - gemiddeld	9	3	1	3	-	Nvt	12
2012 - hoogste	17	7	2	5	1	Nvt	21
2012 - laagste	6	1	-	2	-	Nvt	8

4.8 Operationeel risico

Operationeel risico is een risicocategorie die in elke organisatie een rol speelt. De Rabobank Groep heeft ervoor gekozen om operationeel risicomanagement groepsbreed aan te sturen vanuit Group Risk Management. Dit onderdeel bepaalt het beleid en de kaders voor alle entiteiten binnen de groep. De verantwoordelijkheid voor het managen van de specifieke operationele risico's is belegd bij het senior management van de afzonderlijke groepsonderdelen, aangezien de risico's sterk verschillen per onderdeel en de beheersing van risico's zo dicht mogelijk bij de bron dient plaats te vinden. Group Risk Management ziet er vervolgens op toe dat de kaders worden gevolgd en dat de risico's en de wijze van beheersing groepsbreed inzichtelijk zijn. Ten aanzien van het solvabiliteitsbeslag voor operationele risico's maakt de Rabobank gebruik van een model dat voldoet aan de eisen van de Advanced Measurement Approach en dat is goedgekeurd door DNB. In dit model wordt rekening gehouden met gerealiseerde verliezen en met de mogelijke gevolgen van bepaalde scenario's. De Rabobank Groep hanteert hierbij een conservatieve benadering. Verder wordt in de berekening van het solvabiliteitsbeslag rekening gehouden met de kwaliteit van risicobeheersing.

4.9 Reële waarden van financiële activa en verplichtingen

De tabel op pagina 48 geeft de reële waarde weer van financiële instrumenten op basis van de volgende waarderingsmethodes en aannames. Deze tabel wordt opgenomen omdat niet alle financiële instrumenten in de jaarrekening worden opgenomen tegen reële waarde. De reële waarde is de prijs die zou worden ontvangen om een actief te verkopen of die zou worden betaald om een verplichting over te dragen in een regelmatige transactie tussen marktdeelnemers op de waarderingsdatum.

De Rabobank hanteert voor de waardering tegen reële waarde dat de transactie om het actief te verkopen of de verplichting over te dragen plaatsvindt op de belangrijkste markt voor het actief of de verplichting. Of op de voordelige markt als er geen belangrijke markt is.

Voor een groot aantal van de door de Rabobank aangehouden of uitgegeven financiële activa en verplichtingen zijn marktprijzen niet beschikbaar. Voor financiële instrumenten waarvoor geen marktprijs beschikbaar is, zijn de in de tabel op pagina 48 opgenomen reële waarden daarom geschat op basis van de contante

waarde of andere schattings- en waarderingsmethodes op basis van de marktomstandigheden op de balansdatum. De waarden die resulteren na toepassing van deze technieken worden aanzienlijk beïnvloed door de onderliggende aannames die worden gehanteerd ten aanzien van zowel de bedragen als de timing van toekomstige kasstromen, toegepaste rekenrentes en eventuele illiquiditeit in de markt. De volgende methodes en aannames zijn gebruikt.

Geldmiddelen en kasequivalenten. De reële waarde van liquide middelen wordt geacht nagenoeg gelijk te zijn aan hun boekwaarde. Deze aanname wordt toegepast voor liquide middelen en de kortetermijncomponent van alle andere financiële activa en verplichtingen.

Vorderingen op andere banken. Vorderingen op andere banken omvatten ook interbankplaatsingen en posten die worden geïnd. De reële waarde van floatingrateplaatsingen en overnightdeposito's is hun boekwaarde. De geschatte reële waarde van vastrentende deposito's wordt gebaseerd op contant gemaakte kasstromen met gebruik van toepasselijke geldmarktrentepercentages voor schulden met een vergelijkbaar kredietrisico en resterende looptijd.

Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en derivaten. Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde op basis van genoteerde marktprijzen wanneer deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van modellen van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen. Voor derivaten wordt rekening gehouden met het tegenpartijrisico. Om dit risico te schatten maakt de Rabobank gebruik van de meest recente marktinformatie, zoals CDS curves en Monte Carlo simulaties. Daarnaast wordt rekening gehouden met onze eigen kredietwaardigheid.

Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening. Deze financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde, bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen als deze beschikbaar zijn of geschat op basis van waarderingsmethodes, waaronder vergelijkbare activa in de markt, modellen voor contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Kredieten aan cliënten. Uitgegeven leningen worden geschat op basis van berekeningen van de contant gemaakte kasstromen aan de hand van actuele markttarieven voor soortgelijke leningen.

Voor variabelrentende leningen die frequent worden herzien en geen significante wijziging van het kredietrisico tot gevolg hebben, wordt de reële waarde bepaald op basis van de boekwaarde tot einde looptijd.

Voor verkoop beschikbare financiële activa. Voor verkoop beschikbare financiële activa worden gewaardeerd tegen reële waarde op basis van genoteerde marktprijzen. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van modellen van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Overige financiële activa. Voor vrijwel alle andere financiële activa benadert de boekwaarde de reële waarde.

Schulden aan andere banken. Schulden aan andere banken omvatten ook interbankplaatsingen, posten die worden geïnd en deposito's. De reële waarde van floatingrateplaatsingen en overnightdeposito's is hun boekwaarde. De geschatte reële waarde van vastrentende deposito's is bepaald op basis van contant gemaakte kasstromen op basis van heersende geldmarktrentetarieven voor schulden met een vergelijkbaar kredietrisico en een vergelijkbare resterende looptijd.

Handelsverplichtingen. De reële waarde van handelsverplichtingen wordt bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen als deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van waarderingsmodellen.

Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening. De reële waarde van deze verplichtingen wordt bepaald aan de hand van genoteerde marktprijzen als deze beschikbaar zijn. Zijn genoteerde marktprijzen niet beschikbaar, dan wordt de reële waarde geschat op basis van modellen van contant gemaakte kasstromen en optiewaarderingsmodellen.

Toevertrouwde middelen. Toevertrouwde middelen omvatten ook rekeningcourantsaldi en deposito's. De reële waarde van spaargelden en rekeningencourant zonder specifieke einddatum voor de looptijd wordt verondersteld het bedrag te zijn dat op de balansdatum opeisbaar is, dat wil zeggen hun boekwaarde op die datum. De reële waarde van deze deposito's wordt geschat op basis van berekeningen van de contant

gemaakte kasstromen op basis van actueel aangeboden rentetarieven voor soortgelijke contracten met looptijden in overeenstemming met de te waarderen posten. De boekwaarde van variabelrentende deposito's benadert hun reële waarde op de balansdatum.

Schuldpapieren en andere uitgegeven instrumenten. De reële waarde wordt berekend op basis van genoteerde marktprijzen. Voor notes waarvoor geen genoteerde marktprijzen beschikbaar zijn, wordt een model voor de contant gemaakte kasstroom gebruikt op basis van een actuele rendementscurve die geëigend is voor de resterende looptijd.

in miljoenen euro's	2013		2012	
	Boekwaarde	Reële waarde	Boekwaarde	Reële waarde
Activa				
Geldmiddelen en kasequivalenten	43.039	43.012	68.103	68.097
Vorderingen op andere banken	40.844	40.878	35.386	35.485
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	5.289	5.289	6.387	6.387
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	4.971	4.971	5.911	5.911
Derivaten	39.703	39.703	65.423	65.423
Kredieten aan cliënten	460.202	466.714	485.299	496.591
Voor verkoop beschikbare financiële activa	46.411	46.411	50.425	50.425
Totaal financiële activa	640.459	646.978	716.934	728.319
Verplichtingen				
Schulden aan andere banken	15.496	15.470	27.059	27.112
Toevertrouwde middelen	329.400	332.072	334.271	334.596
Uitgegeven schuldpapieren	195.361	199.458	223.336	231.559
Derivaten en overige handelsverplichtingen	50.171	50.171	74.800	74.800
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	19.069	19.069	24.091	24.091
Achtergestelde schulden	7.815	8.103	5.407	6.130
Totaal financiële verplichtingen	617.312	624.343	688.964	698.288

De hiervoor vermelde gegevens vertegenwoordigen de best mogelijke schatting door het management op basis van een reeks methodes en aannames. Als beschikbaar, geven genoteerde marktprijzen de beste indicatie van de reële waarde.

Indien geen genoteerde marktprijzen beschikbaar zijn voor effecten met een vaste looptijd, eigen vermogensinstrumenten, derivaten of goederen, maakt de Rabobank de verwachte kasstromen contant op basis van marktrentetarieven in overeenstemming met de kredietkwaliteit en de duur van de investering. Er kan ook een prijs op basis van modellen gehanteerd worden om de reële waarde te bepalen. Het is het beleid van de Rabobank dat alle modellen die worden gehanteerd ten behoeve van waarderingen van financiële instrumenten worden gevalideerd door deskundig personeel dat onafhankelijk is van diegenen die de reële waarde van die financiële instrumenten bepalen.

Bij de bepaling van marktwaarde of reële waarde worden verschillende factoren in aanmerking genomen, waaronder de tijdswaarde en volatiliteitsfactoren, onderliggende opties, warrants en derivaten, liquiditeit, kredietkwaliteit van de tegenpartij en andere factoren. Hierbij is het waarderingsproces zodanig vormgegeven dat op een gestructureerde wijze gebruik wordt gemaakt van periodiek beschikbare marktprijzen. Dit gestructureerde waarderingsproces heeft zijn nut bewezen in de kredietcrisis. Wijzigingen in aannames kunnen van invloed zijn op de reële waarde van voor handelsdoeleinden en niet voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en verplichtingen.

De tabel op de volgende pagina geeft de reëlewaardehiërarchie weer die wordt gebruikt ter bepaling van de reële waarde van financiële activa en verplichtingen. De volgende indeling wordt gemaakt.

- Categorie 1: Genoteerde prijzen op actieve markten voor identieke activa of verplichtingen; een actieve markt is een markt waarop transacties voor het actief of de verplichting voldoende frequent en in voldoende volume plaatsvinden om op permanente basis prijsinformatie te verschaffen.

- Categorie 2: Andere inputs dan de in categorie 1 ondergebrachte genoteerde prijzen die voor het actief of de verplichting waarneembaar zijn, hetzij direct (d.w.z. als prijzen) hetzij indirect (d.w.z. afgeleid van prijzen);
- Categorie 3: Inputs voor het actief of de verplichting die niet gebaseerd zijn op waarneembare marktgegevens.

De Rabobank bepaalt voor terugkerende waarderingen van financiële instrumenten tegen reële waarde wanneer overdrachten tussen de verschillende categorieën van de reële waarde hiërarchie hebben plaatsgevonden door aan het eind van elke rapportageperiode opnieuw de categorie te beoordelen.

in miljoenen euro's	Categorie 1	Categorie 2	Categorie 3	Totaal
Per 31 december 2013				
Activa				
Geldmiddelen en kasequivalenten	1.709	41.303	-	43.012
Vorderingen op andere banken	1.790	31.818	7.270	40.878
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	2.959	2.155	175	5.289
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	371	2.994	1.606	4.971
Derivaten	591	38.765	347	39.703
Kredieten aan cliënten	1.001	116.733	348.980	466.714
Voor verkoop beschikbare financiële activa	42.456	3.645	310	46.411
Vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-	9.180	9.180
Verplichtingen				
Schulden aan andere banken	23	14.540	907	15.470
Toevertrouwde middelen	2	71.484	260.586	332.072
Uitgegeven schuld papier	1.380	170.099	27.979	199.458
Derivaten en overige handelsverplichtingen	2.036	48.061	74	50.171
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1.787	17.228	54	19.069
Achtergestelde schulden	8.064	39	-	8.103
Verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-	7.825	7.825
in miljoenen euro's				
Per 31 december 2012				
Activa				
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	4.107	2.197	83	6.387
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	251	4.003	1.657	5.911
Derivaten	471	64.707	245	65.423
Voor verkoop beschikbare financiële activa	43.889	6.438	98	50.425
Verplichtingen				
Derivaten en overige handelsverplichtingen	2.406	72.273	121	74.800
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1.038	23.037	16	24.091

Het potentiële effect voor belasting, wanneer er positievere redelijke aannames gebruikt worden voor de waardering van financiële instrumenten in categorie 3 op de winst-en-verliesrekening, is 212 (2012: 168) en op het eigen vermogen nihil (2012: 1). Het potentiële effect voor belasting, wanneer er negatievere redelijke aannames gebruikt worden voor de waardering van financiële instrumenten in categorie 3 op de winst-en-verliesrekening, is -212 (2012: -165) en op het eigen vermogen nihil (2012: -1).

In categorie 3 van de derivaten is een bedrag van 281 opgenomen met betrekking tot de verkregen optie bij plaatsing van Rabobank (Leden)certificaten. In december is er door de Rabobank een overeenkomst aangegaan met een derde partij om Rabobank Ledencertificaten (RLC) uit de opvangcapaciteit (Treasury Stock en handelsvoorraad) door te plaatsen naar institutionele beleggers. Deze overeenkomst bevat een gekochte cash settled call optie die ontstaat bij plaatsing van RLC stukken, gebaseerd op de waarde van de Transitional Certificates dan wel Rabobank Certificaten (RC). Er is tweemaal gebruik gemaakt van de plaatsingsmogelijkheid. De twee opties die hierbij ontstonden zijn gewaardeerd op basis van de handels-

gegevens van de RLC op de interne markt en de credit spread ontwikkeling van de Rabobank instrumenten op de Wholesale markt, de primaire markt voor dit instrument. De credit spread mutatie gedurende december op achtergesteld Rabobank papier is door middel van een geschatte transformatiefactor vertaald naar een spread mutatie die past bij de karakteristieken van de Rabobank Certificaten. Voor de geschatte transformatiefactor is er een gevoeligheidsanalyse uitgevoerd. Er is onderzocht welke transformatiefactor er eind december en historisch bestaat tussen een breed scala aan unsecured tier 1- en tier 2-instrumenten. De gevoeligheidsanalyse laat zien dat de factoren voor deze instrumenten grotendeels liggen tussen de 0,8 - 1,2 van de gebruikte factor. De impact van deze gevoeligheid op de waardering van de opties is 30 miljoen euro hoger dan wel lager. Separaat wordt rekening gehouden met de effecten van de gewijzigde rentecurve over de periode van verkrijgen van de opties tot en met 31 december.

In categorie 3 van de overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening zijn zowel schuldinstrumenten als private equity belangen begrepen. De private equity belangen bedragen 427 en een significante niet-waarneembare input voor de waardering van deze belangen is de multiplier. De multiplier wordt vastgesteld op het moment van aankoop van de belangen en wordt toegepast op de EBITDA. De gemiddelde gewogen multiplier is 6,0 met een bandbreedte van -1 en +1 van de multiplier. De schuldinstrumenten betreffen voornamelijk gestructureerde beleggingen (RMBS en CDO) voor een bedrag van 936. Belangrijkste input voor de waardering van deze instrumenten is de marktprijs, maar de markt voor deze instrumenten is illiquide. Daarvoor zijn de prijzen aangepast om de reële waarde te bepalen.

Financiële instrumenten tegen reële waarde in categorie 3									
in miljoenen euro's	Stand per 1 januari 2013	Reële waarde- veranderingen opgenomen in de winst-en- verliesrekening	Reële waarde- veranderingen opgenomen in het eigen vermogen	Aankopen	Verkopen	Afwikkelingen	Overdrachten naar aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfs- activiteiten	Overdrachten naar of vanuit categorie 3	Stand per 31 december 2013
Per 31 december 2013									
Activa									
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	83	-2	-	128	-24	-4	-	-6	175
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1.657	-32	-	344	-488	-152	-	277	1.606
Derivaten	245	-56	-	152	-	6	-1	1	347
Voor verkoop beschikbare financiële activa	98	2	8	299	-89	-2	-6	-	310
Verplichtingen									
Derivaten en overige handelsverplichtingen	121	-62	-	-	-	-	-1	16	74
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	16	11	-	88	-57	-4	-	-	54

In de tabel is het verloop weergegeven van de financiële instrumenten die in de balans tegen reële waarde zijn gepresenteerd en die in categorie 3 zijn opgenomen. In categorie 3 zijn derivaten begrepen die de Rabobank als vergoeding voor de uitgiftes in december 2013 van de Rabobank (Leden)certificaten, naast een bedrag in contanten, heeft ontvangen. De eerste waardering van dit derivaat is 152 en is verwerkt in de ingehouden winsten.

De reële waardeveranderingen in categorie 3 die opgenomen zijn in het eigen vermogen worden verantwoord in de herwaarderingsreserve voor verkoop beschikbare financiële activa.

In 2013 zijn schuldinstrumenten voor een bedrag van 277 overgedragen van categorie 2 naar categorie 3 als gevolg van een afname van het aantal bruikbare quotes voor de bepaling van de reële waarde. Er zijn geen significante overdrachten tussen categorie 1 en categorie 2 geweest in 2013.

Financiële instrumenten tegen reële waarde in categorie 3									
in miljoenen euro's	Stand per 1 januari 2012	Reële waarde veranderingen opgenomen in de winst-en- verliesrekening	Reële waarde- veranderingen opgenomen in het eigen vermogen	Aankopen	Verkopen	Afwikkelingen	Overdrachten naar aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfs- activiteiten	Overdrachten naar of vanuit categorie 3	Stand per 31 december 2012
Per 31 december 2012									
Activa									
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	404	2	-	-	-98	-21	-187	-17	83
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	1.496	127	-	597	-551	-10	-	-2	1.657
Derivaten	421	-158	-	-	-23	5	-	-	245
Voor verkoop beschikbare financiële activa	227	7	-1	4	-2	-33	-99	-5	98
Verplichtingen									
Derivaten en overige handelsverplichtingen	205	-81	-	-	-2	-1	-	-	121
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	129	-1	-	-	-	-13	-83	-16	16

Het bedrag van de in de winst-en-verliesrekening opgenomen totale winsten of verliezen over de periode met betrekking tot aan het eind van de verslagperiode aangehouden activa en verplichtingen in categorie 3, is in de onderstaande tabel opgenomen.

Reële waardeveranderingen opgenomen in de winst-en-verliesrekening van financiële instrumenten in categorie 3			
in miljoenen euro's	Opgenomen in de balans	Niet langer opgenomen in de balans	Totaal
Per 31 december 2013			
Activa			
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	-3	1	-2
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	-58	26	-32
Derivaten	78	-134	-56
Voor verkoop beschikbare financiële activa	2	-	2
Verplichtingen			
Derivaten en overige handelsverplichtingen	-53	-9	-62
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	11	-	11
Per 31 december 2012			
Activa			
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	-13	15	2
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	56	71	127
Derivaten	-54	-104	-158
Voor verkoop beschikbare financiële activa	7	-	7
Verplichtingen			
Derivaten en overige handelsverplichtingen	-78	-3	-81
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	-1	-	-1

De tabel hieronder geeft de mutatie weer van de uitgestelde winst van voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa. Deze zijn bij een eerste opname gewaardeerd tegen een waarde die bepaald wordt aan de hand van een waarderingstechniek op basis van een gegevensinput die niet onderbouwd wordt door marktprijzen.

Voorziening Day 1 profit		
in miljoenen euro's	2013	2012
Openingsaldo	37	42
Toevoegingen	11	41
Amortisatie	-15	-29
Mutaties	-6	-17
Eindsaldo	27	37

4.10 Effectendiensten

De Rabobank verleent diensten op het gebied van beheer, advies en bewaarneming. Activa die worden aangehouden uit hoofde van zaakwaarneming zijn niet in deze jaarrekening opgenomen. In het kader van beheerdiensten moet de Rabobank beslissingen nemen over toerekening, aankoop en verkoop met betrekking tot een grote verscheidenheid aan financiële instrumenten. Bij sommige van deze regelingen aanvaardt de Rabobank doelstellingen voor beoogde rendementen voor door de Rabobank beheerde activa. In het kader van adviesdiensten adviseert de Rabobank derden met betrekking tot door deze derden te nemen aankoop- en verkoopbeslissingen. Bij beheer- en adviesdiensten kan er sprake zijn van een risico dat de Rabobank beschuldigd zal worden van inadequaat beheer, ondeugdelijke advisering of een inadequate prestatie.

4.11 Procedures

Algemeen

De Rabobank Groep is betrokken in gerechtelijke- en arbitrageprocedures in Nederland en in het buitenland, waaronder de Verenigde Staten, in verband met claims door en tegen de Rabobank Groep voortkomend uit haar bedrijfsactiviteiten. Hoewel het niet mogelijk is van alle lopende of dreigende procedures en processen de uiteindelijke resultaten te voorspellen of te bepalen, is de Rabobank Groep van mening dat de uiteindelijke uitkomsten van de diverse reeds aanhangig gemaakte en/of eventuele toekomstige gerechtelijke procedures geen wezenlijke nadelige invloed zullen hebben op de financiële positie of de rentabiliteit van de Rabobank Groep, gezien haar omvang, sterke balans, stabiele inkomstenstroom en voorzieningenbeleid.

Fortis

De Vereniging van Effectenbezitters (VEB) heeft een dagvaarding uitgebracht tegen Fortis N.V. (nu: Ageas N.V.), de betrokken onderwriters, waaronder Rabobank, en de voormalige bestuurders van Fortis N.V., in welke dagvaarding de VEB stelt dat beleggers misleid zijn door het prospectus dat door Ageas N.V. is gepubliceerd in verband met haar claimmissie van september 2007. De VEB stelt dat de impact en risico's van de subprime crisis voor Fortis en voor Fortis' liquiditeitspositie incorrect zijn weergegeven in het prospectus. De VEB verzoekt een verklaring voor recht dat de gedaagde partijen onrechtmatig gehandeld hebben en daarom aansprakelijk moeten worden gehouden voor de schade die door beleggers in Fortis zou zijn geleden. De genoemde schade van 18 miljard euro is niet gemotiveerd onderbouwd. De procedure betreft een afwikkeling van massaschade, wat betekent dat de rechter slechts een uitspraak zal doen over de vraag of gedaagden, waaronder de Rabobank, al dan niet aansprakelijk zijn. Afhankelijk van de uitkomst van de procedure zal blijken of separate schadestaatprocedures verwacht kunnen worden. De Rabobank verweert zich tegen de claim; op dit moment is de Rabobank echter niet in staat om de uitkomst van deze of vervolgpcedures te beoordelen.

Libor/Euribor

De Rabobank is gedurende verschillende periodes lid geweest van acht London Interbank Offered Rate (Libor) panels en het Euro Interbank Offered Rate (Euribor) panel. Tegenwoordig is de Rabobank lid van de Libor-panels voor het Britse Pound Sterling (GBP), de U.S. Dollar (USD) en de Euro (EUR). De Rabobank is geen lid geweest van het panel voor de Tokyo Interbank Offered Rate (Tibor).

Sinds begin 2010 heeft de Rabobank vorderingen en verzoeken om documentatie en informatie ontvangen van diverse toezichthouders en mededingings- en strafrechtelijke autoriteiten in onder andere Nederland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten (V.S.), Japan, Hong Kong, Singapore en Zwitserland. De documenten en informatie waren opgevraagd in verband met lopende onderzoeken door deze toezichthouders en instanties. Deze onderzoeken hebben betrekking op het proces van het inzenden van rentetarieven, onder andere ten behoeve van de vaststelling van de Libor en de Euribor rentetarieven.

Op 29 oktober 2013 heeft de Rabobank schikkingen en overeenkomsten gesloten met de U.S. Department of Justice, de U.S. Commodity Futures Trading Commission, de U.K. Financial Conduct Authority, het Nederlandse Openbaar Ministerie en DNB. Deze schikkingen en overeenkomsten betreffen de inzending van rentetarieven, waaronder Libor en Euribor. Nadere informatie over de schikkingen en overeenkomsten is te vinden op de [corporate website](#). Er loopt nog een beperkt aantal onderzoeken naar deze kwestie. De Rabobank blijft haar volledige medewerking aan deze onderzoeken verlenen.

In het kader van bovenstaande regelingen heeft de Rabobank ter afwikkeling in totaal een bedrag betaald van ongeveer 774 miljoen euro. De Rabobank had in de halfjaarcijfers over 2013, gepubliceerd op 22 augustus 2013, een voorziening genomen die het grootste gedeelte van dit schikkingsbedrag dekte. Het bedrag dat niet gedekt werd door de voorziening is in het tweede halfjaar ten laste gebracht van het resultaat over 2013. De betaling van het schikkingsbedrag is niet van wezenlijke invloed op de financiële positie van de Rabobank.

De Rabobank is, samen met andere panelbanken, gedaagd in een aantal collectieve schadevergoedingsacties en individuele civiele rechtszaken in de V.S. Deze rechtszaken zijn aanhangig gemaakt bij Federale en lokale rechtbanken en omvatten vorderingen die verband houden met USD Libor, Japanse Yen Libor (JPY Libor), Tibor, and Euribor.

Een aantal collectieve schadevergoedingsprocedures en individuele civiele rechtszaken die verband houden met USD Libor zijn gevoegd tot een Multi-District Litigation (11-md-2262-NRB) (de 'MDL'). Deze zaken worden in een gecoördineerde pre-trial procedure behandeld door de U.S. District Court for the Southern District of New York (de 'Southern District'). In 2012 hebben bepaalde eisers in de MDL zes gewijzigde vorderingen ingediend (tezamen de 'MDL Vorderingen'), waarin zij stellen dat de USD Libor panelbanken zouden hebben samengespannen om de USD Libor inzendingen kunstmatig laag te houden: (I) om hun ware financieringskosten lager voor te stellen; en (II) om een lagere rente te betalen op financiële producten die gekoppeld waren aan USD Libor, die de gedaagde partijen in de MDL aan hun investeerders verkochten. De gedaagde partijen in de MDL hebben een gezamenlijk verzoek ingediend om de MDL Vorderingen af te wijzen. In maart 2013 heeft de Rechtbank een zogenaamde opinie gegeven (de 'Opinie') waarin vrijwel alle MDL Vorderingen zijn afgewezen, met uitzondering van enkele vorderingen die gebaseerd zijn op de U.S. Commodities Exchange Act.

Na de Opinie van maart 2013 hebben de eisers en gedaagden verschillende verzoeken ingediend en zullen zij naar verwachting verzoeken blijven indienen. In augustus 2013 heeft de Rechtbank een opinie gegeven waarin een aantal van deze verzoeken is afgewezen.

Sinds augustus 2013 zijn diverse andere eisers USD Libor-gerelateerde procedures begonnen. De gedaagden in de MDL hebben getracht elk van deze procedures bij de MDL te laten voegen. De in de MDL gevoegde procedures die vorderingen zoals genoemd in de Opinie van maart 2013 omvatten, zijn bij gerechtelijk bevel van 3 mei 2013 aangehouden.

In februari 2013 heeft eiser 7 West 57th St. Realty Co. (7 West 57th) in het Southern District een vordering ingediend, genaamd 7 West 57th St. Realty Co. v. Citigroup, Inc. et al. (13-CV-00981), waarin de USD Libor panelbanken als gedaagden zijn opgenomen. Op 11 juni 2013 heeft 7 West 57th een gewijzigde vordering ingediend, waarin deze eiser beweert dat gedaagden hebben samengespannen om USD Libor te manipuleren en kunstmatig laag te houden, behalve tussen september 2008 en oktober 2008, toen de gedaagden USD Libor kunstmatig zouden hebben verhoogd. Gedaagden hebben in augustus 2013 een verzoek ingediend om de 7 West 57th af te wijzen.

In april 2012 heeft eiser Jeffrey Laydon (Laydon) in het Southern District een collectieve schadevergoedingsactie ingesteld, genaamd Laydon v. Mizuho Bank, Ltd., et al., 12-CV-3419 (GBD). Nadien heeft Laydon gewijzigde vorderingen ingediend, waarvan de meest recente beweert dat de JPY Libor en Tibor panelbanken bewust kunstmatige Euroyen Tibor en JPY Libor submissions hebben gedaan, waardoor Euroyen Tibor futures zouden zijn verhandeld op kunstmatige prijsniveaus. Gedaagden hebben in juni 2013 een verzoek ingediend om de Laydon vordering af te wijzen.

In februari 2013 hebben eisers Stephen Sullivan en White Oak Fund, LP (Sullivan) in het Northern District van Illinois een collectieve schadevergoedingsactie ingesteld, Sullivan v. Barclays PLC, et al., waarin bepaalde Euribor panelbanken als gedaagden zijn opgenomen. Deze procedure is verwezen naar het Southern District. Na de schikkingen en overeenkomsten van de Rabobank met de voornoemde autoriteiten in oktober 2013, heeft Sullivan een gewijzigde vordering ingediend waarin onder meer de Rabobank als gedaagde is toegevoegd. Ook beweren eisers in deze gewijzigde vordering dat gedaagden hebben samengespannen om Euribor en de prijzen van op Euribor gebaseerde derivaten te manipuleren. Op 11 november 2013 heeft de rechtbank de verplichting van gedaagden om te reageren op de gewijzigde vordering aangehouden, totdat Sullivan een tweede gewijzigde vordering heeft ingediend.

De hiervoor genoemde collectieve schadevergoedingsprocedures en civiele procedures, alsmede eventuele toekomstige procedures in de Verenigde Staten of ergens anders, zijn intrinsiek onderhevig aan onzekerheden en de uitkomsten ervan zijn niet goed te voorspellen. De Rabobank stelt zich niettemin op het standpunt dat het inhoudelijke en overtuigende juridische en feitelijke verweren heeft tegen deze vorderingen. De Rabobank is voornemens zich ten volste te blijven verweren tegen deze vorderingen.

5 Bedrijfssegmenten

De door de Rabobank te rapporteren segmenten zijn gedefinieerd op basis van de 'managementbenadering', dat wil zeggen de segmenten die door het management worden beoordeeld ten behoeve van het strategische management van de Rabobank en om bedrijfsbeslissingen te nemen en verschillende risks en returns te kennen.

De Rabobank kent zes bedrijfssegmenten: Binnenlands retailbankbedrijf, Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf, Vermogensbeheer, Leasing, Vastgoed en Overige segmenten.

Het segment Binnenlands retailbankbedrijf bestaat voornamelijk uit de activiteiten van de lokale Rabobanken, Obvion, Roparco en Friesland Bank. Het segment Wholesalebankbedrijf en het internationaal retailbankbedrijf – Rabobank International – ondersteunt de Rabobank Groep in het bereiken van marktleiderschap in Nederland en richt zich internationaal op de food- en agrisector. Rabobank International ontplooit regionaal corporate bankingactiviteiten en beschikt daarnaast over wereldwijd opererende onderdelen als Global Financial Markets, Structured Finance, Leveraged Finance, Renewable Energy & Infrastructure Finance, International Direct Retail Banking, Trade & Commodity Finance en Rabo Private Equity. De internationale retailbankactiviteiten vinden plaats onder het label Rabobank, met uitzondering van ACCBank en Bank BGZ. Het segment Vermogensbeheer bestaat vooral uit de activiteiten van Robeco (tot 1 juli 2013) en Schretlen & Co. Meer informatie over de verkoop van Robeco is te vinden in het hoofdstuk 44 'Overnames en afstotingen'. De bankactiviteiten van Robeco worden per de juridische fusie (21 juni 2013) niet meer in het segment Vermogensbeheer, maar in het segment Binnenlands retailbankbedrijf gerapporteerd. Het segment Leasing – De Lage Landen – is verantwoordelijk voor de leaseactiviteiten en biedt op de Nederlandse thuismarkt een breed pakket lease-, handels-, en consumentenfinancieringsproducten aan. Wereldwijd worden fabrikanten, venders en distributeurs bij hun afzet ondersteund met producten op het gebied van activa-financiering. De Lage Landen is in Europa actief met het autoleasebedrijf Athlon Car Lease. Bij het segment Vastgoed - Rabo Vastgoedgroep zijn vastgoedactiviteiten belegd. De kernactiviteiten zijn ontwikkeling van woningen en commercieel vastgoed, financieren en vermogensbeheer. Rabo Vastgoedgroep is hier actief met de merken Bouwfonds Ontwikkeling, MAB Development, FGH Bank en Bouwfonds Investment Management. De Overige segmenten van de Rabobank bestaan uit diverse segmenten, waarvan geen enkel segment afzonderlijk vermeld dient te worden. In de Overige segmenten zijn voornamelijk de cijfers van de geassocieerde deelnemingen (met name Achmea B.V.) en de hoofdkantooractiviteiten opgenomen. Er zijn geen klanten die een aandeel van meer dan 10% in de totale opbrengsten van de Rabobank hebben.

Transacties tussen de bedrijfssegmenten vinden plaats tegen normale commerciële voorwaarden en marktomstandigheden. In het segment Binnenlands retailbankbedrijf bedraagt het dividend dat verstrekt is aan de lokale Rabobanken opgenomen onder de overige resultaten nihil (2012: 493). Het resultaat uit hoofde van de verkoop van Robeco is opgenomen in de Overige segmenten. De last uit hoofde van de Libor-schikking is gepresenteerd in het segment Wholesalebankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf. Het resultaat met betrekking tot de beëindiging van de toegezegd pensioenregeling is aan de segmenten gealloceerd op basis van de pensioengrondslag.

Anders dan uit operationele activiteiten zijn er verder geen andere materiële baten of lasten tussen de bedrijfssegmenten. De activa en verplichtingen van een segment bestaan uit bedrijfsmiddelen en verplichtingen, dat wil zeggen een groot deel van de balans maar exclusief posten zoals belasting. De voor de segmenten gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving zijn dezelfde als de in hoofdstuk 2 opgenomen grondslagen voor financiële verslaggeving.

in miljoenen euro's	Binnenlands retailbank- bedrijf	Wholesale- bankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	Vermogens- beheer	Leasing	Vastgoed	Overige segmenten	Consolidatie effecten/ hedge accounting	Totaal
Over het jaar eindigend op 31 december 2013								
Rente	5.605	2.617	-2	973	322	-422	-	9.093
Provisies	1.319	637	3	52	32	-10	-33	2.000
Overige resultaten	616	793	2	545	-563	1.544	-1.010	1.927
Totaal baten	7.540	4.047	3	1.570	-209	1.112	-1.043	13.020
Segmentlasten	5.015	3.134	2	764	342	591	-83	9.765
Waardeveranderingen	1.384	568	-	170	513	8	-	2.643
Bankenbelasting	90	75	-	9	8	14	1	197
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	1.051	270	1	627	-1.072	499	-961	415
Belastingen	270	218	-	205	-257	-129	-239	68
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	781	52	1	422	-815	628	-722	347
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-	80	-	-	1.585	-	1.665
Nettowinst	781	52	81	422	-815	2.213	-722	2.012
Activa van het bedrijfsonderdeel	376.241	486.763	1.276	33.128	27.593	71.252	-325.743	670.510
Geassocieerde deelnemingen	17	627	-	25	111	2.849	-	3.629
Totaal activa	376.258	487.390	1.276	33.153	27.704	74.101	-325.743	674.139
Verplichtingen van het bedrijfsonderdeel	349.172	476.175	1.051	29.267	26.642	60.816	-309.021	634.102
Totaal verplichtingen	349.172	476.175	1.051	29.267	26.642	60.816	-309.021	634.102
Investeringen in onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	160	28	-	1.420	13	38	-	1.659
Afschrijvingen materiële en immateriële activa	145	127	-	50	27	179	-	528
Bijzondere waardeverminderingen materiële en immateriële activa	2	52	-	-	-	12	-	66
Goodwill	322	599	-	460	-	-	-	1.381

in miljoenen euro's	Binnenlands retailbank- bedrijf	Wholesale bankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	Vermogens- beheer	Leasing	Vastgoed	Overige segmenten	Consolidatie effecten/ hedge accounting	Totaal
Verloop waardeveranderingen voor kredieten aan cliënten								
Stand per 1 januari	1.974	845	-	467	376	53	-	3.715
Additionele bijzondere waarde- vermindering voor kredietverliezen	1.979	1.000	-	276	520	16	-	3.791
Terugboekening van bijzondere waarde- vermindering voor kredietverliezen	-582	-408	-	-40	-6	-9	-	-1.045
Gedurende het jaar als oninbaar afgeschreven leningen	-1.270	-487	-	-223	-34	-10	-	-2.024
Oprentingen en overige mutaties	124	-346	-	-25	-14	1	-	-260
Eindsaldo	2.225	604	-	455	842	51	-	4.177
Individuele waardeverandering (specifieke voorziening)	1.817	423	-	262	758	47	-	3.307
Collectieve waardeverandering (collectieve voorziening)	256	13	-	111	-	-	-	380
IBNR	152	168	-	82	84	4	-	490
Eindsaldo	2.225	604	-	455	842	51	-	4.177

in miljoenen euro's	Binnenlands retailbank- bedrijf	Wholesale- bankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	Vermogens- beheer	Leasing	Vastgoed	Overige segmenten	Consolidatie effecten/ hedge accounting	Totaal
Over het jaar eindigend op 31 december 2012								
Rente	5.180	2.775	85	952	312	-133	-	9.171
Provisies	1.344	618	225	63	35	-14	-43	2.228
Overige resultaten	765	612	90	442	104	-372	576	2.217
Totaal baten	7.289	4.005	400	1.457	451	-519	533	13.616
Segmentlasten	4.360	2.416	308	796	301	317	505	9.003
Waardeveranderingen	1.329	621	-2	147	237	18	-	2.350
Bankenbelasting	91	60	2	9	8	26	-	196
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	1.509	908	92	505	-95	-880	28	2.067
Belastingen	205	204	25	138	12	-433	7	158
Nettowinst van voortgezette bedrijfsactiviteiten	1.304	704	67	367	-107	-447	21	1.909
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-	149	-	-	-	-	149
Nettowinst	1.304	704	216	367	-107	-447	21	2.058
Activa van het bedrijfsonderdeel	386.039	529.778	11.369	32.737	27.920	82.021	-322.803	747.061
Geassocieerde deelnemingen	12	576	-	29	86	2.946	-	3.649
Totaal activa	386.051	530.354	11.369	32.766	28.006	84.967	-322.803	750.710
Verplichtingen van het bedrijfsonderdeel	357.829	518.931	10.308	29.252	26.138	70.046	-303.874	708.630
Totaal verplichtingen	357.829	518.931	10.308	29.252	26.138	70.046	-303.874	708.630
Investeringen in onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	181	60	2	1.650	1	98	-	1.992
Afschrijvingen materiële en immateriële activa	150	121	-2	48	19	191	-	527
Bijzondere waardeverminderingen materiële en immateriële activa	9	-	-	-	-	15	-	24
Goodwill	322	737	-	464	-	-	-	1.523

in miljoenen euro's	Binnenlands retailbank- bedrijf	Wholesale bankbedrijf en internationaal retailbankbedrijf	Vermogens- beheer	Leasing	Vastgoed	Overige segmenten	Consolidatie effecten/ hedge accounting	Totaal
Verloop waardeveranderingen voor kredieten aan cliënten								
Stand per 1 januari	1.501	889	1	451	205	42	-	3.089
Additionele bijzondere waarde- vermindering voor kredietverliezen	1.757	1.214	-	264	240	26	-	3.501
Terugboekening van bijzondere waarde- vermindering voor kredietverliezen	-416	-572	-2	-64	-2	-8	-	-1.064
Gedurende het jaar als oninbaar afgeschreven leningen	-1.370	-658	-	-196	-67	-6	-	-2.297
Oprentingen en overige mutaties	502	-28	1	12	-	-1	-	486
Eindsaldo	1.974	845	-	467	376	53	-	3.715
Individuele waardeverandering (specifieke voorziening)	1.639	592	-	274	353	50	-	2.908
Collectieve waardeverandering (collectieve voorziening)	205	40	-	108	-	-	-	353
IBNR	130	213	-	85	23	3	-	454
Eindsaldo	1.974	845	-	467	376	53	-	3.715

	Baten van externe cliënten	Investerings in onroerende zaken en bedrijfsmiddelen en immateriële activa	Baten van externe cliënten	Investerings in onroerende zaken en bedrijfsmiddelen en immateriële activa
	Per 31 december 2013		Per 31 december 2012	
<i>in miljoenen euro's</i>				
Nederland	9.090	1.091	9.190	1.742
Overige Landen in Eurozone	454	85	528	123
Rest Europe (Niet-Eurozone)	787	53	1.138	111
Noord-Amerika	1.589	527	1.843	88
Latijns-Amerika	504	6	521	3
Azië	304	3	337	8
Australië	293	13	262	78
Overige en consolidatie-effecten	-1	-	-203	-
Totaal	13.020	1.778	13.616	2.153

6 Geldmiddelen en kasequivalenten

<i>in miljoenen euro's</i>	2013	2012
Geldmiddelen	954	1.002
Geldmarktuitzettingen	-	7
Tegoeden bij centrale banken anders dan verplichte reservedeposito's	35.802	66.196
	36.756	67.205
Verplichte reservedeposito's bij centrale banken	6.283	898
Totaal geldmiddelen en kasequivalenten	43.039	68.103

Verplichte reservedeposito's bestaan uit tegoeden bij DNB in het kader van haar beleid inzake minimum-reserves.

7 Vorderingen op andere banken

<i>in miljoenen euro's</i>	2013	2012
Tegoeden bij andere banken	12.276	13.275
Reverse repo en effecteninleningen	22.418	16.848
Kredieten	5.758	4.446
Overige	63	80
Af: waardeveranderingen	-51	-48
	40.464	34.601
Gereclassificeerde activa	380	785
Totaal vorderingen op andere banken	40.844	35.386
<i>Nadere toelichting waardeveranderingen</i>		
Stand per 1 januari	48	51
Additionele waarderingscorrectie kredieten aan andere banken	3	-
Terugboekings van waarderingscorrectie kredieten aan andere banken	-10	-11
Waardeverandering van de vorderingen	-7	-11
Overige mutaties	10	8
Stand per 31 december	51	48

De waardeveranderingen van vordering op banken zijn in de winst-en-verliesrekening opgenomen onder 'Waardeveranderingen'. De brutoboekwaarde van vorderingen op andere banken waarvan de waardeverandering op individuele basis is bepaald, bedraagt 55 (2012: 55).

8 Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa

in miljoenen euro's	2013	2012
Gekochte leningen	1.171	1.767
Kortlopend overheidspapier	204	688
Staatsobligaties	1.086	935
Overige schuldpapieren	2.109	1.690
Eigenvermogensinstrumenten	719	1.307
Totaal	5.289	6.387

9 Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening

in miljoenen euro's	2013	2012
Staatsobligaties	63	4
Overige schuldpapieren	2.917	3.738
Leningen	1.056	1.026
Venture capital (eigenvermogeninstrument)	549	784
Overige eigenvermogeninstrumenten	386	359
Totaal	4.971	5.911

De verandering voor het huidige jaar in de reële waarde van de leningen, die zijn aangewezen als gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening door de veranderingen in het kredietrisico, bedraagt -18 (2012: -9). De cumulatieve verandering bedraagt -48 (2012: -30). De verandering in het kredietrisico wordt berekend door toekomstige kasstromen contant te maken. Bij het vaststellen van de disconteringsvoet wordt rekening gehouden met verwachte verliezen, de liquiditeitsopslagen en de risicomarge.

Er wordt geen gebruik gemaakt van kredietderivaten ter afdekking van de leningen die zijn aangewezen als gewaardeerd tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening.

10 Derivaten en overige handelsverplichtingen

10.1 Door de Rabobank gebruikte derivaattypen

Valuta- en rentetermijncontracten zijn contractuele verplichtingen tot ontvangst dan wel betaling van een nettobedrag op basis van veranderingen in valutakoersen of rentetarieven of tot (ver)koop van vreemde valuta of een financieel instrument op een datum in de toekomst tegen een gespecificeerde, in een georganiseerde financiële markt vastgestelde prijs. Aangezien termijncontracten door liquide middelen of courante effecten van zakelijke zekerheid worden voorzien en waardeveranderingen van termijncontracten dagelijks worden vereffend, is het kredietrisico verwaarloosbaar.

Forward rate agreements zijn individueel afgesproken rentetermijncontracten, waarbij het verschil tussen een contractueel vastgelegd rentetarief en het actuele markttarief op een datum in de toekomst in contanten moet worden vereffend op basis van een fictieve hoofdsom.

Valuta- en renteswaps zijn verplichtingen om een groep kasstromen te ruilen tegen een andere.

Swaps resulteren in een economische ruil van valuta's of rentetarieven (bijvoorbeeld, vaste rente tegen variabele rente) of een combinatie daarvan (dat wil zeggen cross-currency renteswaps). Behalve bij bepaalde valutaswaps vindt geen uitwisseling van de hoofdsom plaats. Het kredietrisico van de Rabobank vertegenwoordigt de potentiële vervangingskosten van de swapcontracten als tegenpartijen hun verplichtingen niet nakomen. Dit risico wordt voortdurend bewaakt aan de hand van de actuele reële waarde, een deel van de nominale waarde van de contracten en de liquiditeit van de markt. Bij de beheersing van het

kredietrisiconiveau hanteert de Rabobank dezelfde technieken voor het beoordelen van tegenpartijen als voor het beoordelen van haar eigen kredietverleningsactiviteiten.

Valuta- en renteopties zijn contractovereenkomsten waarbij de verkoper (writer) de koper (holder) het recht geeft, maar niet de plicht, om uiterlijk op een vastgestelde datum of in een vastgestelde periode een specifiek, in vreemde valuta luidend bedrag of een financieel instrument tegen een van tevoren bepaalde koers te kopen (calloptie) of te verkopen (putoptie). Ter vergoeding voor het op zich nemen van het valuta- of renterisico ontvangt de verkoper een premie van de koper. Opties kunnen op de beurs worden verhandeld of tussen de Rabobank en een klant worden verhandeld (OTC). De Rabobank loopt alleen kredietrisico bij gekochte opties en dan alleen voor de boekwaarde ervan, die tevens de reële waarde is.

Credit default swaps (CDS) zijn instrumenten waarbij de verkoper van de CDS verplicht is de koper een bedrag te betalen. Dat bedrag is gelijk aan het verlies dat als gevolg van een specifiek omschreven 'credit event' (het al dan niet optreden van een risico) zou worden geleden bij aanhouding van een onderliggend referentieactief. De koper is niet verplicht om het onderliggende referentieactief aan te houden.

De koper betaalt de verkoper een kredietbeschermingsvergoeding die wordt uitgedrukt in basispunten en waarvan het bedrag afhankelijk is van de kredietspreiding van het referentieactief.

10.2 Voor handelsdoeleinden aangehouden of uitgegeven derivaten

De Rabobank handelt in financiële instrumenten waarbij zij posities inneemt in al dan niet ter beurze verhandelde instrumenten, inclusief derivaten, om te kunnen profiteren van marktbevingen op de korte termijn in aandelen- en obligatiemarkten en in valutakoersen en rentetarieven. Er worden handelsslimieten gesteld aan het te nemen risiconiveau met betrekking tot marktposities, zowel aan het eind van de dag (overnight) als in de loop van de dag (intraday). Met uitzondering van specifieke afdekkingsregelingen worden met deze derivaten samenhangende valuta- en renterisico's normaliter gecompenseerd door het innemen van tegenwicht vormende posities, waardoor de variabiliteit wordt beheerst van de nettobedragen die nodig zijn voor het liquideren van marktposities.

10.3 Voor afdekkingsdoeleinden aangehouden derivaten

De Rabobank gaat verschillende financiële derivaten aan die als afdekking van reële waarde, kasstroom of netto-investeringen zijn bestemd en zich als zodanig kwalificeren. De Rabobank gaat tevens derivaat-transacties aan als afdekking van economische risico's die geen hedge-accountingverantwoording krijgen.

Reëlewaardehedge

De reëlewaardehedge van de Rabobank bestaat in hoofdzaak uit rente- en cross-currency renteswaps die dienen ter bescherming tegen een potentiële mutatie van de reële waarde van vastrentende financiële activa en passiva in zowel lokale als vreemde valuta's. De netto reële waarde van deze swaps per 31 december 2013 is -10.427 (2012: -16.131).

De Rabobank dekt een deel van haar bestaande valuta- en renterisico van uitgegeven schuld papier af door middel van reëlewaardeafdekkingen in de vorm van cross-currency renteswaps. De netto reële waarde van deze renteswaps per 31 december 2013 is 1.947 (2012: 2.246).

Over het jaar, eindigend op 31 december 2013, verantwoordde de Rabobank een resultaat van 215 (2012: -17) als gevolg van het deel van de reëlewaardeafdekkingen dat als ineffectieve afdekkingen was gerubriceerd.

Over het jaar, eindigend op 31 december 2013, verantwoordde de Rabobank een resultaat van 2.782 (2012: -5.250) op het afdekkingsinstrument. Het totale resultaat op de afgedekte positie, toe te rekenen aan het afgedekte risico, bedraagt -2.567 (2012: 5.233).

Kasstroomafdekkingen

De kasstroomafdekkingen van de Rabobank bestaan in hoofdzaak uit cross-currency renteswaps die dienen ter bescherming tegen een potentiële mutatie in kasstromen van variabel rentende financiële passiva in vreemde valuta's.

De netto reële waarde van de cross-currency renteswaps, aangemerkt als kasstroomafdekking per 31 december 2013, is -2.405 (2012: 408).

In 2013 heeft de Rabobank een bedrag van -1.450 (2012: 145) na belasting in het eigen vermogen verantwoord als effectieve veranderingen in reële waarde van derivaten in kasstroomhedges. In 2013 is een bedrag van 1.459 (2012: 7) na belasting van kasstroomhedgesreserve naar de winst-en-verliesrekening gereclassificeerd. De kasstroomhedgesreserve in het eigen vermogen bedraagt per 31 december 2013 49 (2012: 40) na belasting. Dit bedrag fluctueert met de reële waarde van de derivaten in de kasstroomhedges en wordt in het resultaat verantwoord over de looptijd van de afgedekte posities als handelsresultaat. De kasstroomhedgesreserve heeft betrekking op een groot aantal derivaten en afgedekte posities met verschillende looptijden. De maximale looptijd bedraagt 97 jaar, met de grootste concentraties boven vijf jaar. Over het jaar, eindigend op 31 december 2013, verantwoordde de Rabobank een resultaat van 225 (2012: 228) als gevolg van het deel van de kasstroomafdekkingen dat als ineffectieve afdekkingen was gerubriceerd.

Netto-investeringsafdekkingen

De Rabobank dekt door middel van valutatermijncontracten een deel van het valutaomrekeningsrisico van netto-investeringen in buitenlandse entiteiten af. De netto reële waarde van deze valutatermijncontracten per 31 december 2013 was 29 (2012: 40).

Per 31 december 2013 waren termijncontracten met een nominaal bedrag van 2.386 (2012: 2.654) bestemd als netto-investeringsafdekkingen. Deze leidden tot een valutaresultaat van 279 over het jaar (2012: 51), die in het eigen vermogen uitgesteld zijn. Tijdens het jaar is niets aan het eigen vermogen onttrokken (2012: 107). Over het jaar eindigend op 31 december 2013 verantwoordde de Rabobank geen ineffectiviteit als gevolg van de netto-investeringsafdekkingen.

10.4 Nominale waarde en reële waarden

De nominale waarde van bepaalde typen financiële instrumenten verschaft een basis voor vergelijking met instrumenten die op de balans worden verantwoord, maar geeft niet noodzakelijkerwijs de bedragen van de betreffende toekomstige kasstromen of de actuele reële waarde van de instrumenten aan en dus niet de blootstelling van de Rabobank aan krediet- of koersrisico's. De nominale waarde is het bedrag van het onderliggende actief, referentietarief of -index van een derivaat en vormt de basis waarop waardeveranderingen van derivaten worden gemeten. Het geeft een indicatie van het volume van de door de Rabobank verrichte transacties, maar is geen risicomaatstaf. Sommige derivaten zijn qua nominaal bedrag en afwikkelingsdatum gestandaardiseerd en zijn bestemd om in actieve markten te worden gekocht of verkocht (op de beurs verhandeld). Andere derivaten zijn specifiek voor individuele klanten samengesteld en worden niet op de beurs verhandeld, al kunnen zij tegen door onderhandeling tot stand gekomen prijzen tussen tegenpartijen worden gekocht en verkocht (OTC-instrumenten).

De positieve reële waarde vertegenwoordigt de kosten die de Rabobank zou moeten maken om alle transacties met een te ontvangen bedrag te vervangen als alle tegenpartijen in gebreke zouden blijven. Deze methode is de industriestandaard voor de berekening van het actuele kredietrisico. De negatieve reële waarde vertegenwoordigt de kosten van alle transacties van de Rabobank met een verplichting als de Rabobank in gebreke zou blijven. De totale positieve en negatieve reële waarden worden afzonderlijk in de balans opgenomen. De derivaten worden gunstig (actief) of ongunstig (passief) als gevolg van schommelingen in markttrentetarieven of valutakoersen ten opzichte van hun contractwaarden. De totale contractwaarde of de nominale waarde van aangehouden financiële derivaten, de mate waarin instrumenten gunstig of ongunstig zijn en dus de totale reële waarde van afgeleide financiële activa en verplichtingen kunnen soms aanzienlijk fluctueren.

De tabel op de volgende pagina vermeldt de nominale waarde en de positieve en negatieve reële waarden van de derivaattransacties.

in miljoenen euro's	Nominale waarden	Reële waarden	
		Actief	Verplichting
Stand per 31 december 2013			
Voor handelsdoeleinden aangehouden derivaten	2.749.767	36.147	34.272
Voor afdekking aangehouden derivaten	131.042	3.556	14.441
Shortpositie aandelen en obligaties	-	-	1.458
Totaal verantwoorde, afgeleide financiële activa/verplichtingen	2.880.579	39.703	50.171
Voor handelsdoeleinden aangehouden derivaten			
Valutaderivaten			
Niet ter beurse verhandelde (OTC-)contracten			
Valutatermijncontracten	40.423	391	339
Valutaswaps	333.171	4.175	5.172
OTC-valutaopties - gekocht en verkocht	3.681	41	41
Cross-currency renteswaps	17	5	1
Ter beurse verhandelde contracten			
Valutafutures	3.808	11	5
Opties - gekocht en verkocht	257	17	8
Totaal valutaderivaten	381.357	4.640	5.566
Rentederivaten			
Niet ter beurse verhandelde (OTC-)contracten			
Renteswaps	2.009.856	26.818	23.483
Forward rate agreements	166.404	-	1
OTC-renteopties	113.487	3.028	3.103
Totaal OTC-contracten	2.289.747	29.846	26.587
Ter beurse verhandelde contracten			
Renteswaps	47.937	2	1
Totaal rentederivaten	2.337.684	29.848	26.588
Kredietderivaatcontracten			
Credit default swaps	3.815	23	10
Totaal return swaps	4.036	173	442
Totaal kredietderivaatcontracten	7.851	196	452
Eigenvermogensinstrument/indexderivaten			
Niet ter beurse verhandelde (OTC-)contracten			
Opties - gekocht en verkocht	2.137	340	300
Ter beurse verhandelde contracten			
Futures	37	-	-
Opties - gekocht en verkocht	7.643	373	372
Totaal eigenvermogensinstrument/indexderivaten	9.817	713	672
Overige derivaten	13.058	750	994
Totaal voor handelsdoeleinden aangehouden, afgeleide financiële activa/verplichtingen	2.749.767	36.147	34.272
Voor afdekking aangehouden derivaten			
Derivaten aangemerkt als reëlewaardehedges			
Valutaswaps en cross-currency renteswaps	47.264	2.019	72
Renteswaps	63.733	1.071	11.498
Totaal als reëlewaardehedges aangemerkte derivaten	110.997	3.090	11.570
Als kasstroomafdekkingen aangemerkte derivaten			
Valutaswaps en cross-currency renteswaps	20.045	466	2.871
Renteswaps	-	-	-
Totaal voor afdekking aangehouden, afgeleide financiële activa/verplichtingen	131.042	3.556	14.441

in miljoenen euro's	Nominale waarden	Reële waarden	
		Actief	Verplichting
Stand per 31 december 2012			
Voor handelsdoeleinden aangehouden derivaten	3.226.028	60.026	54.376
Voor afdekking aangehouden derivaten	146.118	5.397	18.861
Shortpositie aandelen en obligaties	-	-	1.563
Totaal verantwoorde, afgeleide financiële activa/verplichtingen	3.372.146	65.423	74.800
Voor handelsdoeleinden aangehouden derivaten			
Valutaderivaten			
Niet ter beurse verhandelde (OTC-)contracten			
Valutatermijncontracten	21.217	324	358
Valutaswaps	378.243	6.625	6.478
OTC-valutaopties - gekocht en verkocht	4.190	50	41
Cross-currency renteswaps	306	20	1
Ter beurse verhandelde contracten			
Valutafutures	3.771	4	4
Opties - gekocht en verkocht	430	19	7
Totaal valutaderivaten	408.157	7.042	6.889
Rentederivaten			
Niet ter beurse verhandelde (OTC-)contracten			
Renteswaps	2.024.263	46.447	39.564
Forward rate agreements	548.106	251	266
OTC-renteopties	131.457	4.542	4.478
Totaal OTC-contracten	2.703.826	51.240	44.308
Ter beurse verhandelde contracten			
Renteswaps	64.532	1	18
Totaal rentederivaten	2.768.358	51.241	44.326
Kredietderivaatcontracten			
Credit default swaps	7.681	368	47
Totaal return swaps	8.392	378	983
Totaal kredietderivaatcontracten	16.073	746	1.030
Eigenvermogensinstrument/indexderivaten			
Niet ter beurse verhandelde (OTC-)contracten			
Opties - gekocht en verkocht	2.927	259	396
Ter beurse verhandelde contracten			
Futures	106	-	-
Opties - gekocht en verkocht	13.986	391	772
Totaal eigenvermogensinstrument/indexderivaten	17.019	650	1.168
Overige derivaten	16.421	347	963
Totaal voor handelsdoeleinden aangehouden, afgeleide financiële activa/verplichtingen	3.226.028	60.026	54.376
Voor afdekking aangehouden derivaten			
Derivaten aangemerkt als reëlewaardehedges			
Valutaswaps en cross-currency renteswaps	43.943	2.262	16
Renteswaps	77.914	1.644	17.775
Totaal als reëlewaardehedges aangemerkte derivaten	121.857	3.906	17.791
Als kasstroomafdekkingen aangemerkte derivaten			
Valutaswaps en cross-currency renteswaps	23.603	1.476	1.069
Renteswaps	658	15	1
Totaal voor afdekking aangehouden, afgeleide financiële activa/verplichtingen	146.118	5.397	18.861

11 Kredieten aan cliënten

in miljoenen euro's	2013	2012
Door de Rabobank geïnitieerde leningen:		
Kredieten aan overheidscliënten:		
- leasing	634	738
- overige	2.036	3.027
Kredieten aan private cliënten:		
- debetstanden	17.258	14.953
- woninghypotheken	219.461	221.677
- leasing	21.925	22.382
- reverse repo en effecteninleningen	10.697	11.410
- zakelijke kredieten	184.067	202.751
- overige	5.495	7.852
Brutokredieten aan cliënten	461.573	484.790
Af: waardeveranderingen kredieten aan cliënten	-4.177	-3.715
	457.396	481.075
Gereclassificeerde activa	2.806	4.224
Totaal kredieten aan cliënten	460.202	485.299

De bijzondere waardevermindering van gereclassificeerde activa bedraagt -154 (2012: -135) en is in de winst-en-verliesrekening opgenomen onder 'Resultaat uit overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'.

in miljoenen euro's	2013	2012
Waardeveranderingen kredieten aan cliënten		
Mutaties in waarderingscorrectie kredieten aan cliënten, zijn als volgt:		
Stand per 1 januari	3.715	3.089
Additionele bijzondere waardevermindering voor kredietverliezen	3.791	3.501
Terugboeking van bijzondere waardevermindering voor kredietverliezen	-1.045	-1.064
Gedurende het jaar als oninbaar afgeboekte leningen	-2.024	-2.297
Oprenting en overige mutaties	-260	486
Totaal waardeveranderingen kredieten aan cliënten	4.177	3.715
Individuele waardeverandering (specifieke voorziening)	3.307	2.908
Collectieve waardeverandering (collectieve voorziening)	380	353
IBNR	490	454
Totaal waardeveranderingen kredieten aan cliënten	4.177	3.715
Brutoboekwaarde van kredieten waarvan de waardeverandering op individuele basis is bepaald	12.681	11.069

Op portefeuilleniveau is in 2013 voor 0,4 miljard (2012: 0,8 miljard) afgeboekt op de voorzieningen voor kredietverliezen van zakelijke klanten van lokale Rabobanken. Voor deze kredieten is nagenoeg geen continuïteitsperspectief aanwezig en is het uitwinningproces gestart. Bij Rabobank International is in 2013 voor 21 miljoen (2012: 0,3 miljard) afgeboekt op de voorzieningen voor kredietverliezen, met name op leningen in de Ierse onroerendgoedportefeuille. Voor deze kredieten wordt geen herstel meer verwacht, maar is de uitwinning van het onderpand uitgesteld vanwege de marktomstandigheden betreffende het onderpand. Als gevolg daarvan is de voorziening aangewend en op de lening afgeboekt. De Rabobank heeft gedurende het jaar financiële en niet-financiële activa verworven door bezit te nemen van een onderpand dat tot zekerheid wordt gehouden met een geschatte waarde van 29 (2012: 42). Het beleid van de Rabobank is er over het algemeen op gericht deze activa op een redelijk korte termijn te verkopen. De opbrengsten worden gebruikt ter aflossing van het uitstaande bedrag.

Gereclassificeerde activa

Op basis van de amendementen bij IAS 39 en IFRS 7, 'Reclassificatie van financiële activa', heeft de Rabobank in 2008 een aantal 'voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa' en 'voor verkoop beschikbare financiële activa' gereclassificeerd naar 'kredieten aan cliënten' en 'vordering op banken'.

De Rabobank heeft activa geïdentificeerd die in aanmerking komen om onder dit amendement te vallen, waarbij er een duidelijke verandering in de intentie is om stukken aan te houden voor de nabije toekomst in plaats van op korte termijn te verkopen of te verhandelen. De reclassificaties zijn gemaakt vanaf 1 juli 2008 tegen de reële waarde op dat moment. Onderstaande toelichting geeft de details weer van de impact van de reclassificaties bij de Rabobank.

De volgende tabel geeft de boekwaarde en de reële waarde weer van de gereclassificeerde activa.

in miljoenen euro's	31 december 2013		31 december 2012	
	Boekwaarde	Reële waarde	Boekwaarde	Reële waarde
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa gereclassificeerd naar kredieten	579	533	953	851
Voor verkoop beschikbare financiële activa gereclassificeerd naar kredieten	2.607	2.718	4.056	3.994
Totale financiële activa gereclassificeerd naar kredieten	3.186	3.251	5.009	4.845

Als de reclassificatie niet zou zijn gedaan, zou de nettowinst voor de activa aangehouden voor handelsdoeleinden 42 hoger zijn geweest (2012: 137 hoger). De mutatie in de eigenvermogenspositie in 2013 zou 113 positiever (2012: 37 negatiever) zijn geweest als de reclassificatie van voor verkoop beschikbare financiële activa niet zou zijn gedaan.

Na reclassificatie hebben de gereclassificeerde financiële activa het volgende bijgedragen aan de opbrengsten voor belasting:

	Jaar eindigend op 31 december	
	2013	2012
Nettobaten	3	33
Waardeveranderingen	-	-9
Resultaat vóór belasting op gereclassificeerde financiële activa aangehouden voor handelsdoeleinden	3	24
Nettobaten	57	62
Waardeveranderingen	154	144
Resultaat vóór belasting op gereclassificeerde financiële activa voor verkoop beschikbaar	211	206

In de waardeveranderingen zijn terugboekingen van bijzondere waardeverminderingen en ontvangsten na afboeking voor een bedrag van 233 (2012: 215) begrepen en bijzondere waardeverminderingen voor een bedrag van 79 (2012: 80).

Financiële leaseovereenkomsten

De kredieten aan cliënten omvatten ook vorderingen uit financiële leaseovereenkomsten, die als volgt kunnen worden geanalyseerd:

in miljoenen euro's	2013	2012
Bruto-investering in financiële leaseovereenkomsten		
Niet langer dan 1 jaar	8.535	9.889
Langer dan 1 jaar en niet langer dan 5 jaar	15.847	15.308
Langer dan 5 jaar	814	736
Totaal bruto-investering in financiële leaseovereenkomsten, vorderingen	25.196	25.933
Niet-verdiend toekomstig financieel resultaat uit financiële leaseovereenkomsten	3.043	3.229
Netto-investering in financiële leaseovereenkomsten	22.153	22.704
Netto-investering in financiële leaseovereenkomsten		
Niet langer dan 1 jaar	7.532	8.694
Langer dan 1 jaar en niet langer dan 5 jaar	13.910	13.339
Langer dan 5 jaar	711	671
Netto-investering in financiële leaseovereenkomsten	22.153	22.704

De mede in de waardeverandering opgenomen voorzieningen voor financiële leaseovereenkomsten bedragen per 31 december 2013 406 (2012: 416). De ongegarandeerde restwaarden die de lessor toekomen, bedragen 1.911 (2012: 1.848). De voorwaardelijke leasebetalingen die in 2013 als baat zijn opgenomen zijn nihil (2012: 0).

De financiële leaseovereenkomsten hebben met name betrekking op equipmentleasing-, autoleasing- en factoringproducten.

12 Voor verkoop beschikbare financiële activa

in miljoenen euro's	2013	2012
Kortlopende overheidspapieren	1.710	2.096
Staatsobligaties	35.714	39.275
Overige schuldpapieren	8.170	8.537
Eigenvermogensinstrumenten	817	517
Totaal voor verkoop beschikbare financiële activa	46.411	50.425

De bijzondere waardevermindering van voor verkoop beschikbare financiële activa bedraagt -111 (2012: -137) en is in de winst-en-verliesrekening opgenomen onder 'Resultaat uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening'.

in miljoenen euro's	2013	2012
Resultaat uit voor verkoop beschikbare financiële activa	56	132

De mutatie in voor verkoop beschikbare financiële activa kan als volgt worden samengevat:

in miljoenen euro's	2013	2012
Openingssaldo	50.425	51.930
Valutakoersverschillen monetaire activa	-749	-248
Overnames	-	96
Toevoegingen	44.524	37.339
Afstotingen (verkoop en aflossing)	-44.167	-37.082
Overgedragen naar aangehouden voor verkoop	-1.163	-3.018
Wijzigingen in reële waarde	-1.984	1.618
Overige mutaties	-475	-210
Eindsaldo	46.411	50.425

13 Investerings in geassocieerde deelnemingen

in miljoenen euro's	2013	2012
Openingssaldo	3.649	3.340
Aankopen	58	54
Verkopen	-1	-16
Aandeel in resultaten van geassocieerde deelnemingen	157	255
Uitgekeerde dividenden	-62	-24
Herwaardering	-118	59
Overige	-54	-19
Totaal	3.629	3.649

De belangrijkste geassocieerde deelnemingen zijn opgenomen in hoofdstuk 48 'Belangrijkste dochter-ondernemingen en geassocieerde deelnemingen'.

14 Immateriële vaste activa

in miljoenen euro's	Goodwill	Zelf ontwikkelde software	Overige immateriële activa	Totaal
Jaar eindigend op 31 december 2013				
Openingssaldo	1.523	474	346	2.343
Valutakoersverschillen	-39	-1	-8	-48
Toevoegingen	-	87	32	119
Overgedragen naar vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-63	-	-100	-163
Afstotingen	-	-4	-1	-5
Overige	2	19	17	38
Afschrijvingen	-	-134	-103	-237
Bijzondere waardeverminderingen	-42	-13	-1	-56
Eindsaldo	1.381	428	182	1.991
Kostprijs	1.413	1.232	593	3.238
Geaccumuleerde afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen	-32	-804	-411	-1.247
Nettoboekwaarde	1.381	428	182	1.991
Jaar eindigend op 31 december 2012				
Openingssaldo	1.903	502	397	2.802
Valutakoersverschillen	-12	-	13	1
Toevoegingen	5	93	63	161
Overnames	-	-	62	62
Overgedragen naar vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-376	-	-77	-453
Afstotingen	-10	-15	-11	-36
Overige	4	38	7	49
Afschrijvingen	-	-137	-99	-236
Bijzondere waardeverminderingen	9	-7	-9	-7
Eindsaldo	1.523	474	346	2.343
Kostprijs	1.719	1.158	841	3.718
Geaccumuleerde afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen	-196	-684	-495	-1.375
Nettoboekwaarde	1.523	474	346	2.343

Goodwill wordt getoetst op bijzondere waardevermindering door de boekwaarde van de kasstroom-genererende eenheid (met inbegrip van goodwill) te vergelijken met de beste schatting van de bedrijfs-waarde van de kasstroomgenererende eenheid. Daartoe wordt allereerst de beste schatting van de bedrijfswaarde bepaald op basis van kasstroomprognoses, die worden ontleend aan jaarlijkse middellangetermijnplannen voor de jaarlijkse planningscyclus. Daarin komen de beste schattingen door het management van de economische omstandigheden en beperkingen in de markten, disconteringsvoeten (vóór belasting), bedrijfsgroei, etcetera tot uitdrukking. Als de uitkomst van deze waardering aangeeft dat er geen significant verschil is tussen de reële waarde en de boekwaarde, wordt een diepgaandere analyse van de reële waarde uitgevoerd. Daarbij wordt voor beursgenoteerde ondernemingen de betreffende beurskoers gehanteerd. Bij de diepgaandere analyse wordt gebruikgemaakt van waarderingsmodellen die soortgelijk zijn aan de oorspronkelijke waardering van een acquisitie, peer reviews, etcetera. De waarderingsmodellen worden getoetst en omvatten de ontwikkeling van de activiteiten sinds de acquisitie, de meest recente prognoses door het management van inkomsten en uitgaven en actualisering van toekomstprognoses, de beoordeling van disconteringsvoeten en eindwaarden van groeivoeten, et cetera. Bij peer reviews gaat het onder meer om een analyse van de koers/winstverhouding en de koers/boekwaardeverhouding van vergelijkbare beursgenoteerde ondernemingen c.q. vergelijkbare markttransacties. Veronderstellingen zijn doorgaans gebaseerd op eerdere ervaringen, de beste schatting door het management van toekomstige ontwikkelingen en wanneer beschikbaar, externe gegevens.

De goodwill toegerekend aan één van de kasstroomgenererende eenheden binnen het segment Wholesalebankbedrijf is significant in vergelijking met de totale boekwaarde van de goodwill. De boekwaarde van deze goodwill is 590. De realiseerbare waarde is gebaseerd op de bedrijfswaarde. De bedrijfswaarde wordt bepaald op basis van kasstroomprognoses. De belangrijkste veronderstellingen zijn de verwachte winst op korte termijn, de disconteringsvoet vóór belasting (16%) en de multiple (12,5x) voor de langjarige resultaten. Aangezien de realiseerbare waarde aanzienlijk groter was dan de boekwaarde, kan geconcludeerd worden dat de goodwill die toegerekend is aan deze kasstroomgenererende eenheid geen bijzondere waardevermindering heeft ondergaan. Een redelijke wijziging in een van de belangrijke veronderstellingen leidt er niet toe dat de boekwaarde groter wordt dan de realiseerbare waarde.

De bijzondere waardeverminderingen op zelfontwikkelde software en de overige immateriële vaste activa zijn individueel niet materieel. De totale bijzondere waardeverminderingen op zelfontwikkelde software voor een bedrag van 13 (2012: 7) worden voornamelijk veroorzaakt door het (gedeeltelijk) niet meer in gebruik zijn van zelfontwikkelde software.

15 Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen

in miljoenen euro's	Terreinen en gebouwen	Bedrijfsmiddelen	Totaal
Jaar eindigend op 31 december 2013			
Beginsaldo	2.390	4.110	6.500
Valutakoersverschillen	-10	-63	-73
Aankopen	124	1.535	1.659
Afstotingen	-62	-486	-548
Overgedragen naar vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-118	-44	-162
Overgedragen vanuit kredieten aan cliënten	-	682	682
Waardeverminderingen	-10	-	-10
Afschrijvingslast	-141	-150	-291
Afschrijving bedrijfsmiddelen operational lease	-	-807	-807
Overige	-72	23	-49
Eindsaldo	2.101	4.800	6.901
Kostprijs	3.512	7.754	11.266
Geaccumuleerde afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen	-1.411	-2.954	-4.365
Nettoboekwaarde	2.101	4.800	6.901
in miljoenen euro's			
Jaar eindigend op 31 december 2012			
Beginsaldo	2.364	3.768	6.132
Valutakoersverschillen	8	6	14
Aankopen	190	1.802	1.992
Overnames	27	6	33
Afstotingen	-38	-513	-551
Overgedragen naar vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-1	-16	-17
Waardeverminderingen	-14	-3	-17
Afschrijvingslast	-139	-152	-291
Afschrijving bedrijfsmiddelen operational lease	-	-802	-802
Overige	-7	14	7
Eindsaldo	2.390	4.110	6.500
Kostprijs	3.930	7.165	11.095
Geaccumuleerde afschrijvingen en bijzondere waardeverminderingen	-1.540	-3.055	-4.595
Nettoboekwaarde	2.390	4.110	6.500

16 Vastgoedbeleggingen

Vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen kostprijs.

in miljoenen euro's	2013	2012
Beginsaldo	1.489	784
Aankopen	132	33
Overgedragen naar/ vanuit overige activa	-	905
Verkopen	-75	-211
Overgedragen naar vaste activa aangehouden voor verkoop	-274	-
Afschrijvingen	-11	-16
Bijzondere waardeverminderingen	-172	-32
Overige	-16	26
Eindsaldo	1.073	1.489
De reële waarde is nagenoeg gelijk aan de boekwaarde (2012: nagenoeg gelijk)		
Kostprijs	1.615	1.950
Geaccumuleerde afschrijvingen	-542	-461
Nettoboekwaarde	1.073	1.489

Taxaties		
	2013	2012
Externe taxatie	76%	77%
Interne taxatie	24%	23%

Externe taxaties van de vastgoedbeleggingen zijn uitgevoerd door hiertoe gecertificeerde externe partijen en hebben plaatsgevonden volgens de RICS taxatiestandaarden of andere gelijkwaardige taxatiestandaarden, waarbij de richtlijnen van het Platform Taxateurs en Accountants zoveel mogelijk zijn gevolgd. De vastgoedbeleggingen zijn gewaardeerd op basis van methodieken die het beste aansluiten bij het desbetreffende vastgoed. Hieronder vallen de discounted cashflowwaarderingmethode en de kapitalisatie tegen netto aanvangsrendementen van vergelijkbare transacties.

Bij de intern getaxeerde vastgoedbeleggingen wordt gebruik gemaakt van de interne vastgoedkennis, waarbij 20% (2012: 20%) is getaxeed door gecertificeerde medewerkers van Rabo Vastgoedgroep. Intern getaxeerde vastgoedbeleggingen worden vaak gewaardeerd op basis van een discounted cashflowwaarderingmethode.

De vastgoedbeleggingen binnen Rabo Vastgoedgroep zijn vaak unieke objecten. Daarnaast is het aantal vastgoedtransacties in de huidige markt beperkt. Een actieve markt voor soortgelijk vastgoed op dezelfde locatie en in dezelfde staat is dan ook vaak niet aanwezig. Bij de taxaties van de verschillende typen vastgoedbeleggingen wordt een groot aantal parameters gebruikt, die zoveel mogelijk afkomstig zijn van bestaande contracten en marktgegevens. Een zekere mate van beoordeling en schatting is over het algemeen onvermijdelijk. Als gevolg hiervan zijn alle vastgoedbeleggingen als categorie 3 geclassificeerd. Voor de bepaling van de reële waarde van de vastgoedbeleggingen worden, afhankelijk van het soort vastgoed, onder andere de volgende parameters gebruikt: de huidige en verwachte toekomstige markthuur per m², huidige en verwachte toekomstige leegstandpercentages, locatie van het vastgoed, courantheid van het vastgoed, de gemiddelde disconteringsvoet, het ontwikkelbudget en eventuele kredietrisico's.

Voor de belangrijkste parameters is bij de verschillende taxaties in 2013 gerekend met de volgende:

	Winkelcentra	Kantoren/ bedrijfsruimtes	Woningen	Overige
Markthuur per m ² per jaar	547	304	95	204
Gemiddelde disconteringsvoet	6,2%	6,8%	7,9%	7,9%

17 Overige activa

in miljoenen euro's	Toelichting	2013	2012
Vorderingen en vooruitbetalingen		1.898	1.938
Te ontvangen rente		1.854	2.058
Edelmetalen, goederen en opslagbewijzen		880	548
Vastgoedprojecten		2.294	2.923
Transitorische activa		280	353
Personeelsbeloningen	25	6	8
Overige activa		1.593	1.935
Totaal overige activa		8.805	9.763

Vastgoedprojecten			
in miljoenen euro's		2013	2012
Bouwterreinen en vereveningsfondsen		1.305	1.905
Onderhanden werk		832	824
Handelsdebiteuren vastgoed		157	194
Totaal vastgoedprojecten		2.294	2.923

De bouwterreinen en vereveningsfondsen worden gewaardeerd tegen kostprijs of lagere netto realiseerbare waarde. De netto realiseerbare waarde van bouwterreinen en vereveningsfondsen is de hoogste van de directe opbrengstwaarde en de indirecte opbrengstwaarde. De directe opbrengstwaarde is de geschatte waarde bij verkoop minus de geschatte kosten om de verkoop te realiseren. De indirecte opbrengstwaarde is de geschatte verkoopprijs in het kader van de normale bedrijfsvoering minus de geschatte kosten van voltooiing en de geschatte kosten die nodig zijn om de verkoop te realiseren, waarbij de verwachte kasstromen contant worden gemaakt tegen de gewogen gemiddelde kapitaalvoet. Bij het bepalen van de gewogen gemiddelde kapitaalvoet wordt rekening gehouden met de verwachte vermogensstructuur, operationele risico's en Rabo Vastgoedgroep specifieke omstandigheden.

Bij de bepaling van de netto realiseerbare waarde wordt gebruik gemaakt van beoordelingen en schattingen. Hierin worden risico's die betrekking hebben op bouwterreinen en vereveningsfondsen, zoals demografische ontwikkelingen, ligging, invulling en uitwerking van ontwikkelplannen en bestuurlijke besluitvorming, zoveel mogelijk locatie-specifiek, meegenomen. Dit resulteert per locatie in een verwachte ontwikkeling van de grond- en woningprijzen, verwachte marges per woning en overige variabelen, die uiteindelijk bepalend zijn voor de indirecte opbrengstwaarde. Op bouwterreinen waarvan realisatie op basis van de inzichten onwaarschijnlijk wordt geacht zijn voorzieningen getroffen op basis van de directe opbrengstwaarde. Het grootste risico op afwijkingen ten opzichte van beoordelingen en schattingen wordt gelopen bij terreinen zonder bestemmingsplan (incl. Vinex).

In 2013 is de netto realiseerbare waarde van alle bouwterreinen en vereveningsfondsen berekend en deze is vergeleken met de boekwaarde. Dit heeft geresulteerd in een totale waardevermindering op bouwterreinen en vereveningsfondsen van 518 (2012: 59).

De hoogte van deze waardevermindering is mede het gevolg van de modelmatige analyse van de terugverdien capaciteit per grondpositie rekening houdend met de actuele verwachtingen omtrent ontwikkeltermijnen en opbrengsten. Vanwege de vertraging in ontwikkeltermijnen en projectaanpassingen staat de terugverdien capaciteit onder druk, nemen toekomstige rentekosten toe en daalt de netto realiseerbare waarde van vastgoedprojecten in 2013.

in miljoenen euro's	Stand per 1 januari 2013	Toevoegingen	Onttrekkingen/ overige mutaties	Stand per 31 december 2013
Verloop voorzieningen vastgoedprojecten				
Bouwterreinen en vereveningsfondsen	351	518	-19	850
Onderhanden werk	113	119	34	266
Handelsdebiteuren vastgoed	11	-	-2	9
Totaal	475	637	13	1.125
Verloop voorzieningen vastgoedprojecten				
Bouwterreinen en vereveningsfondsen	298	59	-6	351
Onderhanden werk	355	104	-346	113
Handelsdebiteuren vastgoed	7	-	4	11
Totaal	660	163	-348	475

Onderhanden werk		
in miljoenen euro's	2013	2012
Woningen in voorbereiding en in aanbouw	677	696
Commercieel vastgoed in ontwikkeling en in uitvoering	1.018	954
Vooruit gefactureerde termijnen woningbouw	-317	-309
Vooruit gefactureerde termijnen commercieel vastgoed	-546	-517
Totaal onderhanden werk	832	824

18 Schulden aan andere banken

in miljoenen euro's	2013	2012
Leningen	3.287	3.794
Terugkooptransacties	808	1.986
Deposito's	11.401	21.279
Totaal schulden aan andere banken	15.496	27.059

19 Toevertrouwde middelen

in miljoenen euro's	2013	2012
Spaargelden	151.516	149.661
Rekeningen courant/vereffeningsrekeningen	97.461	96.763
Termijndeposito's	56.418	56.006
Terugkooptransacties	1.474	2.299
Overige toevertrouwde middelen	22.531	29.542
Totaal toevertrouwde middelen	329.400	334.271

In de toevertrouwde middelen zijn ook de beleggingen van centrale banken voor een bedrag van 22 (2012: 21) miljard begrepen.

20 Uitgegeven schuldpapieren

in miljoenen euro's	2013	2012
Depositobewijzen	42.796	40.400
Geldmarktpapieren	11.620	21.076
Obligaties	137.482	154.590
Overige schuldpapieren	3.463	7.270
Totaal uitgegeven schuldpapieren	195.361	223.336

Rabobank Nederland heeft in 2010 voor 900 aan Rabo Extra Ledenobligaties uitgegeven. Dit betreft obligaties met een nominale waarde van 100 euro. De vergoeding bedraagt 3,5% per jaar en ligt daarmee boven de rente die vergoed zou worden op een vergelijkbaar instrument zonder conversierecht. De looptijd is 47 maanden (tot 30 december 2013).

Gedurende de looptijd heeft de Rabobank op vier jaarlijkse omwisseldata het recht om een kwart van de oorspronkelijke nominale waarde om te wisselen in één Rabobank (Leden)certificaat. De Rabobank heeft dit recht alleen als de handelskoers van de Rabobank (Leden)certificaten op ten minste één van de drie onmiddellijk aan de omwisseling voorafgaande handelsdagen 24 euro of hoger is. Als de Rabobank op de betreffende omwisseldatum geen gebruik maakt of mag maken van dit recht, dan wordt per Rabo Extra Ledenobligatie 25 euro van de nominale waarde contant uitgekeerd. De Rabo Extra Ledenobligaties worden verantwoord als uitgegeven schuldpapieren en het eigenvermogensinstrument is in 2010 ten laste van het vermogen gebracht voor een bedrag van 26. In 2013 heeft de Rabobank gebruikgemaakt van het recht van omwisseling en is er voor 225 (2012: 225) aan de Rabobank (Leden)certificaten uitgegeven.

21 Overige schulden

in miljoenen euro's	2013	2012
Crediteuren	3.831	5.522
Opgelopen rente	2.422	2.768
Personeelsbeloningen	288	1.464
Overige	867	1.375
Voorziening day 1 profit	27	37
Totaal overige schulden	7.435	11.166

22 Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening

De verandering in de reële waarde van de overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening, die toe te rekenen is aan veranderingen in het kredietrisico van de Rabobank, is een bate van 272 na belasting (2012: last van 335 na belasting).

De cumulatieve verandering in de reële waarde, die toe te rekenen is aan veranderingen in het kredietrisico van de Rabobank vanaf de uitgifte van de structured notes, bedraagt voor belasting 1.821 (2012: 1.458).

De boekwaarde van de structured notes is 5.061 (2012: 7.941) lager dan het bedrag dat de Rabobank contractueel verplicht is aan de houders van de structured notes terug te betalen. De verandering in de reële waarde, die toe te rekenen is aan veranderingen in het kredietrisico, is berekend door een relatie te leggen met de verandering in de kredietopslag van de door de Rabobank uitgegeven structured notes.

in miljoenen euro's	2013	2012
(Structured) notes	14.116	19.792
Overige schuldpapieren	1.928	4.242
Termijndeposito's	3.025	57
Totaal overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	19.069	24.091

23 Voorzieningen

in miljoenen euro's	2013	2012
Herstructureringsvoorziening	396	120
Voorziening voor fiscale en juridische zaken	268	304
Overige	308	328
Totaal voorzieningen	972	752
Het verloop van de voorzieningen is als volgt:		
Herstructureringsvoorziening		
Openingsaldo	120	105
Oprenting	-	1
Toevoegingen ten laste van het resultaat	381	79
Onttrekkingen	-95	-62
Vrijval	-10	-3
Eindsaldo	396	120
Voorziening voor fiscale en juridische zaken		
Openingsaldo	304	325
Toevoegingen ten laste van het resultaat	579	40
Onttrekkingen	-582	-39
Vrijval	-33	-22
Eindsaldo	268	304
Overige		
Openingsaldo	328	335
Toevoegingen ten laste van het resultaat	75	43
Onttrekkingen	-61	-26
Vrijval	-34	-24
Eindsaldo	308	328
Totaal voorzieningen	972	752

In de toevoegingen ten laste van het resultaat van de herstructureringsvoorziening is een bedrag van 283 begrepen voor het reorganisatieprogramma voor de lokale Rabobanken. Deze reorganisatievoorziening bestaat uit toekomstige betalingen uit hoofde van afvloeiingsregelingen en overige direct aan het reorganisatieprogramma toe te rekenen kosten. Deze kosten zijn verantwoord als een gedetailleerd plan voor afvloeiing is opgesteld. De verwachte uitstroom van middelen vindt plaats in 2014 en 2015. Circa 32% (2012: 36%) van de voorziening voor fiscale en juridische zaken heeft betrekking op fiscale claims. De voorziening voor fiscale en juridische zaken is gebaseerd op de best mogelijke schattingen, zoals beschikbaar op jaareinde waarbij rekening wordt gehouden met de adviezen van juridische en fiscale adviseurs. Het tijdstip van de uitgaande kasstromen die samenhangt met deze voorzieningen is onzeker, omdat de uitkomst van de geschillen en de tijd die daarmee gemoeid is onvoorspelbaar zijn. In 'Overige' zijn voorzieningen begrepen ten behoeve van verlieslatende overeenkomsten, kredietverplichtingen en uit hoofde van het depositogarantiestelsel.

Looptijden voorzieningen van de Rabobank Groep (exclusief personeelsbeloningen en debiteurenvoorzieningen)				
in miljoenen euro's	Tot 1 jaar	1-5 jaar	Langer dan 5 jaar	Totaal
Per 31 december 2013	207	765	-	972
Per 31 december 2012	245	505	2	752

24 Uitgestelde belastingen

Uitgestelde belastingen worden berekend op alle tijdelijke verschillen in het kader van de 'liability'-methode. Voor de waardering van de uitgestelde belastingen is het effectieve belastingtarief in Nederland 25% (2012: 25%). Er hebben zich geen mutaties in de uitgestelde belastingvorderingen en -verplichtingen voorgedaan als gevolg van wijzigingen in het effectieve belastingtarief in Nederland. Er is geen uitgestelde belastingvordering opgenomen voor verrekenbare verliezen van in totaal 1.738 (2012: 1.759).

Deze verrekenbare verliezen hebben betrekking op meerdere belastingautoriteiten en hebben grotendeels een onbeperkte vervalttermijn. De uitgestelde belastingvorderingen voor verrekenbare verliezen die wel zijn opgenomen, zullen afhankelijk zijn van toekomstige belastbare winsten. Er is per 31 december 2013 geen aanleiding om aan te nemen dat er niet genoeg fiscale winsten zullen zijn.

	Uitgestelde belastingvorderingen	Uitgestelde belastingverplichtingen	Uitgestelde belastinglasten	Belasting niet-gerealiseerde resultaten
<i>in miljoenen euro's</i>				
Over het jaar eindigend op 31 december 2013				
Pensioenen en andere tegemoetkomingen na uittreding	35	-	502	-252
Bijzondere waardeverminderingen	641	-1	116	-
Financiële verplichtingen tegen reële waarde	-455	-	91	-
Overige voorzieningen	75	142	77	-
Afdekking renterisico	445	-	-278	-
Voorwaartse verliescompensatie	1.451	128	-784	-
Immateriële vaste activa	-68	-	-5	-
Herwaarderingsreserve - voor verkoop beschikbare financiële activa	1	7	-	34
Herwaarderingsreserve - kasstroomafdekkingen	-110	-	-	-4
Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen inclusief lease	-20	75	2	-
Overige tijdelijke verschillen	-84	-61	-14	-
Totaal	1.911	290	-293	-222
<i>in miljoenen euro's</i>				
Over het jaar eindigend op 31 december 2012				
Pensioenen en andere tegemoetkomingen na uittreding	361	-13	15	-537
Bijzondere waardeverminderingen	564	-355	59	-
Financiële verplichtingen tegen reële waarde	-	364	-112	-
Overige voorzieningen	38	88	-52	-
Afdekking renterisico	-	-177	238	-
Voorwaartse verliescompensatie	184	21	-21	-
Immateriële vaste activa	-14	83	-50	-
Herwaarderingsreserve - voor verkoop beschikbare financiële activa	23	94	-	-89
Herwaarderingsreserve - kasstroomafdekkingen	-	-5	-	-48
Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen inclusief lease	10	138	-12	-
Overige tijdelijke verschillen	-206	-52	21	-
Totaal	960	186	86	-674

25 Personeelsbeloningen

in miljoenen euro's	2013	2012
Personeelsbeloningen activa	-6	-8
Personeelsbeloningen passiva	288	1.464
Totale personeelsbeloningen	282	1.456
Pensioenregelingen	66	1.262
Overige personeelsbeloningen	216	194
Totale personeelsbeloningen	282	1.456

25.1 Pensioenregelingen

De Rabobank heeft in mei 2013 overeenstemming bereikt met de vakorganisaties over aanpassing van de cao. Onderdeel van de afspraken is een nieuwe pensioenregeling voor de regeling die is ondergebracht bij het Rabobank Pensioenfonds. De nieuwe pensioenregeling is met terugwerkende kracht per 1 januari 2013 ingegaan. De nieuwe pensioenregeling is een collectieve toegezegdebijdrageregeling met een pensioenleeftijd van 67 jaar en een nagestreefd opbouwpercentage van 2. De Rabobank stelt jaarlijks een volgens een vaste systematiek bepaalde pensioenpremie beschikbaar aan het Rabobank Pensioenfonds, waarmee het de nagestreefde pensioenopbouw voor in het dienstjaar verrichte prestaties volgens een voorwaardelijke middel-loon-pensioenregeling met een voorwaardelijke indexatie tracht te realiseren. Met betaling van de jaarlijkse pensioenpremie zal de Rabobank volledig en definitief aan al haar pensioenverplichtingen hebben voldaan. De Rabobank heeft daarmee geen enkele financiële verplichting meer met betrekking tot achterliggende deelnemersjaren en de reeds opgebouwde pensioenen. In samenhang met de overgedragen risico's betaalde de Rabobank eenmalig een bedrag van 500 ten behoeve van de vorming van een indexatiedepot. Bovendien stelt de Rabobank zich gedurende de periode 2014-2020 garant voor het realiseren van de nagestreefde pensioenopbouw voor de in deze periode verrichte prestaties tot een bedrag van maximaal 250.

De nieuwe pensioenregeling kwalificeert onder IAS 19 als toegezegdebijdrageregeling. De verplichting van de Rabobank is beperkt tot de verschuldigde premiebetalingen onder aftrek van reeds betaalde bijdragen. Actuariële veronderstellingen spelen geen rol meer bij de bepaling van de verplichting. In de verslagperiode zijn tot het moment van afwikkeling van de toegezegdpensioenregeling herwaarderings van de nettoverplichting van het Rabobank Pensioenfonds van -667 direct verwerkt in het eigen vermogen. De herwaardering van de verplichting is bij afwikkeling van de toegezegdpensioenregeling als onderdeel van het resultaat op beëindiging van de toegezegdpensioenregeling in de winst-en-verliesrekening verwerkt. Op de ingangsdatum van de nieuwe pensioenregeling bedroegen de totale cumulatieve actuariële resultaten van de oude toegezegdpensioenregeling, welke zijn opgenomen in het eigen vermogen -2.320. De pensioenverplichting bedroeg 1.100. Deze is als onderdeel van het resultaat op beëindiging van de toegezegdpensioenregeling vrijgevallen in de winst-en-verliesrekening, na aftrek van belasting ad 275. De eenmalige betaling van 500 is eveneens als onderdeel van het resultaat op beëindiging van de toegezegdpensioenregeling in de winst-en-verliesrekening verwerkt (375 na belastingen). Het resultaat op de beëindiging van de toegezegdpensioenregeling is opgenomen in de post 'Overige resultaten'. De reguliere pensioenlasten, opgenomen in de post personeelskosten, voor de regeling ondergebracht bij het Rabobank Pensioenfonds bedroegen per saldo 486 (2012: 359). De totale baten en lasten na belastingen in de verslagperiode zoals verwerkt in het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten, uit hoofde van de regeling ondergebracht bij de Stichting Rabobank Pensioenfonds is uitgekomen op -11.

in miljoenen euro's	2013
Herwaarderings van de nettoverplichting	-667
Resultaat beëindiging toegezegdpensioenregeling	1.517
Betaling in verband met beëindiging toegezegdpensioenregeling	-375
Reguliere pensioenlast Rabobank Pensioenfonds	-486
Totale baten en lasten na belasting	-11

Aangezien de pensioenregeling die ondergebracht is in de Stichting Rabobank Pensioenfonds niet meer kwalificeert als een toegezegdpensioenregeling blijven nagenoeg alleen de pensioenregelingen van Friesland Bank en ACCBank per 31 december 2013 nog over als een toegezegdpensioenregeling. Dit zijn, al dan niet in een fonds ondergebrachte, toegezegdpensioenregelingen op basis van middelloon. De activa van de in een fonds ondergebrachte regelingen worden onafhankelijk van de Rabobankactiva aangehouden in afzonderlijke, door trustees beheerde fondsen. De verplichtingen worden elk jaar op basis van de door IFRS voorgeschreven methode door onafhankelijke actuarissen gewaardeerd. De meest recente actuariële waarderingen zijn verricht ultimo 2013. De tabellen met betrekking tot de beleggingen in planactiva, de gewogen gemiddelden van de belangrijkste actuariële veronderstellingen en de toekomstige premiebetalingen in 2013 hebben betrekking op deze twee pensioenregelingen. De tabel met betrekking tot de beleggingen in planactiva zijn gebaseerd op de pensioenregeling van ACCBank.

in miljoenen euro's	2013	2012
Contante waarde van in een fonds ondergebrachte verplichtingen	545	19.464
Reële waarde van planactiva	479	18.202
Nettoverplichtingen	66	1.262

Het verloop van de planactiva en verplichtingen:

in miljoenen euro's	2013	2012
Contante waarde van in een fonds ondergebrachte verplichtingen		
Contante waarde aanspraken 1 januari	19.464	15.405
Valutakoersverschillen	-	2
Interest	244	708
Toename aanspraken in het boekjaar	225	471
Premiebijdrage werknemers	16	40
Uitkeringen	-119	-289
Waardeoverdracht	-	27
Beëindiging pensioenregelingen	-20.620	-127
Overgedragen naar vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-334
Overname Friesland Bank	-	290
Curtailments	-6	-12
Overig	-3	59
Actuariel resultaat voortvloeiend uit wijzigingen in demografische veronderstellingen	-47	30
Actuariel resultaat voortvloeiend uit wijzigingen in financiële veronderstellingen	1.391	3.194
Contante waarde van in een fonds ondergebrachte verplichtingen 31 december	545	19.464
Reële waarde van planactiva		
Reële waarde activa 1 januari	18.202	16.208
Valutakoersverschillen	-	1
Interest	230	752
Premiebijdrage werkgever	491	573
Premiebijdrage werknemer	17	40
Uitkeringen	-119	-289
Waardeoverdrachten en kosten	-5	-5
Beëindiging pensioenregelingen	-18.779	-94
Overgedragen naar vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	-	-284
Overname Friesland Bank	-	288
Overig	-3	-76
Actuariel resultaat	445	1.088
Reële waarde planactiva 31 december	479	18.202

De verwachte premiebijdrage voor 2014 bedraagt circa 7. De planactiva zijn als volgt belegd:

	2013	2012
Aandelen en alternaties	31,6%	41,6%
Rentedragende waardepapieren	26,4%	48,8%
Vastgoed	6,2%	6,1%
Liquiditeiten	35,8%	3,5%
Totaal	100%	100%

De in de geconsolideerde winst-en-verliesrekening over het boekjaar verantwoorde kosten zijn opgenomen in de volgende tabel. De resultaten uit hoofde van de omzetting van het Rabobank Pensioenfonds van een toegezegdpensioenregeling naar een toegezegdebijdrageregeling is opgenomen in hoofdstuk 36 'Overige resultaten'.

in miljoenen euro's	2013	2012
Rente over verplichting	244	708
Rente over planactiva	-230	-752
Kosten op basis van diensttijd gedurende het jaar	225	471
Verliezen/(winsten) op kortingen, vereffeningen en kosten	-1	76
Totale kosten toegezegdpensioenregelingen	238	503

De gewogen gemiddelden van de belangrijkste actuariële veronderstellingen ten behoeve van de waardering van de voorziening voor pensioenen (toegezegdpensioenregelingen) zijn per 31 december (in % per jaar):

	2013	2012
Disconteringsfactor	3,8%	3,5%
Looninflatie	2,5%	1,7%
Prijsinflatie	2,0%	2,0%

25.2 Overige personeelsbeloningen

De overige personeelsverplichtingen bestaan voornamelijk uit VUT-verplichtingen voor een bedrag van 1 (2012: -4) en verplichtingen voor toekomstige jubilea-uitkeringen voor een bedrag van 96 (2012: 99).

26 Achtergestelde schulden

in miljoenen euro's	2013	2012
Rabobank Nederland	7.782	4.620
Trust Preferred Securities II	-	415
Friesland Bank	9	345
Overige	24	27
Totaal achtergestelde schulden	7.815	5.407

Het verloop van de Trust Preferred Securities II is in de onderstaande tabel weergegeven.

in miljoenen euro's	2013	2012
Trust Preferred Securities II		
Stand 1 januari	415	429
Aflossing Trust Preferred Securities II	-415	-
Valutaverschillen en overige	-	-14
Stand 31 december	-	415

In 2013 zijn door Rabobank Nederland drie achtergestelde leningen uitgegeven, te weten een lening van 1.000 met een vast rentepercentage van 3,875% vervallend in 2023, een lening van USD 1.750 met een vast rentepercentage van 4,625% vervallend in 2023 en een lening van USD 1.250 met een vast rentepercentage van 5,75% vervallend in 2043.

In 2012 zijn door Rabobank Nederland drie achtergestelde leningen uitgegeven, te weten een lening van 1.000 met een vast rentepercentage van 4,125% vervallend in 2022, een lening van GBP 500 met een vast rentepercentage van 5,25% vervallend in 2027 en een lening van USD 1.500 met een vast rentepercentage van 3,95% vervallend in 2022.

In 2010 is door Rabobank Nederland een lening uitgegeven van 1.000 met een vast rentepercentage van 3,75% en vervallend in 2020.

In 2009 is door Rabobank Nederland een lening uitgegeven van 1.000 met een vast rentepercentage van 5,875% en vervallend in 2019.

In 2003 zijn door Rabobank Capital Funding Trust II te Delaware, een groepsmaatschappij van Rabobank Nederland, 1,75 miljoen niet-cumulatieve Trust Preferred Securities uitgegeven. De vergoeding bedraagt 5,26% tot en met 31 december 2013. Daarna is de verwachte vergoeding gelijk aan driemaands USD Libor plus 1,6275%. De totale opbrengst van deze emissie bedroeg USD 1.750. Per 31 december 2013 zijn deze Trust Preferred Securities, na voorafgaande schriftelijke toestemming van DNB, afgelost.

27 Niet in de balans opgenomen voorwaardelijke verbintenissen en verplichtingen

Kredietgerelateerde voorwaardelijke verplichtingen

Kredietverstrekkingverplichtingen vertegenwoordigen niet-gebruikte delen van machtigingen tot het verstrekken van kredieten in de vorm van leningen, financiële garanties, kredietbrieven of andere lening-gerelateerde financiële instrumenten. Wat betreft het kredietrisico van kredietverstrekkingverplichtingen, staat de Rabobank potentieel bloot aan verliezen voor een bedrag dat gelijk is aan het totaal van de niet-gebruikte verplichtingen. Het waarschijnlijke verliesbedrag is echter lager dan het totaal van de niet-gebruikte verplichtingen, omdat de meeste kredietverstrekkingverplichtingen gebonden zijn aan handhaving door cliënten van specifieke kredietstandaarden. Financiële garanties vertegenwoordigen onherroepelijke waarborgen dat, mits aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan, de Rabobank tot betaling overgaat als de cliënt zijn verplichting aan derden niet nakomt. De Rabobank gaat ook kredietverstrekkingverplichtingen aan in de vorm van kredietfaciliteiten die beschikbaar zijn om de liquiditeitsbehoeften van onze cliënten veilig te stellen, maar die nog niet zijn aangesproken.

In de voorwaardelijke verplichtingen zijn garanties voor verschaffers van collectieve en individuele pensioen-spaarregelingen, zoals vereist door overheden, begrepen. De kans op een uitstroom van middelen die economische voordelen in zich bergen uit deze garanties is zeer onwaarschijnlijk.

in miljoenen euro's	2013	2012
Financiële garanties	11.429	14.904
Kredietverstrekkingverplichting	32.126	33.061
Letters of credit	5.919	5.583
Overige voorwaardelijke verplichtingen	82	-
Totaal kredietgerelateerde en voorwaardelijke verplichtingen	49.556	53.548

De contractuele verbintenissen in verband met de aankoop, bouw en ontwikkeling van materiële vaste activa en vastgoedbeleggingen bedragen 478 (2012: 551).

De Rabobank is betrokken in gerechtelijke- en arbitrageprocedures in Nederland en in het buitenland, waaronder de Verenigde Staten, in verband met claims door en tegen de Rabobank Groep voortkomend uit haar bedrijfsactiviteiten. Meer informatie hierover is opgenomen in paragraaf 4.11 'Procedures'.

Verplichtingen uit hoofde van operationele leaseovereenkomsten

De Rabobank is diverse operationele leaseovereenkomsten als lessee aangegaan voor met name de huur van panden, informatiesystemen en auto's. De toekomstige netto minimum leasebetalingen in het kader van niet-opzegbare operationele leaseovereenkomsten zijn als volgt:

in miljoenen euro's	2013	2012
Niet later dan 1 jaar	66	77
Later dan 1 jaar en niet later dan 5 jaar	162	205
Later dan 5 jaar	123	195
Totaal verplichtingen uit hoofde van operationele leaseovereenkomsten	351	477

De verwachte toekomstige minimum leasebetalingsontvangsten in het kader van onderverhuur bedragen 16 (2012: 9). De operationele leasekosten bedragen 90 (2012: 89). Deze zijn in de winst-en-verliesrekening verantwoord als 'Andere beheerskosten'.

Ontvangsten uit hoofde van operationele leaseovereenkomsten

De Rabobank is diverse operationele leaseovereenkomsten als lessor aangegaan. De toekomstige minimum leasebetalingsontvangsten in het kader van niet-opzegbare operationele leaseovereenkomsten zijn als volgt:

in miljoenen euro's	2013	2012
Niet later dan 1 jaar	1.137	1.032
Later dan 1 jaar en niet later dan 5 jaar	2.210	1.900
Later dan 5 jaar	172	20
Totaal operationele leaseovereenkomstontvangsten	3.519	2.952

Er zijn geen voorwaardelijke leasebetalingen als baten in het boekjaar opgenomen.

28 Eigen vermogen Rabobank Nederland en lokale Rabobanken

Eigen vermogen Rabobank Nederland en lokale Rabobanken.

in miljoenen euro's	2013	2012
Omrekeningsreserves vreemde valuta	-575	-163
Herwaarderingsreserve - voor verkoop beschikbare beleggingen in financiële activa	282	420
Herwaarderingsreserve - deelnemingen	29	50
Herwaarderingsreserve - kasstroomafdekkingen	49	40
Herwaarderingsreserve - pensioenen	-3.251	-2.493
Ingehouden winsten	28.107	27.457
Totaal reserves en ingehouden winsten per jaareinde	24.641	25.311

De mutaties in reserves waren als volgt:

in miljoenen euro's	2013	2012
Omrekeningsverschillen gedurende het jaar		
Openingssaldo	-163	86
Valutaomrekeningsverschillen gedurende het jaar	-412	-249
Eindsaldo	-575	-163

In de omrekeningsreserves vreemde valuta is geen bedrag (2012: -6) begrepen uit hoofde van vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten.

in miljoenen euro's	2013	2012
Herwaarderingsreserve - voor verkoop beschikbare financiële activa		
Openingssaldo	420	93
Valutakoersverschillen	-43	21
Wijzigingen in geassocieerde deelnemingen	-28	59
Wijzigingen in reële waarde	-34	393
Amortisatie als gevolg van gereclassificeerde activa	37	55
Naar nettowinst overgebrachte resultaten	-70	-201
Eindsaldo	282	420

In de herwaarderingsreserve - voor verkoop beschikbare financiële activa is een bedrag van 20 (2012: 24) begrepen uit hoofde van vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten.

in miljoenen euro's	2013	2012
Herwaarderingsreserve - deelnemingen		
Openingssaldo	50	66
Wijzigingen in reële waarde	-21	-16
Eindsaldo	29	50

Een belang kan zodanig worden uitgebreid dat sprake is van consolidatie. In dat geval wordt het oorspronkelijke belang geherwaardeerd tegen de reële waarde op het moment van uitbreiding van het belang. In de herwaarderingsreserve - deelnemingen is geen bedrag (2012: 20) begrepen uit hoofde van vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten.

in miljoenen euro's	2013	2012
Herwaarderingsreserve - kasstroomafdekking		
Openingssaldo	40	-112
Wijzigingen in reële waarde	1.450	145
Naar nettowinst overgebrachte resultaten	-1.459	7
Eindsaldo	49	40

in miljoenen euro's	2013	2012
Herwaarderingsreserve - pensioenen		
Openingssaldo	-2.493	-882
Wijzigingen in reële waarde	-758	-1.611
Eindsaldo	-3.251	-2.493

in miljoenen euro's	2013	2012
Ingehouden winsten		
Openingssaldo	27.457	26.367
Nettowinst toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	929	843
Overige	-279	247
Eindsaldo	28.107	27.457
Totaal reserves en winstreserve	24.641	25.311

29 Rabobank (Leden)certificaten

In het kader van haar ledenwaarderingsprogramma heeft de Rabobank in de jaren 2000 - 2005 ledencertificaten uitgegeven. Deze ledencertificaten waren certificaten van aandelen op naam in de volgende beleggingsinstellingen: de Rabobank Ledencertificaten (I) N.V., de Rabobank Ledencertificaten II N.V. en de Rabobank Ledencertificaten III N.V.. Er zijn vier emissies geweest (in 2000, 2001, 2002 en 2005) voor een bedrag van ruim 6.300. Op 30 december 2008 zijn de beleggingsinstellingen gefuseerd tot één beleggingsinstelling: de Rabobank Ledencertificaten N.V.. In 2011 was het door wijzigingen in internationale wet- en regelgeving (de zogenoemde Basel III-afspraken) nodig de Rabobank (Leden)certificaten licht aan te passen. De (nieuwe) Rabobank (Leden)certificaten zijn certificaten van participaties die rechtstreeks door Rabobank Nederland zijn uitgegeven. Door de omwisseling kunnen de (nieuwe) Rabobank (Leden)certificaten net als de voormalige Rabobank (Leden)certificaten mee blijven tellen als eigen vermogen (common equity tier-1) van de Rabobank Groep. Tot ongeveer februari 2013 waren vraag en aanbod op de interne markt ongeveer gelijk aan elkaar. Daarna nam het aanbod toe en viel de vraag weg als gevolg van de schuldencrisis en marktomstandigheden voor met name achtergesteld schuld papier en als gevolg van het zorgplichtprogramma van Rabobank Nederland. Rabobank Nederland heeft Rabobank (Leden)certificaten waar geen vraag naar was op de interne markt gekocht. Rabobank Nederland heeft in oktober 2012 van DNB toestemming verkregen om 1 miljard euro aan Rabobank (Leden)certificaten op te kopen in haar opkoopfonds (Treasury Stock). In augustus 2013 heeft Rabobank Nederland aangekondigd, dat bij het bereiken van 1 miljard euro aan Rabobank (Leden)certificaten in de Treasury Stock, DNB akkoord heeft gegeven dit miljard in te trekken waardoor daarna opnieuw voor 1 miljard euro ruimte zou ontstaan. Hierdoor kon er voor 2 miljard euro aan Rabobank (Leden)certificaten worden ingekocht. Tot ongeveer eind oktober lag het overaanbod aan Rabobank (Leden)certificaten in lijn met wat verwacht werd. Echter, er was een toename van het aanbod van Rabobank (Leden)certificaten op de interne markt na de bekendmaking van de Libor-schikking. Op 6 november 2013 heeft Rabobank Nederland het aantal uitstaande Rabobank (Leden)certificaten verminderd met 40 miljoen (1 miljard euro). Begin december 2013 is er door de Rabobank een overeenkomst aangegaan met een derde partij om Rabobank Ledencertificaten door te plaatsen naar institutionele beleggers. Tegelijkertijd is aangekondigd dat de beoogde minimum vergoeding wordt verhoogd van 5,2% naar 6,5% op jaarbasis en dat de Rabobank voornemens was de Rabobank (Leden)certificaten te noteren aan een beurs. Door de notering wordt de investeerdersbasis verbreed en de verhandelbaarheid verbeterd. Er is in december 2013 tweemaal gebruik gemaakt van de plaatsingsmogelijkheid voor in totaal 1 miljard euro nominaal. Op 14 januari 2014 is de vergadering van certificaathouders akkoord gegaan met de voorgestelde wijziging om een notering aan Euronext Amsterdam mogelijk te maken. Vervolgens zijn vanaf 27 januari 2014 de Rabobank Certificaten genoteerd aan Euronext Amsterdam. De in 2013 uitbetaalde vergoeding per certificaat bedroeg 1,275 euro (2012: 1,25 euro). De raad van bestuur heeft het recht om de vergoeding niet te betalen. Niet-uitbetaalde vergoedingen worden later niet alsnog betaald. Ultimo 2013 bedroeg het aantal certificaten 237.961.365 stukken. Eind 2013 belegden ongeveer 125.000 beleggers in de Rabobank (Leden)certificaten. De in dit overzicht opgenomen bedragen zijn gebaseerd op de nominale waarde ad 25 euro per Rabobank (Leden)certificaat. Agio en disagio op uitgegeven en teruggenomen Rabobank (Leden)certificaten en de kosten van de uitgifte na aftrek van belastingen zijn verwerkt in de ingehouden winsten (zie het geconsolideerd vermogensoverzicht). De kasstromen uit hoofde van de mutaties gedurende het jaar van de Rabobank (Leden)certificaten zijn vermeld in het geconsolideerd overzicht van kasstromen. In paragraaf 4.9 'Reële waarden van financiële activa en verplichtingen' zijn de derivaten die zijn verkregen bij de uitgiftes in december 2013 nader toegelicht.

Rabobank (Leden)certificaten		
in miljoenen euro's	2013	2012
Mutatie gedurende het jaar:		
Openingssaldo	6.672	6.614
Gedurende het jaar teruggenomen Rabobank (Leden)certificaten	-2.074	-167
Omwisseling Rabobank Extra Ledenobligaties	225	225
Gedurende het jaar uitgegeven Rabobank (Leden)certificaten	1.000	-
Eindsaldo	5.823	6.672

30 Capital Securities en Trust Preferred Securities III tot en met VI

De Capital Securities en Trust Preferred Securities III tot en met VI zijn als volgt onder te verdelen:

in miljoenen euro's	2013	2012
Capital Securities	7.265	7.350
Trust Preferred Securities III tot en met VI	1.269	1.340
Totaal Capital Securities en Trust Preferred Securities III tot en met VI	8.534	8.690

Capital Securities

Alle Capital Securities zijn eeuwigdurend en hebben geen vervaldatum. De vergoeding op de Capital Securities is voor iedere uitgifte als volgt:

Uitgifte USD 2.000 miljoen

De vergoeding bedraagt 8,40% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (9 november 2011) halfjaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 29 december 2011. De Capital Securities zijn eeuwigdurend en voor het eerst aflosbaar op 29 juni 2017. Als de Capital Securities niet (vervroegd) zijn afgelost, wordt de vergoeding opnieuw, maar zonder renteopstap, voor een vijfjaarsperiode vastgesteld op basis van de US Treasury Benchmark Rate plus een opslag van 7,49%.

Uitgifte USD 2.000 miljoen

De vergoeding bedraagt 8,375% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (26 januari 2011) halfjaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 26 juli 2011. Vanaf 26 juli 2016 en als de Capital Securities niet vervroegd zijn afgelost, wordt de vergoeding opnieuw, maar zonder renteopstap, voor een vijfjaarsperiode vastgesteld op basis van de US Treasury Benchmark Rate plus een opslag van 6,425%.

Uitgifte EUR 500 miljoen

De vergoeding bedraagt 9,94% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (27 februari 2009) jaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 27 februari 2010. Vanaf 27 februari 2019 wordt de vergoeding elk kwartaal betaalbaar gesteld op basis van de driemaands Euribor plus een opslag van 7,50% per jaar.

Uitgifte NZD 280 miljoen

De vergoeding bedraagt de vijfjaars swaprente plus een opslag van 3,75% per jaar en is op 25 mei 2009 vastgesteld op 8,7864% per jaar. De vergoeding wordt vanaf de uitgiftedatum (27 mei 2009) elk kwartaal achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 18 juni 2009 (korte eerste renteperiode). Vanaf 18 juni 2014 wordt de vergoeding elk kwartaal betaalbaar gesteld op basis van de vijfjaars swaprente plus een opslag van 3,75% per jaar, zoals zal worden vastgesteld op 18 juni 2014. De vergoeding wordt vanaf 18 juni 2019 elk kwartaal betaalbaar gesteld op basis van de 90-daags 'bank bill' swaprente plus een opslag van 3,75% per jaar.

Uitgifte USD 2.868 miljoen

De vergoeding bedraagt 11,0% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (4 juni 2009) halfjaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 31 december 2009 (lange eerste renteperiode). Vanaf 30 juni 2019 wordt de vergoeding elk kwartaal betaalbaar gesteld op basis van de driemaands USD Libor plus een opslag van 10,868% per jaar.

Uitgifte CHF 750 miljoen

De vergoeding bedraagt 6,875% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (14 juli 2009) jaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 12 november 2009 (korte eerste renteperiode). Vanaf 12 november 2014 wordt de vergoeding halfjaarlijks betaalbaar gesteld op basis van de zesmaands CHF Libor plus een opslag van 4,965% per jaar.

Uitgifte USD 130 miljoen

De vergoeding bedraagt 7% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (6 juni 2008) halfjaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 6 december 2008. Deze uitgifte is op de eerste vervroegde aflossingsdatum in 2013 afgelost.

Uitgifte GBP 250 miljoen

De vergoeding bedraagt 6,567% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (10 juni 2008) halfjaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 10 december 2008. Vanaf 10 juni 2018 wordt de vergoeding halfjaarlijks betaalbaar gesteld op basis van de zesmaands GBP Libor plus een opslag van 2,825% per jaar.

Uitgifte CHF 350 miljoen

De vergoeding bedraagt 5,50% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (27 juni 2008) jaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 27 juni 2009. Vanaf 27 juni 2018 wordt de vergoeding halfjaarlijks betaalbaar gesteld op 27 juni en 27 december van ieder jaar op basis van de zesmaands CHF Libor plus een opslag van 2,80% per jaar.

Uitgifte ILS 323 miljoen

De vergoeding bedraagt 4,15% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (14 juli 2008) jaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 14 juli 2009. Vanaf 14 juli 2018 wordt de vergoeding jaarlijks betaalbaar gesteld op basis van een index die gerelateerd is aan de rente op de Israëlische staatsobligaties met een looptijd van tussen de vier en een half en vijf en een half jaar plus een opslag van 2,0% per jaar.

Uitgifte USD 225 miljoen

De vergoeding bedraagt 7,375% per jaar en wordt vanaf de uitgiftedatum (24 september 2008) halfjaarlijks achteraf betaalbaar gesteld, voor het eerst op 24 maart 2009.

Uitgifte USD 750 miljoen

De vergoeding op de USD Capital Securities bedraagt 7% per jaar en wordt halfjaarlijks achteraf vanaf de uitgiftedatum 22 oktober 2007 en voor het eerst op 22 april 2008 betaalbaar gesteld. Deze uitgifte is op de eerste vervroegde aflossingsdatum op 22 oktober 2012 afgelost.

Uitgifte NZD 900 miljoen

De vergoeding op de NZD Capital Securities is gelijk aan de éénjaars swaprente plus een marge van 0,76% per jaar en wordt jaarlijks op 8 oktober tot en met 8 oktober 2017 betaalbaar gesteld. Vanaf 8 oktober 2017 wordt de vergoeding elk kwartaal betaalbaar gesteld op basis van de 90-daagse 'bank bill' swaprente plus eenzelfde marge.

De hoogte van de winst van Rabobank Nederland kan van invloed zijn op de uitbetaling van de vergoeding op de Capital Securities. De Capital Securities zijn in geval van insolventie van Rabobank Nederland achtergesteld bij de rechten van alle andere (huidige en toekomstige) schuldeisers van Rabobank Nederland, tenzij de inhoud van het recht van die andere schuldeisers anders bepaalt.

Uitgifte EUR 125 miljoen

In november 2004 heeft Friesland Bank N.V. perpetual capital securities uitgegeven. Dit is een 'eeuwigdurende' obligatielening die genoteerd is aan Euronext. Na voorafgaande toestemming van de toezichthouder mag de lening naar keuze van de bank, in zijn geheel worden afgelost vanaf 3 december 2014. De obligaties zijn achtergesteld bij alle andere huidige en toekomstige schulden van de bank. In het kader van het toezicht is de obligatielening als kernvermogen aangemerkt. De coupon van deze obligatielening is gekoppeld aan het rendement van Nederlandse staatsleningen met een looptijd van tien jaar, verhoogd met een marge van 0,125%, maar maximaal 8%. De rentevergoeding wordt elk kwartaal opnieuw vastgesteld. Rentebetaling moet worden opgeschort als 20 dagen voor de betaaldatum bekend is dat door de rentebetaling de solvabiliteitsratio lager wordt dan de minimum vermogensseis, zoals door de toezichthouder is bepaald. Daarnaast kan de bank besluiten de rentebetalingen op te schorten.

Trust Preferred Securities III tot en met VI uitgegeven door groepsmaatschappijen

In 2004 is een viertal tranches niet-cumulatieve Trust Preferred Securities uitgegeven:

- Rabobank Capital Funding Trust III te Delaware, een groepsmaatschappij van Rabobank Nederland, heeft 1,50 miljoen niet-cumulatieve Trust Preferred Securities uitgegeven. De verwachte vergoeding bedraagt 5,254% tot en met 21 oktober 2016. Vanaf 21 oktober 2016 tot en met 31 december 2016 is de verwachte vergoeding gelijk aan het voor die periode geïnterpoleerde USD Libor tarief plus 1,5900%. Het recht bestaat om de vergoeding niet te betalen. Daarna is de verwachte vergoeding gelijk aan de driemaands USD Libor plus 1,5900%. De totale opbrengst van deze emissie bedroeg USD 1.500 miljoen. Het recht bestaat om, na voorafgaande schriftelijke toestemming van DNB, vanaf 21 oktober 2016 op iedere betaaldatum van de vergoeding (in casu ieder kwartaal) deze Trust Preferred Securities terug te kopen;
- Rabobank Capital Funding Trust IV te Delaware, een groepsmaatschappij van Rabobank Nederland, heeft 350 duizend niet-cumulatieve Trust Preferred Securities uitgegeven. De verwachte vergoeding bedraagt 5,556% tot en met 31 december 2019. Daarna is de verwachte vergoeding gelijk aan de zesmaands GBP Libor plus 1,4600%. Het recht bestaat om de vergoeding niet te betalen. De totale opbrengst van deze emissie bedroeg GBP 350 miljoen. Het recht bestaat om, na voorafgaande schriftelijke toestemming van DNB, vanaf 31 december 2019 op iedere betaaldatum van de vergoeding (in casu ieder halfjaar) deze Trust Preferred Securities terug te kopen;
- Rabobank Capital Funding Trust V te Delaware, een groepsmaatschappij van Rabobank Nederland, heeft 250 duizend niet-cumulatieve Trust Preferred Securities uitgegeven. De verwachte vergoeding bedraagt de driemaands BBSW plus 0,6700% tot en met 31 december 2014. Daarna is de verwachte vergoeding gelijk aan de driemaands BBSW plus 1,6700%. Het recht bestaat om de vergoeding niet te betalen. De totale opbrengst van deze emissie bedroeg AUD 250 miljoen. Het recht bestaat om, na voorafgaande schriftelijke toestemming van DNB, vanaf 31 december 2014 op iedere betaaldatum van de vergoeding (in casu ieder kwartaal) deze Trust Preferred Securities terug te kopen;
- Rabobank Capital Funding Trust VI te Delaware, een groepsmaatschappij van Rabobank Nederland, heeft 250 duizend niet-cumulatieve Trust Preferred Securities uitgegeven. De verwachte vergoeding bedraagt 6,415% tot en met 31 december 2014. Daarna is de verwachte vergoeding gelijk aan de driemaands BBSW plus 1,6700%. Het recht bestaat om de vergoeding niet te betalen. De totale opbrengst van deze emissie bedroeg AUD 250 miljoen. Het recht bestaat om, na voorafgaande schriftelijke toestemming van DNB, vanaf 31 december 2014 op iedere betaaldatum van de vergoeding (in casu ieder kwartaal) deze Trust Preferred Securities terug te kopen.

Op de onder achtergestelde schulden opgenomen Trust Preferred Securities die in 1999 en 2003 zijn uitgegeven, is een vergoeding verschuldigd als:

- (I) de Rabobank Groep in het voorafgaande jaar een nettowinst heeft geboekt (na belasting en buitengewone lasten), zoals blijkt uit de meest recente, gecontroleerde en vastgestelde jaarrekening van Rabobank Nederland op geconsolideerde basis; of
- (II) als een vergoeding wordt uitgekeerd op stukken met een meer achtergesteld karakter (zoals de Rabobank (Leden)certificaten) of op stukken van gelijke rang (pari passu); met dien verstande er geen vergoeding is verschuldigd als DNB zich hiertegen verzet (bijvoorbeeld wanneer de solvabiliteitsratio van de Rabobank Groep lager is dan 8%).

In het geval van de Trust Preferred Securities die in 2004 zijn uitgegeven, geldt het hierboven onder (i) gestelde niet; de overige voorwaarden zijn gelijk. Als de Rabobank Groep winst maakt, dan heeft de Rabobank de discretie om al dan niet een vergoeding uit te keren op deze stukken.

Trust Preferred Securities		
in miljoenen euro's	2013	2012
Mutatie gedurende het jaar:		
Openingsaldo	1.340	1.399
Valutaverschillen en overige	-71	-59
Eindsaldo	1.269	1.340

31 Overige belangen van derden

Deze post heeft betrekking op de door derden aangehouden aandelen in het kapitaal van dochterondernemingen en andere groepsondernemingen. Het bedrag in 'Overige belangen van derden' uit hoofde van vaste activa en verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten is nihil (2012: 3).

in miljoenen euro's	2013	2012
Openingsaldo	1.407	2.676
Nettowinst	52	95
Valutaomrekeningsverschillen	-16	-5
In consolidatie opgenomen/afgestoten deelnemingen	-	-8
Verkoop Sarasin	-	-661
Uitbreiding belang Obvion en Bank BGZ	-	-591
Herwaarderingsreserve - voor verkoop beschikbare financiële activa	-	22
Uitbreiding belang structured finance deal	-360	-
Overige	-44	-121
Eindsaldo	1.039	1.407

32 Rente

in miljoenen euro's	2013	2012
Rentebaten		
Geldmiddelen en kasequivalenten	102	173
Vorderingen op andere banken	289	353
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	158	214
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	86	100
Kredieten aan cliënten	19.203	20.683
Voor verkoop beschikbare financiële activa	1.550	1.745
Voor economische afdekkingsdoeleinden aangehouden derivaten	-1.787	-1.557
Pensioenen	13	44
Overige	142	210
Totaal rentebaten	19.756	21.965
Rentelasten		
Schulden aan andere banken	514	667
Overige handelsverplichtingen	28	43
Toevertrouwde middelen	4.458	5.714
Uitgegeven schuldpapieren	4.619	5.562
Overige schulden	251	127
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	711	594
Overige	82	87
Totaal rentelasten	10.663	12.794
Rente	9.093	9.171

De geactiveerde rente voor kwalificerende activa bedraagt 36 (2012: 31). Het gemiddeld toegepaste rentepercentage voor de bepaling van de te activeren rentekosten ligt in de range van 1,9% tot 5,5% (2012: van 2,6% tot 5,5%).

33 Provisies

in miljoenen euro's	2013	2012
Baten uit hoofde van provisies		
Vermogensbeheer	70	276
Assurantieprovisie	341	358
Kredietbedrijf	502	498
Aan- en verkoop van andere financiële activa	179	212
Betalingsdiensten	587	610
Bewaringsprovisies en effectendiensten	28	45
Bemiddelingsprovisie	158	182
Overige transacties in financiële instrumenten	81	180
Overige provisiebaten	248	216
Totaal baten uit hoofde van provisies	2.194	2.577
Lasten uit hoofde van provisies		
Vermogensbeheer	1	19
Aan- en verkoop van andere financiële activa	65	184
Betalingsdiensten	21	5
Bewaringsprovisies en effectendiensten	10	7
Bemiddelingsprovisies	42	41
Overige provisielasten	55	93
Totaal lasten uit hoofde van provisies	194	349
Provisies	2.000	2.228

34 Resultaat geassocieerde deelnemingen

in miljoenen euro's	2013	2012
Aandeel Rabobank in resultaat van geassocieerde deelnemingen	207	245
Beëindigde/afgestoten belangen van geassocieerde deelnemingen	-50	10
Resultaat van geassocieerde deelnemingen	157	255
De geassocieerde deelnemingen kunnen als volgt worden samengevat:		
Totaal activa ultimo boekjaar	103.800	104.299
Totaal verplichtingen ultimo boekjaar	93.089	92.887
Totaal opbrengsten	25.689	27.783
Nettoresultaat	692	663

35 Resultaat uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening

in miljoenen euro's	2013	2012
Resultaat uit voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa en derivaten	-798	1.931
Resultaat uit overige financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	816	-1.272
Overige	214	213
Totaal resultaat uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	232	872

De in de bovenstaande tabel vermelde financiële activa en passiva komen gecombineerd in portefeuilles voor. Resultaten op deze instrumenten moeten in onderlinge samenhang worden beschouwd.

in miljoenen euro's	2013	2012
Resultaat uit rente-instrumenten	-144	637
Resultaat uit eigenvermogeninstrumenten	178	5
Resultaat buitenlandse valuta	89	65
Overige	109	165
Totaal resultaat uit financiële activa en verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	232	872

36 Overige resultaten

in miljoenen euro's	2013	2012
Vastgoedactiviteiten	-498	57
Huurbaten	189	259
Beëindiging toegezegdpensioenregeling	1.522	-
Overige	269	642
Totaal overige resultaten	1.482	958

Het resultaat uit vastgoedactiviteiten bestaat uit projectbaten van 925 (2012: 1.526), projectlasten van 786 (2012: 1.306) en bijzondere waardeverminderingen van 637 (2012: 163).

De huurbaten bestaan uit operationele lease- en huurbaten uit vastgoedbeleggingen. De operationele leasebaten bestaan uit baten van 1.821 (2012: 1.818), afschrijving van 807 (2012: 802) en overige kosten van 701 (2012: 757). De huurbaten uit vastgoedbeleggingen bestaan uit baten van 58 (2012: 56), afschrijving van 11 (2012: 16) en overige kosten van 171 (2012: 40).

37 Personeelskosten

in miljoenen euro's	2013	2012
Lonen en salarissen	3.457	3.684
Sociale premies en verzekeringskosten	420	444
Pensioenkosten - toegezegdebijdrageregelingen	463	58
Pensioenkosten - toegezegdpensioenregelingen	224	547
Overige tegemoetkomingen na uittreding	9	-5
Overige personeelskosten	752	766
Totaal personeelskosten	5.325	5.494

Het gemiddelde aantal werknemers omgerekend naar fulltime-equivalenten van de Rabobank gedurende het jaar was 58.249 (2012: 59.649).

In 2011 is naar aanleiding van de implementatie van Basel III en de regeling beheerst beloningsbeleid binnen de Rabobank Groep een gewijzigd beloningsbeleid vastgesteld. In dat kader vindt de uitbetaling van de variabele beloning aan identified staff (medewerkers die een materiële invloed kunnen uitoefenen op het risicoprofiel van de Rabobank Groep) plaats over een zodanige periode dat adequaat rekening wordt gehouden met risico's die verbonden zijn aan de onderliggende ondernemingsactiviteiten. Een significant deel van ten minste 50% van de variabele beloning wordt dan ook uitgesteld betaald. Het directe deel van de variabele beloning wordt onvoorwaardelijk toegekend; het uitgestelde deel van de variabele beloning wordt voorwaardelijk toegekend. Het uitgestelde deel wordt onvoorwaardelijk na een periode van drie jaar, wanneer voldaan wordt aan de gestelde voorwaarden. Daarbij wordt onder andere vastgesteld of er sprake is van een significante teruggang in financiële prestaties of een significante breuk in het risicomanagement van de Rabobank Groep en/of de betreffende dochteronderneming of het bedrijfsonderdeel, die een ander licht werpt op de omstandigheden zoals deze zijn beoordeeld op het moment dat de betreffende variabele beloning is toegekend (zowel de persoonlijke prestaties als de financiële performance van het bedrijfs-onderdeel en de Rabobank Groep in dat jaar). Het recht op de nog openstaande uitgestelde beloning komt in principe te vervallen als de dienstbetrekking van de medewerker vóór het onvoorwaardelijk worden van het uitgestelde deel van de variabele beloning eindigt.

Van zowel het directe als van het uitgestelde deel van de variabele beloning wordt 50% toegekend in contanten. De contante component van het directe deel wordt direct na toekenning uitgekeerd. De contante component van het uitgestelde deel wordt pas na het onvoorwaardelijk worden (na een periode van drie jaar) uitgekeerd aan de medewerker, inclusief de daarop na afloop van uitgestelde periode bijgeschreven marktconforme rente.

Van zowel het directe als van het uitgestelde deel van de variabele beloning wordt 50% toegekend in de vorm van een instrument (instrumentencomponent), te weten de Deferred Remuneration Note (DRN). De waarde van een DRN is tot en met 2013 één op één gekoppeld aan de koers van een Rabobank (Leden) certificaat (RLC) en vanaf 2014 aan de koers van de Rabobank Certificaten (RC), zoals genoteerd aan de NYSE Euronext. De instrumentencomponent wordt omgezet in DRN's op het moment van toekenning na afloop van het prestatiejaar. Het aantal DRN's wordt vastgesteld aan de hand van het gemiddelde van de slotkoersen in Rabobank Certificaten zoals deze op de NYSE Euronext tot stand kwamen op de eerste vijf handelsdagen van februari in ieder jaar, met uitzondering van 2014, waar de gemiddelde Rabobank Certificaten slotkoers zal zijn het gemiddelde van de slotkoersen in Rabobank Certificaten zoals deze op NYSE Euronext tot stand kwamen op de vijf handelsdagen van 17 februari 2014 tot en met 21 februari 2014. Dit betreft dus zowel de instrumentencomponent van het directe als het uitgestelde deel van de variabele beloning. Het definitieve aantal DRN's dat betrekking heeft op het uitgestelde deel wordt vastgesteld bij het onvoorwaardelijk worden (dus na een periode van drie jaar).

De uitbetaling van de instrumentencomponent is onderhevig aan een retentieperiode van één jaar. Na afloop van de retentieperiode ontvangt de medewerker voor elk gehouden DRN (of een gedeelte daarvan) een bedrag in contanten dat overeenkomt met de waarde van (I) de DRN op dat moment en (II) een bedrag gelijk aan de op een RC uitgekeerde vergoedingen over de periode vanaf toekenning tot het einde van de retentieperiode.

De uitbetaling van de contante component van de variabele beloning wordt gewaardeerd conform IAS 19 Personeelsbeloningen, de betaling van de DRN's wordt gewaardeerd conform IFRS 2 Op aandelen gebaseerde betalingen. Het directe deel van de variabele beloning wordt verantwoord in het prestatiejaar, het uitgestelde deel in de jaren voorafgaand aan het jaar van onvoorwaardelijk worden van het uitgestelde deel van de variabele beloning.

Voor de non-identified staff wordt in grote lijnen dezelfde systematiek gehanteerd, zij het dat zowel voor het directe deel als het uitgestelde deel de uitbetaling geheel in contanten plaatsvindt en dus geen DRN's worden toegekend.

De kosten uit hoofde van de op eigenvermogensinstrumenten gebaseerde betalingen per 31 december 2013 bedragen 8 (2012: 8). Per 31 december 2013 is een verplichting opgenomen van 18 (2012: 16). De kosten uit hoofde van variabele beloningen die in contanten betaald worden, bedragen 109 (2012: 117). In de volgende tabel is het aantal uitstaande DRN's opgenomen.

in duizenden	2013	2012
Beginsaldo	986	547
Toegekend gedurende het jaar	308	439
Uitbetaald gedurende het jaar	-223	-
Aanpassingen voorgaand jaar	-119	-
Eindsaldo	952	986

De waarde van een DRN is één op één gekoppeld aan de koers van een RC. De verwachte te betalen bedragen uit hoofde van de variabele beloning zijn hieronder weergegeven.

Per 31 december 2013	Uitbetalingsjaar					
in miljoenen euro's	2014	2015	2016	2017	2018	Totaal
Variabele beloning exclusief DRN's	102,0	13,9	7,5	7,3	-	130,7
DRN's	4,2	3,6	8,5	4,9	4,3	25,4
Totaal	106,2	17,5	16,0	12,2	4,3	156,1

Per 31 december 2012	Uitbetalingsjaar					
in miljoenen euro's	2013	2014	2015	2016	2017	Totaal
Variabele beloning exclusief DRN's	109,8	-	14,4	12,6	-	136,8
DRN's	5,6	4,5	-	8,3	6,5	24,9
Totaal	115,4	4,5	14,4	20,9	6,5	161,7

38 Andere beheerskosten

In de andere beheerskosten zijn de kosten voor de afwikkeling van de Libor-schikking voor een bedrag van 774 opgenomen en de dotatie aan de reorganisatievoorziening voor een bedrag van 381. Daarnaast zijn in deze post reiskosten, automatiseringskosten, IT-kosten, portiekosten, publiciteitskosten, kantoorbehoeften, huren en onderhoud gebouwen gepresenteerd.

39 Afschrijvingen

in miljoenen euro's	2013	2012
Afschrijving onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	291	291
Afschrijving immateriële vaste activa	237	236
Totaal afschrijvingen	528	527

40 Waardeveranderingen

in miljoenen euro's	2013	2012
Vorderingen op andere banken	-7	-11
Kredieten aan cliënten	2.746	2.437
Ontvangsten na afboeking	-103	-87
Kredietgerelateerde verplichtingen	6	8
Overige activa	1	3
Totaal waardeveranderingen	2.643	2.350

41 Bankenbelasting

Banken die in Nederland actief zijn op 1 oktober van het verslagjaar moeten bankenbelasting betalen. De bankenbelasting kent twee tarieven. Een tarief (0,044%) voor kortlopende schulden en een tarief (0,022%) voor langlopende schulden naar de stand per december 2012. De last voor de Rabobank Groep in 2013 bedraagt 197 (2012: 196).

42 Belastingen

in miljoenen euro's	2013	2012
Actuele winstbelasting		
Verslagjaar	351	55
Voorgaande jaren	10	17
Uitgestelde belastingen	-293	86
Totaal belastingen	68	158

De belasting op winst vóór belastingen van de Rabobank wijkt als volgt af van het nominale bedrag dat op basis van het Nederlandse winstbelastingtarief zou ontstaan:

in miljoenen euro's	2013	2012
Winst vóór belastingen	415	2.067
Fiscaal vrijgestelde inkomsten	-374	-731
Fiscaal niet-afrekbare lasten	854	129
Gebruik van voorheen niet-verantwoorde belastingverliezen	-7	-10
Overige	-11	11
	877	1.466
Belasting, berekend bij een belastingtarief van 25,0% (2012: 25,0%)	219	367
Effect van afwijkende belastingtarieven en overige incidentele belastingresultaten	-151	-209
Winstbelastingen	68	158

De fiscaal niet-afrekbare lasten bestaan hoofdzakelijk uit het niet in aftrek nemen van het schikkingsbedrag dat de Rabobank overeen is gekomen na de Libor-onderzoeken.

43 Vaste activa en verplichtingen aangehouden voor verkoop

Verkoop Bank BGZ

In december 2013 hebben de Rabobank en BNP Paribas een akkoord bereikt over de verkoop in contanten van 98,5% van de aandelen van de Rabobank in Bank Gospodarki Zywnosciowej (Bank BGZ) voor een bedrag van 4,2 miljard Poolse zloty (circa 1 miljard euro). De bijzondere waardevermindering op de goodwill is 10. De financiële afwikkeling van de verkoop zal naar verwachting in de tweede helft van 2014 plaatsvinden. Hierbij zullen de reserves opgenomen in het eigen vermogen met betrekking tot Bank BGZ vrijvallen in het resultaat en leiden tot een bate van circa 21 na belasting.

De volgende activa en verplichtingen zijn gepresenteerd onder de vaste activa en verplichtingen aangehouden voor verkoop:

in miljoenen euro's	2013
Activa	
Geldmiddelen en kasequivalenten	390
Vorderingen op andere banken	121
Kredieten aan cliënten	6.346
Voor verkoop beschikbare financiële activa	1.163
Overige activa	807
Totaal activa	8.827
Verplichtingen	
Schulden aan andere banken	828
Toevertrouwde middelen	6.408
Overige verplichtingen	589
Totaal verplichtingen	7.825

In de geconsolideerde winst-en-verliesrekening zijn de volgende bedragen opgenomen:

in miljoenen euro's	2013
Rente	243
Provisies	65
Overige resultaten	31
Totaal baten	339
Personeelskosten	110
Overige kosten	197
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	32
Belastingen	7
Nettowinst	25

Overige vaste activa aangehouden voor verkoop

De vaste activa aangehouden voor verkoop ter waarde van 353 (2012: 137) betreffen voornamelijk verschillende soorten vastgoed (waaronder woningen en winkelcentra) in verschillende landen. Naar verwachting zal de boekwaarde worden gerealiseerd door verkoop en niet door het voortgezette gebruik. Het vastgoed geclassificeerd als aangehouden voor verkoop betreft veelal unieke objecten. Een actieve markt voor soortgelijk vastgoed op dezelfde locatie en in dezelfde staat is dan ook vaak niet aanwezig. Bij de taxaties wordt een groot aantal parameters gebruikt, die zoveel mogelijk afkomstig zijn van bestaande contracten en marktgegevens. Een zekere mate van beoordeling en schatting is over het algemeen onvermijdelijk. Als gevolg hiervan zijn alle vaste activa geclassificeerd als aangehouden voor verkoop als categorie III geclassificeerd. Voor de bepaling van de reële waarde worden, afhankelijk van het soort vastgoed, onder andere de volgende parameters gebruikt: de huidige en verwachte toekomstige markthuur per m², huidige en verwachte toekomstige leegstandpercentages, locatie van het vastgoed, courantheid van het vastgoed, de gemiddelde disconteringsvoet, het ontwikkelbudget en eventuele kredietrisico's.

44 Overnames en afstotingen

Afstoting Robeco

Met de Japanse financiële dienstverlener Orix is in februari 2013 een koopovereenkomst getekend inzake de verkoop van 90% van Robeco. Anticiperend op toekomstige wet- en regelgeving, heeft de Rabobank besloten om Robeco te verkopen. Daarnaast vergroot de verkoop naar verwachting de groeivoorzichten van Robeco. Robeco is een strategische acquisitie van Orix en zal het belangrijkste platform worden voor toekomstige wereldwijde groeiambities op het gebied van vermogensbeheer. Robeco blijft de dienstverlening aan haar klanten verlenen onder de bestaande merknamen.

De exacte uitkomst van de onderhandelingen met betrekking tot de verkoopovereenkomst is pas laat duidelijk geworden. In de geconsolideerde jaarrekening 2012 zijn de bankactiviteiten van Robeco (Roparco) ook behandeld als activa en verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten. Deze activiteiten van Robeco zijn niet verkocht en blijven onderdeel van de Rabobank Groep. De overname van de bankactiviteiten van Robeco door Rabobank Nederland heeft op 21 juni 2013 plaatsgevonden. Deze activiteiten worden met ingang van 21 juni 2013 in het segment Binnenlands retailbankbedrijf verantwoord. De vergelijkende cijfers in de winst-en-verliesrekening zijn aangepast in verband met het niet meer classificeren van de bankactiviteiten van Robeco als beëindigde bedrijfsactiviteit. In paragraaf 2.1.1 is het effect van het niet meer classificeren van de bankactiviteiten van Robeco als beëindigde bedrijfsactiviteit vermeld.

Op 1 juli 2013 is de overname afgerond en per die datum is Robeco gedeconsolideerd. Het behaalde verkoopresultaat is 1.585 en is verwerkt in de nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten. Het resterende belang van de Rabobank in Robeco is 10%. Dit belang is geclassificeerd als aangehouden voor verkoop en de opwaardering ad 159 is verwerkt in het verkoopresultaat.

In bijgaande tabel het resultaat na belastingen van beëindigde bedrijfsactiviteiten:

in miljoenen euro's	2013	2012
Rente	10	-8
Provisies	340	658
Overige resultaten	1.647	10
Totaal baten	1.997	660
Personeelskosten	208	255
Overige kosten	70	172
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	1.719	233
Belastingen	54	84
Bijzondere waardevermindering goodwill	-	-
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	1.665	149
Waarvan toekomend aan Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	1.665	149
Nettowinst van beëindigde bedrijfsactiviteiten	1.665	149

In bijgaande tabel de kasstroom bij afstoting:

in miljoenen euro's	
Verkoopprijs	1.938
Aandelen Orix	-150
Netto kasstroom	1.788

45 Transacties tussen verbonden partijen

Partijen worden geacht verbonden te zijn als de ene partij zeggenschap over de andere partij heeft of aanzienlijke invloed op de andere partij heeft bij het nemen van financiële of operationele besluiten. In het kader van de normale bedrijfsuitoefening gaat de Rabobank uiteenlopende transacties met gelieerde ondernemingen aan, waaronder uiteenlopende leningen, deposito's en transacties in vreemde valuta.

Transacties tussen verbonden partijen omvatten ook transacties met geassocieerde deelnemingen, pensioenfondsen, joint ventures, de raad van bestuur en de raad van commissarissen. Deze transacties worden op commerciële voorwaarden en tegen markttarieven gedaan. Conform IAS 24.4 wordt in de geconsolideerde jaarrekening geen melding gemaakt van transacties binnen de Rabobank Groep.

In het kader van de normale bedrijfsuitoefening wordt met verbonden partijen een aantal banktransacties aangegaan. Deze omvatten ook leningen, deposito's en transacties in vreemde valuta. Deze transacties zijn op commerciële voorwaarden en tegen markttarieven gedaan. De volumes van transacties tussen verbonden partijen, per jaareinde uitstaande saldi en daarmee verband houdende inkomsten en uitgaven over het jaar, zijn in de volgende tabel opgenomen. De transacties met, en uitstaande saldi van de raad van bestuur en de raad van commissarissen zijn opgenomen in hoofdstuk 47. De transacties met pensioenfondsen zijn opgenomen in hoofdstuk 25.

in miljoenen euro's	Geassocieerde deelnemingen		Overige verbonden partijen	
	2013	2012	2013	2012
Kredieten				
Uitstaand begin van het jaar	465	424	13	13
Verstrekt gedurende het jaar	117	50	55	10
Afgelost gedurende het jaar	-5	-37	-	-10
Overig	-87	28	-	-
Kredieten per 31 december	490	465	68	13
Schulden aan bankiers en toevertrouwde middelen				
Uitstaand aan het begin van het jaar	6.228	6.091	-	-
Ontvangen gedurende het jaar	738	375	-	-
Terugbetaald gedurende het jaar	-80	-322	-	-
Overig	-342	84	-	-
Schulden per 31 december	6.544	6.228	-	-
Overige verplichtingen	25	27	19	16
Door de Rabobank afgegeven garanties/kredietverplichtingen	116	-	-	-
Baten				
Rentebaten	26	27	-	-
Provisiebaten	253	266	-	-
Handelsresultaten	44	4	-	-
Overig	6	-1	-	-
Totaal baten uit transacties tussen verbonden partijen	329	296	-	-
Lasten				
Rentelasten	360	358	-	-
Provisielasten	-	-	-	-
Bijzondere waardevermindering	-1	13	-	-
Totaal lasten uit transacties tussen verbonden partijen	359	371	-	-

46 Kosten externe accountant

in miljoenen euro's	2013	2012
Jaarrekeningcontrole	7	10
Andere controleopdrachten	2	3
Andere niet-controlediensten	1	2
Totaal	10	15

In het boekjaar zijn de bovenstaande honoraria van de accountantsorganisatie Ernst & Young Accountants LLP in Nederland gefactureerd aan Rabobank Nederland, haar dochtermaatschappijen en andere maatschappijen die zij consolideert, zoals bedoeld in artikel 2:382a BW. De honoraria uit hoofde van de jaarrekeningcontrole, andere controleopdrachten, adviesdiensten op fiscaal terrein en andere niet-controlediensten van overige accountants en overige onderdelen van Ernst & Young zijn niet in dit bedrag begrepen.

47 Bezoldiging raad van commissarissen en raad van bestuur

De leden van de raad van commissarissen en de raad van bestuur worden vermeld in hoofdstuk 54 van de geconsolideerde jaarrekening. De Rabobank ziet uitsluitend de raad van bestuur als managers die sleutelposities innemen. De raad van bestuur maakt deel uit van de identified staff zoals toegelicht in hoofdstuk 37. In 2013 bedroeg de bezoldiging van de leden en de oud-leden van de raad van bestuur 5,8 (2012: 11,5).

in duizenden euro's	Totaal salarissen	Pensioenpremies	Totaal prestatiegebonden uitkering	Afkoop beloningscomponent	Totaal
dr. P.W. Moerland (in functie tot 29 oktober 2013)	862	255	6	-	1.123
M. Minderhoud (in functie vanaf 29 oktober 2013)	164	-	-	-	164
prof. dr. ir. A. Bruggink	884	261	7	-	1.152
drs. R.J. Dekker (in functie vanaf 1 november 2013)	118	35	-	-	153
drs. J.A.M. van der Linden (in functie tot 4 september 2013)	600	177	13	-	790
B.J. Marttin MBA	884	261	-	-	1.145
drs. ing. H. Nagel (in functie vanaf 1 november 2013)	118	35	-	-	153
mr. S.N. Schat (in functie tot 18 november 2013)	810	239	7	-	1.056
A.G. Silvis (in functie tot 25 januari 2013)	74	22	-	-	96
Totaal 2013	4.514	1.285	33	-	5.832
Totaal 2012	6.905	1.607	177	2.791	11.480

De heer Moerland is op 29 oktober teruggetreden uit de raad van bestuur en per 1 november met pensioen gegaan. Voor de heer Moerland is de bezoldiging tot 1 november verantwoord. Er is geen beëindigingsvergoeding betaald. De heer Schat is per 18 november teruggetreden uit de raad van bestuur; voor hem is de bezoldiging tot 1 december verantwoord. De reguliere opzegtermijn van vier maanden tot 1 april 2014 zal in acht worden gehouden. Op basis van een arbitrage uitspraak is aan de heer Schat een beëindigingsvergoeding van één jaarsalaris toegekend. De beëindigingsvergoeding en de vier maanden bezoldiging gedurende de opzegtermijn (waarvan drie in 2014) zijn in het boekjaar 2013 verantwoord, maar zijn niet opgenomen in bovenstaande tabel. Mevrouw Silvis is per 25 januari teruggetreden uit de raad van bestuur; voor haar is één maand bezoldiging verantwoord. De heer Van der Linden is per 4 september om gezondheidsredenen teruggetreden uit de raad van bestuur. Voor hem is negen maanden bezoldiging verantwoord. De heer Minderhoud is per 29 oktober toegetreden tot de raad van bestuur, de heren Nagel en Dekker per 1 november. Voor alle drie is twee maanden bezoldiging verantwoord. De heer Minderhoud neemt niet deel aan de pensioenregeling.

De vrijwillige terugbetaling die leden van de raad van bestuur hebben gedaan in het kader van de schikkingen inzake de Libor-onderzoeken zijn niet opgenomen in de tabel; het betreft een bedrag van 2.

De in de tabel opgenomen bedragen zijn eveneens exclusief de (eenmalige) belasting van 16% over het loon uit tegenwoordige dienstbetrekking, voor zover dat loon hoger was dan 150.000 euro. De heffing bedraagt 0,8 (2012: 1,4).

Hoewel zowel over het beloningsjaar 2012 als het beloningsjaar 2013 geen prestatiegebonden uitkeringen zijn toegekend, is onder dit hoofd in 2013 wel een klein bedrag betaald. Dit betreft vergoede rente op conform het Groepsbreed Beloningsbeleid uitgestelde bedragen alsmede het verschil tussen de koers van DRN's in het uitkeringsjaar en die in het toekenningsjaar 2011.

De totale lasten onder personeelskosten zijn gedaald naar 5,0 (2012: 11,8). De daling in 2013 is voornamelijk het gevolg van het vervallen van de in 2012 gedane afkoop van een beloningscomponent die voornamelijk was bestemd voor vervroegde uittreding respectievelijk als aanvulling op pensioen, het vervallen van deze beloningscomponent op reguliere basis, de vrijwillige terugbetaling van een deel van de variabele beloning en het feit dat in 2013 de raad van bestuur niet voltallig was enerzijds en de beëindigingsvergoeding van de heer Schat anderzijds.

Aangezien de variabele beloning voor leden van de raad van bestuur in 2013 is afgeschaft, is het aantal DRN's dat over het performancejaar 2013 is toegekend aan leden en oud-leden van de raad van bestuur 0 (2012: 0). Het aantal DRN's dat bij leden en oud-leden van de raad van bestuur uitstaat, bedraagt ultimo 2013 7.409 stuks (ultimo 2012: 41.177 stuks).

De pensioenregeling van de leden van de raad van bestuur is aan te merken als een collectieve beschikbarepremie-regeling.

De lasten voor leden en oud-leden van de raad van commissarissen hebben in totaal belopen 1,6 (2012: 1,5). Hierin zijn inbegrepen de verschuldigde BTW en werkgeversbijdragen. De stijging is voornamelijk het gevolg van het per 1 januari 2013 BTW-plichtig zijn van de vergoedingen voor commissarissen. Naast een vergoeding voor de rol als commissaris van Rabobank Nederland hangt de bezoldiging ook af van de rollen in de diverse commissies. Deze bezetting van deze commissies staat vermeld in het jaarverslag. De vergoedingenstructuur in 2013 (exclusief BTW en overige lasten) is als volgt:

in euro's	Voorzitter	Plaatsvervangend voorzitter	Lid
Raad van commissarissen	288.750	71.500	55.000
Audit, compliance & risk committee (tot 25 september 2013)	65.000	30.000	30.000
Audit committee (vanaf 25 september 2013)	32.500	15.000	15.000
Risk committee (vanaf 25 september 2013)	32.500	15.000	15.000
Beroepscommissie	7.500	-	7.500
Commissie voor coöperatieve aangelegenheden	15.000	-	15.000
Benoemingscommissie	3.750	-	3.750
Remuneratiecommissie	3.750	-	3.750

De vergoeding (exclusief BTW en overige lasten) bedraagt per commissaris als volgt.

in duizenden euro's	Vergoeding
ir. W. Dekker (voorzitter vanaf 20 juni 2013)	231
mw. prof. mr. I.P. Asscher-Vonk	85
A. de Bruijn (in functie tot 1 juli 2013)	35
drs. C.H. van Dalen (in functie vanaf 1 september 2013)	26
L.N. Dagle	85
mw. prof. dr. ir. L.O. Fresco	77
S.L.J. Graafsma RA	95
prof. dr. L. Koopmans (in functie tot 1 juli 2013)	171
drs. E.A.J. van de Merwe	91
M. Minderhoud (in functie tot 29 oktober 2013)	97
drs. R. Teerlink (in functie vanaf 1 september 2013)	28
prof. h. c. dr. ir. M.J.M. Tielen (in functie tot 1 juli 2013)	39
prof. dr. C.P. Veerman	75
ing. A.J.A.M. Vermeer	121
Totaal 2013	1.256
Totaal 2012	1.298

De voorzitter van de raad van commissarissen vervult bij de Rabobank diverse rollen die gerelateerd zijn aan de coöperatie. Een beschrijving van deze rollen is opgenomen in het jaarverslag.

De leningen, voorschotten en garanties van de op 31 december 2013 in functie zijnde leden van de raad van bestuur en de gemiddelde rentepercentages bedroegen:

in miljoenen euro's	Openstaande kredieten	Gemiddelde rentevoet (in %)
Per 31 december 2013		
M. Minderhoud	0,2	1,4
drs. R.J. Dekker	1,3	2,8
drs. ing. H. Nagel	1,0	2,1
B.J. Marttin MBA	0,9	4,0

De leningen, voorschotten en garanties van de op 31 december 2013 in functie zijnde leden van de raad van commissarissen en de gemiddelde rentepercentages bedroegen als volgt.

in miljoenen euro's	Openstaande kredieten	Gemiddelde rentevoet (in %)
Per 31 december 2013		
drs. C.H. van Dalen	0,6	4,2
prof. dr. C.P. Veerman*	0,9	3,8
ing. A.J.A.M. Vermeer**	0,0	2,9

* Exclusief zakelijke financieringen voor een bedrag van 4,1 tegen een gemiddelde rentevoet van 5,4%

** Exclusief zakelijke financieringen voor een bedrag van 1,2 tegen een gemiddelde rentevoet van 3,8%

Aan de niet in de tabel opgenomen commissarissen waren ultimo 2013 geen leningen, voorschotten of garanties verstrekt. Deze transacties, met bestuurders en commissarissen in persoon, zijn tegen personeelscondities en/of marktconforme tarieven afgesloten voor de raad van bestuur en tegen marktconforme tarieven voor de raad van commissarissen. De hoogte van de tarieven is mede afhankelijk van de valutasoort, de overeengekomen rentefixatietermijn en het moment van afsluiten van de transactie of het moment van ingaan van een nieuwe rentefixatietermijn.

Een aantal leden van de raad van bestuur en raad van commissarissen heeft in persoon en/of via een eigen pensioen B.V., belegd in Rabobank Certificaten. Ultimo 2013 betrof dit in totaal 28.101 certificaten.

	Aantal Rabobank Certificaten
Per 31 december 2013	
prof. dr. ir. A. Bruggink	12.166
mw. prof. mr. I.P. Asscher-Vonk	6.894
L.N. Degle	4.000 (in pensioen B.V.)
S.L.J. Graafsma RA	4.050 (in pensioen B.V.)
ing. A.J.A.M. Vermeer	991 (inclusief 800 in pensioen B.V.)

48 Belangrijkste dochterondernemingen en geassocieerde deelnemingen

Naam	Belang	Stemrecht
Dochterondernemingen		
Nederland		
De Lage Landen International B.V.	100%	100%
Rabo Vastgoedgroep N.V.	100%	100%
OWM Rabobanken B.A.	100%	100%
Obvion N.V.	100%	100%
Friesland Bank N.V.	100%	100%
Rabohypotheekbank N.V.	100%	100%
Rabo Merchant Bank N.V.	100%	100%
Raiffeisenhypotheekbank N.V.	100%	100%
Schretlen & Co N.V.	100%	100%
Overige landen in de Eurozone		
ACCBank Plc	100%	100%
Noord-Amerika		
Rabobank Capital Funding LCC II tot en met VI	100%	100%
Rabobank Capital Funding Trust II tot en met VI	100%	100%
Utrecht America Holdings Inc.	100%	100%
Australië en Nieuw-Zeeland		
Rabobank Australia Limited	100%	100%
Rabobank New Zealand Limited	100%	100%
Geassocieerde deelnemingen		
Nederland		
Achmea B.V.	29%	29%
Equens N.V.	15%	15%
Gilde Venture Capital fondsen	Divers	Divers

De Rabobank heeft minder dan 20% van de stemrechten in Equens, maar heeft een significante invloed in Equens. Zo nemen twee vertegenwoordigers van de Rabobank zitting in de raad van commissarissen en levert de Rabobank de voorzitter van het Audit & Compliance Committee. Vanwege de significante invloed van de Rabobank in Equens is dit belang aan te merken als een geassocieerde deelneming.

49 Joint ventures

In de tabel zijn de activa, verplichtingen, baten en lasten van joint ventures opgenomen. De bedragen geven het aandeel van de Rabobank weer. De joint ventures zijn voornamelijk entiteiten van de Rabo Vastgoedgroep.

in miljoenen euro's	2013	2012
Activa		
Kredieten en vorderingen bankiers	52	56
Kredieten en vorderingen private en publieke sector	98	120
Vastgoed	621	594
Overige activa	25	21
Totaal activa	796	791
Verplichtingen		
Verplichtingen bankiers	227	184
Verplichtingen private en publieke sector	366	364
Overige passiva	203	243
Totaal verplichtingen	796	791
Operationele baten	-34	-
Operationele bedrijfslasten	3	3
Bedrijfsresultaat vóór belastingen	-37	-3
Belastingen	1	1
Nettowinst	-36	-4

De belangrijkste joint ventures waarin de Rabobank Vastgoedgroep participeert zijn:

- Inflation Exchange Fund Capital N.V. (40%)
- ZOM Real Estate Service B.V. (50%)
- Ontwikkelingscombinatie Wateringse Veld C.V. (50%)
- Rotij Planontwikkeling B.V. (25%)
- Bouwfonds - Fortis Vastgoedontwikkeling Leidsche Rijn V.O.F. (50%)
- IJ-Delta Ontwikkeling V.O.F. (25%)
- V.O.F. Leidschendam Centrum (25%)

50 Overdracht van financiële activa en als zekerheid verstrekte financiële activa

Reverse repo en effecteninleningen

Door de Rabobank aangegane omgekeerde terugkooptransacties en effecteninleningen zijn opgenomen onder 'Vorderingen op andere banken' of 'Kredieten aan cliënten' en bedragen per 31 december:

in miljoenen euro's	2013	2012
Vorderingen op andere banken	22.418	16.848
Kredieten aan cliënten	10.697	11.410
Totaal omgekeerde terugkooptransacties en effecteninleningen	33.115	28.258

In het kader van omgekeerde terugkooptransacties (reverse repo) en effecteninleningen verkrijgt de Rabobank zakelijke zekerheid op voorwaarden die haar in de gelegenheid stellen om de zakelijke zekerheid aan derden te herverpanden of te herverkopen. De reële waarde van de op deze voorwaarden geaccepteerde effecten was 34.542 per 31 december 2013 en 29.480 per 31 december 2012. Krachtens de overeenkomst is

een deel als zakelijke zekerheid herverpand of verkocht. Deze transacties zijn aangegaan onder de voorwaarden die gebruikelijk zijn bij standaard kooptransacties met terugkoopverplichting en effectenleningen. De effecten worden niet in de balans opgenomen, aangezien nagenoeg alle risico's en voordelen aan de tegenpartij toekomen. Een vordering wordt opgenomen voor het bedrag dat is gestort als onderpand.

Repo en effectenuitleningen

Door de Rabobank aangegane terugkooptransacties (repo) en effectenuitleningen zijn opgenomen onder 'Schulden aan andere banken' of 'Toevertrouwde middelen' en bedragen per 31 december:

in miljoenen euro's	2013	2012
Schulden aan andere banken	808	1.986
Toevertrouwde middelen	1.474	2.299
Totaal terugkooptransacties en effectenuitleningen	2.282	4.285

Per 31 december 2013 en 2012 zijn rentedragende waardepapieren met een boekwaarde van respectievelijk 2.540 en 4.345 in onderpand gegeven in het kader van terugkoop- en soortgelijke overeenkomsten. Deze effecten kunnen in het algemeen door de tegenpartij worden verkocht of herverpand. Deze transacties zijn aangegaan onder de voorwaarden die gebruikelijk zijn bij standaard terugkooptransacties en effectenuitleningen. Als de waarde van de effecten wijzigt, dan is het mogelijk dat de Rabobank effecten of geldmiddelen als onderpand verschaft of ontvangt. Aangezien nagenoeg alle risico's en voordelen toekomen aan Rabobank, inclusief krediet- en marktrisico, worden de effecten niet van de balans verwijderd. Een schuld wordt opgenomen voor het bedrag dat is ontvangen als onderpand.

Securitisaties

In het kader van de financieringsactiviteiten en het liquiditeitsmanagement van de Rabobank Groep en de vermindering van het kredietrisico, worden de kasstromen uit bepaalde financiële activa aan derden overgedragen (true sale transacties). De financiële activa die onderwerp zijn van deze transacties betreffen voornamelijk hypotheek- of andere kredietportefeuilles, die worden overgedragen aan een special purpose vehicle dat vervolgens wordt geconsolideerd. Na securitisatie blijven de activa opgenomen op de balans van de Rabobank Groep, voornamelijk onder 'Kredieten aan cliënten'. De gesecuritiseerde activa worden gewaardeerd conform de waardingsgrondslagen in paragraaf 2.15.

De boekwaarde van deze financiële activa bedraagt 75.937 (2012: 77.150) en de daaraan gerelateerde verplichting bedraagt 75.959 (2012: 77.724). Circa 75% (2012: 75%) van de overgedragen activa is intern gesecuritiseerd voor liquiditeitsdoeleinden.

Boekwaarde van financiële activa die als zekerheid zijn verstrekt voor (voorwaardelijke) verplichtingen

in miljoenen euro's	2013	2012
Vorderingen op andere banken	9.823	9.692
Kredieten aan cliënten	8.151	15.058
Voor verkoop beschikbare financiële activa	15.067	10.295
Totaal	33.041	35.045

Bovenstaande activa zijn als zekerheid verstrekt voor (voorwaardelijke) verplichtingen (met uitzondering van repo's en effectenuitleningen) met als doelstelling het verschaffen van zekerheid ten behoeve van de tegenpartij. Als de bank in gebreke blijft, kan de tegenpartij het onderpand gebruiken om de schuld te vereffenen.

51 Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen gebeurtenissen na balansdatum geweest die nadere informatie geven over de feitelijke situatie per balansdatum.

52 Balans per 1 januari 2012

in miljoenen euro's	Per 1 januari 2012
Activa	
Geldmiddelen en kasequivalenten	70.430
Vorderingen op andere banken	25.221
Voor handelsdoeleinden aangehouden financiële activa	8.112
Overige financiële activa tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	7.015
Derivaten	58.973
Kredieten aan cliënten	468.085
Voor verkoop beschikbare financiële activa	51.930
Tot einde looptijd aangehouden financiële activa	109
Investerings in geassocieerde deelnemingen	3.340
Immateriële vaste activa	2.802
Onroerende zaken en bedrijfsmiddelen	6.132
Vastgoedbeleggingen	784
Acute belastingvorderingen	571
Uitgestelde belastingvorderingen	995
Overige activa	11.035
Vaste activa aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	14.956
Totaal activa	730.490
Verplichtingen	
Schulden aan overige banken	26.259
Toevertrouwde middelen	329.892
Uitgegeven schuldpapieren	213.441
Derivaten en overige handelsverplichtingen	64.931
Overige schulden	8.422
Overige financiële verplichtingen tegen reële waarde met verwerking van waardeveranderingen in de winst-en-verliesrekening	25.889
Voorzieningen	765
Acute belastingverplichtingen	324
Uitgestelde belastingverplichtingen	600
Achtergestelde schulden	2.413
Verplichtingen aangehouden voor verkoop en beëindigde bedrijfsactiviteiten	13.435
Totaal verplichtingen	686.371
Eigen vermogen	
Eigen vermogen Rabobank Nederland en lokale Rabobanken	25.618
Eigenvermogensinstrumenten rechtstreeks uitgegeven	
Rabobank (Leden)certificaten	6.614
Capital Securities	7.645
	14.259
Eigenvermogensinstrumenten uitgegeven door dochtermaatschappijen	
Capital Securities	167
Trust Preferred Securities III tot en met VI	1.399
	1.566
Overige belangen van derden	2.676
Totaal eigen vermogen	44.119
Totaal verplichtingen en eigen vermogen	730.490

53 Managementverklaring inzake interne beheersing van de financiële verslaggeving

Het management van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) is verantwoordelijk voor de opzet en instandhouding van een toereikende interne beheersing van de financiële verslaggeving. Het management is tevens verantwoordelijk voor het opmaken van de geconsolideerde jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven.

De interne beheersing van de financiële verslaggeving van Rabobank Nederland is een proces dat is bedoeld om een redelijke mate van zekerheid te verschaffen omtrent de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving en de opmaak en getrouwe weergave van de jaarrekening voor externe doeleinden in overeenstemming met de International Financial Reporting Standards, zoals aanvaard binnen de Europese Unie. Alle interne beheersingssystemen, hoe goed van opzet dan ook, hebben inherente beperkingen.

Vanwege deze inherente beperkingen is de interne beheersing van de financiële verslaggeving geen garantie voor het voorkomen of ontdekken van afwijkingen. Tevens gaan toekomstgerichte uitspraken op basis van een beoordeling van de werking van de interne beheersing gepaard met het risico dat de beheersingsmaatregelen ontoereikend worden als gevolg van gewijzigde omstandigheden, of dat de mate waarin het beleid of de procedures worden nageleefd, afneemt.

Het management heeft de werking van de interne beheersing van de financiële verslaggeving van Rabobank Nederland per 31 december 2013 beoordeeld op grond van het raamwerk van de Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), zoals vastgelegd in Internal Control - Integrated Framework. Op basis van die beoordeling is het management van mening dat de interne beheersing van de financiële verslaggeving van Rabobank Nederland per 31 december 2013 met een redelijke mate van zekerheid doeltreffend is op grond van de COSO-criteria.

Ernst & Young Accountants LLP, die de geconsolideerde jaarrekening per 31 december 2013 van Rabobank Nederland heeft gecontroleerd, heeft tevens een onderzoek verricht naar de beoordeling door het management van de werking van de interne beheersing van de financiële verslaggeving van Rabobank Nederland en de werking van de interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van de financiële verslaggeving van Rabobank Nederland. Het verslag van Ernst & Young Accountants LLP is opgenomen op pagina 103.

M. Minderhoud

prof. dr. ir. A. Bruggink

54 Goedkeuring raad van commissarissen

Deze jaarrekening is door de raad van commissarissen voor publicatie goedgekeurd op 24 februari 2014. De jaarrekening wordt in juni 2014 ter vaststelling voorgelegd aan de Algemene Vergadering. Ten aanzien van de vaststelling van de jaarrekening is in de statuten van Rabobank Nederland het volgende opgenomen: 'Het besluit tot vaststelling wordt genomen met een volstrekte meerderheid van de geldig uitgebrachte stemmen van de Algemene Vergadering'.

Namens de raad van bestuur

M. Minderhoud, *voorzitter*
prof. dr. ir. A. Bruggink, *CFRO*
drs. R.J. Dekker
B.J. Marttin MBA
drs. ing. H. Nagel

Namens de raad van commissarissen

ir. W. Dekker, *voorzitter*
ing. A.J.A.M. Vermeer, *plaatsvervangend voorzitter*
mw. prof. mr. I.P. Asscher-Vonk, *secretaris*
drs. C.H. van Dalen
L.N. Degle
mw. prof. dr. ir. L.O. Fresco
S.L.J. Graafsma RA
drs. E.A.J. van de Merwe
drs. R. Teerlink
prof. dr. C.P. Veerman

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de raad van bestuur en de raad van commissarissen van Rabobank Nederland

Verklaring betreffende de geconsolideerde jaarrekening

Wij hebben de geconsolideerde jaarrekening 2013 die deel uitmaakt van de jaarrekening 2013 van Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland) te Amsterdam gecontroleerd. Deze geconsolideerde jaarrekening bestaat uit de geconsolideerde balans per 31 december 2013, de geconsolideerde winst-en-verliesrekening, het geconsolideerd overzicht van gerealiseerde en niet-gerealiseerde resultaten, het geconsolideerd vermogensoverzicht en het geconsolideerd overzicht van kasstromen over 2013 en de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van de raad van bestuur

De raad van bestuur van Rabobank Nederland is verantwoordelijk voor het opmaken van de geconsolideerde jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven in overeenstemming met International Financial Reporting Standards zoals aanvaard binnen de Europese Unie en met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW), alsmede voor het opstellen van het jaarverslag in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. De raad van bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de geconsolideerde jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de geconsolideerde jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de geconsolideerde jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de geconsolideerde jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de geconsolideerde jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de geconsolideerde jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor verslaggeving en van de redelijkheid van de door de raad van bestuur van Rabobank Nederland gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de geconsolideerde jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel betreffende de geconsolideerde jaarrekening

Naar ons oordeel geeft de geconsolideerde jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Rabobank Nederland per 31 december 2013 en van het resultaat en de kasstromen over 2013 in overeenstemming met International Financial Reporting Standards zoals aanvaard binnen de Europese Unie en met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het jaarverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de geconsolideerde jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Amsterdam, 24 februari 2014

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. C.B. Boogaart RA

Assurance-rapport van de onafhankelijke accountant

Aan de raad van bestuur en de raad van commissarissen van Rabobank Nederland

Opdracht

Wij hebben een assurance-opdracht uitgevoerd ter zake van de interne beheersing van de financiële verslaggeving van Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland).

De interne beheersing door een onderneming van haar financiële verslaggeving is een proces dat is gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid omtrent de betrouwbaarheid van de financiële verslaggeving en de opstelling van de geconsolideerde jaarrekening overeenkomstig algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving. De interne beheersing door een onderneming van haar financiële verslaggeving heeft betrekking op haar grondslagen en procedures die:

1. zien op het voeren van een administratie die, met een redelijke mate van detaillering, een juist en getrouw beeld geeft van de transacties en de beschikking over de activa van die onderneming;
2. een redelijke mate van zekerheid bieden dat transacties zodanig worden vastgelegd dat de geconsolideerde jaarrekening kan worden opgesteld in overeenstemming met algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en dat de ontvangsten en uitgaven van de onderneming uitsluitend worden verricht met goedkeuring van het management van die onderneming; en
3. een redelijke mate van zekerheid bieden dat de ongeoorloofde verwerving en aanwending van, dan wel beschikking over activa van de onderneming die van materiële invloed zou kunnen zijn op de geconsolideerde jaarrekening, wordt voorkomen dan wel tijdig wordt gesignaleerd.

Inherente beperkingen

Vanwege haar inherente beperkingen zal de interne beheersing van de financiële verslaggeving niet alle onjuistheden kunnen voorkomen of signaleren. Daarnaast zijn schattingen omtrent de effectiviteit van de controlemaatregelen in de toekomst onderhevig aan het risico dat die maatregelen ontoereikend worden als gevolg van veranderde omstandigheden, of dat het beleid en de procedures in toekomstige tijdvakken minder goed worden nageleefd.

Verantwoordelijkheid van de raad van bestuur

Het is de verantwoordelijkheid van de raad van bestuur van Rabobank Nederland te zorgen voor een effectieve interne beheersing van de financiële verslaggeving en voor de beoordeling van de effectiviteit van de interne beheersing van de financiële verslaggeving.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het verstrekken van een conclusie omtrent het oordeel van de raad van bestuur en omtrent de effectiviteit van de interne beheersing door Rabobank Nederland van de financiële verslaggeving, op basis van de werkzaamheden die in het kader van onze assurance-opdracht zijn verricht.

Wij hebben onze assurance-opdracht verricht in overeenstemming met Nederlands recht waaronder begrepen Standaard 3000 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historische financiële informatie' gebruikmakend van de criteria zoals die zijn vastgesteld in 'Internal Control – Integrated Framework', uitgegeven door de Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (de COSO-criteria).

Dit vereist dat wij de assurance-opdracht zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat er in alle materiële opzichten sprake is geweest van effectieve interne beheersing van de financiële verslaggeving. Onze assurance-opdracht omvatte onder meer het verwerven van inzicht in de interne beheersing van de financiële verslaggeving, een evaluatie van de beoordeling door de raad van bestuur van Rabobank Nederland, het testen en evalueren van opzet en werking van de interne beheersingsmaatregelen en het verrichten van alle overige werkzaamheden die wij gezien de omstandigheden noodzakelijk achtten.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Conclusie

Op basis van de door ons verrichte werkzaamheden concluderen wij dat het oordeel van de raad van bestuur dat per 31 december 2013 de interne beheersing door Rabobank Nederland van de financiële verslaggeving effectief is op basis van de COSO-criteria, in alle materiële opzichten juist is.

Amsterdam, 24 februari 2014

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. drs. C.B. Boogaart RA

Colofon

Uitgave

Rabobank Nederland Directoraat Communicatie

Over de Geconsolideerde jaarrekening 2013 Rabobank Groep

Deze publicatie, de geconsolideerde jaarrekening en de afzonderlijke uitgave 'Jaarverslag 2013 Rabobank Groep' vormen het jaarverslag, de jaarrekening en de overige gegevens van de Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A.

Openbaarmaking

De geconsolideerde jaarrekening 2013, het jaarverslag en de overige gegevens worden na vaststelling gedeponneerd ten kantore van het handelsregister bij de Kamer van Koophandel onder nummer 30.046.259.

Jaarberichtgeving

In 2014 publiceert de Rabobank Groep de volgende verslagleggingsdocumenten in het Nederlands en het Engels:

- Jaarbericht 2013 Rabobank Groep - Annual Summary 2013 Rabobank Group
- Jaarverslag 2013 Rabobank Groep - Annual Report 2013 Rabobank Group
- Geconsolideerde jaarrekening 2013 Rabobank Groep - Consolidated Financial Statements 2013 Rabobank Group
- Jaarrekening 2013 Rabobank Nederland - Financial Statements 2013 Rabobank Nederland
- Capital Adequacy and Risk Management Report 2013 (Pillar 3) - enkel in het Engels
- Duurzaamheidsverslag 2013 Rabobank Groep - Sustainability Report 2013 Rabobank Group
- Halfjaarverslag 2014 Rabobank Groep - Interim Report 2014 Rabobank Group

De jaarberichtgeving van de Rabobank Groep is online beschikbaar op:
www.rabobank.com/jaarverslagen en www.rabobank.com/annualreports.

Materiaalgebruik

De Rabobank Groep gebruikt bij de vervaardiging van het drukwerk minder milieu-belastende materialen.

Contact

De Rabobank Groep heeft deze geconsolideerde jaarrekening met zorg samengesteld. Als u vragen hebt of suggesties ter verbetering van onze verslaglegging dan kunt u een bericht sturen naar webmaster@rn.rabobank.nl.

Coöperatieve Centrale Raiffeisen-Boerenleenbank B.A. (Rabobank Nederland)

Rabobank Nederland, Croeselaan 18, Postbus 17100, 3500 HG Utrecht, Nederland
030 216 0000

